Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

ЛіМ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ISSN 0024-4686

№ 49 (4593) 10 снежня 2010 г.

У нумары:

Б'ецца сэрца нашай Беларусі

Восень і зіма — пара роздуму. Так было заўсёды. Зрабіўшы неадкладныя справы, прыбраўшы на нівах жыта, дакапаўшы бульбу, чалавек задумваецца пра тое, якім будзе яго заўтрашні дзень. Выйшаўшы на новую восеньскую сяўбу, шчыра вачамі вітае зялёны разліў руні. Вось яна, зялёная рунь пад пахмурным небам! Гэта адзін з малюнкаў таго спадзеву аднаўлення жыцця, якое рухаецца спаконвечна і на нашай беларускай зямлі. А першы снег — як чыставік самой прыроды: узносіць душу і сэрца, заклікае — твары!

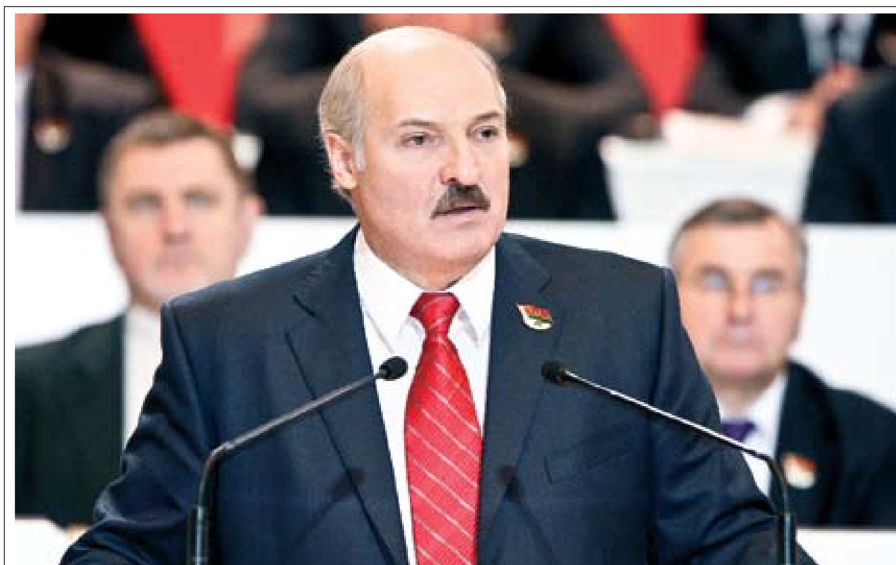

"Нам востра не хапае высакакласных кніг, спектакляў, кінафільмаў пра нашу маладую краіну, пра жыццё людзей, — адзначыў Аляксандр Рыгоравіч у сваім дакладзе на IV Усебеларускім народным сходзе. — І мы за гэта гатовыя плаціць немалыя грошы. Праз мастацтва народ павінен ведаць сучаснікаў".

Ужо ў далекаватым па часе 2006 годзе мне выпала быць дэлегатам Трэцяга Усебеларускага народнага сходу. У зале, побач з суайчыннікамі, слухаючы іх чуйнае дыханне, я думаў, што новага мы створым у будучым — на ўскраі той вялікай прорвіны, дзе апынулася і наша Беларусь падчас распаду вялікай і магутнай дзяржавы. Памятаюцца тыя лічбы, што гаварылі доказна, якім быў няўцешным стан эканомікі нашай краіны ў першыя суверэнныя гады, згадваюцца многія эмацыянальныя выступленні, пажаданні і звароты да ўлад рабіць усё магчыма неабходнае, каб будаваць новую квітнеючую Беларусь. Асабліва яркім і глыбокім па змесце быў на народным сходзе даклад Прэзідэнта краіны Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі. Ён даваў адказы на ўсе тагачасныя надзённыя пытанні, а для мяне, як і для многіх, асабліва выразна акрэсліў перспектывы нашага дзяржаўнага развіцця.

Мы пабудавалі новую краіну — літаральна за дзесяць апошніх гадоў. Пабудавалі дзяржаву, якую не спакусілі таннымі падманамі тыя, хто прадказваў ёй геаграфічнае небыццё і жадаў яе расцягнуць на кавалкі, як раскроены бохан хлеба, хто хацеў яе аддаць за бясцэнак алігархам сённяшняга свету, жадаў, каб нашы народныя звышпрыбыткі, здабытыя працоўным потам, асядалі ў кішэнях асобных уладальнікаў яхтаў і персанальных самалётаў. Гэтага на Беларусі, на наша агульнае шчасце, не адбылося. І думаю, ніколі не адбудзецца.

На краіны вялікай развале
Пад разбойным ашчэрам хапуг
Гэта мы Беларусь ратавалі,
Каб не счэз яе святасці дух.

Таўстасумы, упраўныя злодзеі,
Каму грош і не болей цана,
Нам з жальбою хітруча даводзілі,
Што сканае ў жабрацтве яна.

Ачышчэння духоўнага хвалі
Пракаціліся скрозь па зямлі.
Гэта мы Беларусь адстаялі,
Для нашчадкаў яе зберaглі.

Гэта вялікі гонар, які выпаў і майму пакаленню, пакаленню пасляваеннаму па даце нараджэння, прыкласці вялікія намаганні для стварэння сваёй маладой суверэннай краіны. Мы пабудавалі сучасную Беларусь, цывілізаваную. Беларусь, якая глядзіць шчырымі юнацкімі вачамі, якая са светлымі інтэлектуальнымі галовамі і розумам. Збудавалі краіну, у якой сучасная, заснаваная на дасягненнях навуковай думкі, эканоміка. Дзе кожны з нас, яе грамадзян, пачувае сябе годным чалавекам.

Канечне, на нашым агульнанародным будаўніцтве яшчэ многа і многа спраў для кожнага. І пра гэта мы сёння таксама думаем — ужо на Чацвёртым Усенародным сходзе, які толькі што гулкім напружаннем пачуццяў і думак прайшоў у нашым стольным Мінску, у самай вялікай форумнай зале Палаца Рэспублікі.

Я ўзіраюся ў адухоўленыя твары нашых суайчыннікаў. Яны — прадстаўнікі ўсіх рэгіёнаў маладой краіны — прывезлі на Сход сваё дзяржаўнае хваляванне і клопат пра наступнае наша пяцігоддзе, пра нашу сучаснасць і будучыню, якія твораць ужо сягоння сваімі рукамі і сэрцамі. Сур'ёзны аналітычны даклад Прэзідэнта нагадаў кожнаму з нас і сказаў цэламу свету пра зробленае і пра тое, што выпадзе рабіць ужо заўтра, каб наша Бацькаўшчына ўвайшла ў лік самых эканамічна і духоўна развітых краін у чалавечай супольнасці.

За апошняе пяцігоддзе наша краіна дасягнула значных поспехаў у прамысловасці, сельскай гаспадарцы і культурным будаўніцтве. Да тых, што ўжо меліся і сталі працаваць на поўную магутнасць, далучылася 130 новых прамысловых прадпрыемстваў, адрадзіліся, папрыгажэлі многія малыя і сярэднія гарады, пабудаваны аграгарадкі — сучасныя пасёлкі гарадскога тыпу ў сельскай мясцовасці з усімі выгодамі для камфортнага чалавечага жыцця. Газіфікаваны літаральна ўсе раёны Беларусі, створаны сучасна абсталяваныя медыцынскія цэнтры, спартыўныя збудаванні. Адроджаны гістарычныя святыні — замкі: Мірскі, Лідскі, Нясвіжскі. У гэты год — год анамальнай спякоты — сабраны дастаткова важкім наш ураджай, а тавары сельгасвытворчасці болей і болей прабіваюць дарогу сваёй якасцю і смакатой на сусветны рынак, становяцца поруч са знакамітымі "Беларусамі", "БелАЗамі", "МАЗамі".

Мяне, як і многіх дзеячаў культуры, кранулі словы, якія глыбінна люструюць сучасны дзяржаўны клопат: "Культура фарміруе дух нацыі. Вось чаму на першы план вылучаецца задача маральнага выхавання чалавека, выхавання і ўмацавання культурных і ідэалагічных асноў дзяржавы і грамадства", а таксама клопат дзяржавы пра развіццё літаратуры і мастацтва, пра неабходнасць стварэння новых вартасных твораў, якія здатны будуць пашырыць духоўную прастору нашай Беларусі ва ўсім свеце. Упэўнены — такія творы неўзабаве з'явяцца. Яны вырастуць з глыбіні самога нашага стваральнага жыцця. Не можа быць не чутым у свеце народ, які жыве годна і мужна, які жадае дабра і росквіту і суседзям, і ўсяму чалавецтву.

Прыгадалася нядаўняе, восеньскае свята беларускага пісьменства ў Хойніках. Як сардэчна і шчыра лунала яно над вуліцамі невялікага палескага гарадка, дзе ўдзячна помняцца і сягоння юнацкія крокі незабыўнага Івана Мележа. Гэта ягоным творчым геніем услаўлены хойніцкі край, гэта ён, народны пісьменнік, падараваў землякам тыя духоўныя сілы, якія дапамаглі выстаяць і ў дні нялёгкага выпрабавання — чарнобыльскага.

А ў парку княжым стаялі ў бронзе,
Зірнуўшы з вечнасці закахана,
Як клён з бярозаю пры дарозе,
Самоту збыўшы, Васіль і Ганна.

Я любаваўся табою, край мой,
Ты выцер слёзы бяды-навалы.
Вясёла, светла, парыўна, грайна
Душа палеская шчыравала.

Мой край, ты быў зноў у сіле-цвеце,
Ты не застаўся ў панылай скрусе.
Ты шчырым сэрцам гасцей прывеціў
Нам небам дадзенай Беларусі.

Там, у Хойніках, думалася пра літаратуру: колькі разоў гаючае роднае слова ратавала чалавечыя душы! І на мінулай вайне, і пасля яе — на руінах і папялішчах спаленых гарадоў і вёсак. Веру, што, таленавіта прамоўленае, яно памножыць духоўныя сілы і сягоння — на будаўніцтве нашага новага беларускага дома, незалежнай квітнеючай краіны. Яе сцены, думаю, будуць сагрэтыя сардэчнасцю і цеплынёй матчынай песні.

Наша краіна сягоння ў свеце, дзе спароджаны самы вялікі духоўны і эканамічны крызіс, выстаяла і годна паказвае, як трэба турбавацца пра чалавека, якім павінен быць клопат пра кожнага, хто працуе сумленна. Я не працую на алігарха, я працую на сваю дзяржаву і, магчыма, хацеў бы, каб большыя грошы плаціла яна і за маю працу. Але яна яшчэ і сама маладая, толькі ўстае на ногі, і я павінен ёй дапамагчы гэта зрабіць, бо ведаю: заўтра яна разлічыцца спаўна з кожным, таму што не згубіла свой гонар і сумленне, сваю нацыянальную свядомасць. Яна рухаецца насустрач чалавеку, а значыць, ідзе да мяне, ідзе да майго спадчынніка — да майго сына і ўнука. І гэта вельмі-вельмі важна.

Мікола МЯТЛІЦКІ,
лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь

Фота БелТА

IV Усебеларускі народны сход

Культура фарміруе дух нацыі!

6 і 7 снежня ў Мінску праходзіў IV Усебеларускі народны сход. Гэты важны інстытут грамадска-палітычнага жыцця пачаў дзейнічаць у Беларусі з другой паловы 1990-х гадоў па ініцыятыве Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі. Сёння Усебеларускі народны сход з'яўляецца адной з найважнейшых форм народаўладдзя ў рэспубліцы.

У першы дзень працы сходу 2,5 тысячы дэлегатаў, прадстаўнікі ўсіх слаёў беларускага грамадства, слухалі грунтоўны даклад Прэзідэнта Беларусі. Даклад закранаў найважнейшыя пытанні палітыкі, эканомікі, сацыяльнай сферы нашай дзяржавы. Аляксандр Рыгоравіч ярка і даступна акрэсліў сітуацыю, у якой знаходзіцца сёння Беларусь, распавёў пра вынікі, якіх дабіліся сваёй дзейнасцю грамадзяне Беларусі за апошнія гады, прааналізаваў прычыны некаторых эканамічных цяжкасцей краіны.

У дакладзе Кіраўніка дзяржавы прагучала нямала слоў і ў адрас дзеячаў культуры і мастацтва. Між іншым, Прэзідэнт адзначыў, што беларускі народ працягвае папаўняць сусветную скарбніцу вялікімі імёнамі і творамі.

"Культура фарміруе дух нацыі! — выказаўся ён. — Вось чаму на пярэдні план вылучаецца задача маральнага выхавання чалавека, захавання і ўмацавання культурных і ідэалагічных асноў дзяржавы і грамадства. У Беларусі створаны неабходныя ўмовы для развіцця ўсіх відаў мастацтва і культуры. Сёння можна ўпэўнена сказаць: мы ўзнялі культуру з развалу, выцягнулі яе з палітычных разборак".

Аднак Аляксандр Рыгоравіч адзначыў таксама недастатковае выкарыстанне патэнцыялу нацыянальнай культуры ў фарміраванні і ўмацаванні міжнароднага іміджу краіны. І заклікаў працаваць над стварэннем культурна-турыстычных брэндаў, якія маглі б ярка, пазітыўна і поўна прадставіць Беларусь за мяжой. Бо ў краіне ёсць што паказаць і чым здзівіць іншаземных гасцей.

Мастацтва, па словах Прэзідэнта, павінна дапамагаць цаніць беларускую гісторыю, абуджаць у людзях патрыятычныя пачуцці, выхоўваць высокія нормы маральнасці. "Нам вострa не хапае высакакласных кніг, спектакляў, кінафільмаў пра нашу маладую краіну, пра жыццё людзей, — адзначыў Аляксандр Рыгоравіч. — І мы за гэта гатовыя плаціць немалыя грошы. Праз мастацтва народ павінен ведаць сучаснікаў.

Аляксандр Лукашэнка ахарактарызаваў беларускую мову як "важнейшы нацыянальны культурны здабытак". "Стагоддзямі склалася, што на нашай зямлі мірна і плённа ўжываюцца дзве родныя мовы, і дзякуй богу, што гэтак склалася. І ні адна з іх ад гэтага не пацярпела. Мы зберaглі ад разбурэння адзіную літаратурную беларускую мову. Не дазволілі яе ператварыць у зброю палітычнага супрацьстаяння і дыскрымінацыі. І ў далейшым ніякай гвалтоўнай беларусізацыі, роўна як і русіфікацыі, у краіне не будзе", — запэўніў Прэзідэнт. Паводле яго слоў, прызнанне беларускай і рускай моў дзяржаўнымі адпавядае як гістарычным традыцыям. так і сучаснаму стану моўнай сітуацыі ў краіне. "Гэта асэнсаваны выбар нашага народа", — адзначыў Кіраўнік беларускай дзяржавы.

Ірына МАСЛЯНІЦЫНА,
аглядальнік штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва"
Фота БелТА

Галоўнае пытанне сучаснасці

Грамадскі савет па маральнасці ў Беларусі створаны зусім нядаўна. Але ён ужо заявіў пра сябе. Не як пра нейкую ўстанову, што выконвае функцыі цэнзара. Але як пра супольнасць людзей, што выступаюць абаронцамі дабра, чысціні, сям'і, мацярынства, дзяцінства. Чарговае пасяджэнне савета было прысвечана самаму, напэўна, злабадзённаму пытанню сучаснасці — выхаванню моладзі. Члены савета выказвалі сваю занепакоенасць тым, што маладыя людзі сёння, працуючы ў Інтэрнэце, аказваюцца зачастую сам-насам з беспрынцыпнасцю некаторых пастаўшчыкоў інтэрнэт-паслуг, што распаўсюджваюць парнаграфічны матэрыял, а таксама інфармацыю, змест якой накіраваны на прапаганду гвалту, жорсткасці і іншых дзеянняў, забароненых законам. Другое пытанне, якое абмяркоўвалася на пасяджэнні, было звязана з праблемамі сучаснага шоу-бізнесу. Бо нярэдкія выпадкі, калі нават самыя лепшыя канцэртныя пляцоўкі краіны прапануюцца для выступленняў выканаўцам і калектывам, рэпертуар якіх сумніўны з пункта гледжання маральнасці. Таксама члены савета заслухалі паведамленне пра дзейнасць пэўных грамадскіх арганізацый, якія, атрымаўшы допуск да работы са школьнікамі пад выглядам псіхалагічнай дапамогі падлеткам настройваюць маладых людзей супраць бацькоў. Інфармуючы школьнікаў пра небяспеку наркаманіі, алкагалізму, ранніх палавых сувязей, наадварот, выклікаюць цікаўнасць падлеткаў да небяспечнага і амаральнага ладу жыцця. На савеце было вырашана падрыхтаваць шэраг зваротаў і лістоў да афіцыйных асоб і адпаведных дзяржаўных структур, каб звярнуць увагу на закранутыя праблемы.

Ірына МАСЛЯНІЦЫНА

Зварот Грамадскага савета па маральнасці ў Беларусі да IV Усебеларускага народнага сходу

У адрас IV Усебеларускага народнага сходу ў ліку іншых паступіў Зварот Грамадскага савета па маральнасці ў Беларусі.

Паважаныя дэлегаты і госці IV Усебеларускага народнага сходу!

Грамадскі савет па маральнасці ў Беларусі вiншуе Усебеларускі народны сход, які вось ужо ў чацвёрты раз праводзіцца дзеля таго, каб абмеркаваць самыя важныя пытанні жыцця беларускага грамадства і вылучыць шляхі далейшага развіцця краіны.

Такія прадстаўнічыя форумы, што ладзяцца ў Беларусі, бяруць пачатак свой ад спаконвечных славянскіх народных веча.

Члены Грамадскага савета па маральнасці, вітаючы паступальнае развіццё беларускага грамадства і ўмацаванне міжнацыянальнай і міжрэлігійнай згоды, што дае новы імпульс развіццю нашай Радзімы, падкрэсліваюць неабходнасць будаваць асновы палітычнага, эканамічнага і культурнага жыцця на традыцыйных маральных асновах.

Дзяржава сёння асэнсоўвае актуальнасць духоўнага аздараўлення грамадства, якое з адабрэннем сустрэла стварэнне Грамадскага савета па маральнасці ў Беларусі.

У склад Грамадскага савета па маральнасці, акрамя многіх прадстаўнікоў інтэлігенцыі, у тым ліку і навукоўцаў, выкладчыкаў, парламентарыяў, кіраўнікоў вышэйшых навучальных устаноў, медыцыны, спорту і іншых сфер, уваходзяць главы традыцыйных веравызнанняў Беларусі: праваслаўнага, каталіцкага, лютэранскага, іудзейскага і мусульманскага. І сам факт таго, што ўсе мы збіраемся за адным сталом дзеля абмеркавання важных пытанняў, служыць пацвярджэннем рэлігійнага і свецкага ўзаемаразумення, цярпімасці і супрацоўніцтва, якія існуюць у духоўнай прасторы нашай краіны. Дзяржава падтрымлівае міжканфесійны і міжрэлігійны мір, выступае партнёрам традыцыйных рэлігійных аб'яднанняў у справе ўмацавання маральнага здароўя беларускага народа.

Немалая ўвага ў Беларусі надаецца выхаванню пакалення, якое падрастае. Любоў да сваёй радзімы, да яе гісторыі, святынь, культуры з'яўляецца адной з высокіх праяў духоўнага пачатку ў чалавеку.

Узводзяцца храмы і іншыя традыцыйныя культавыя аб'екты, бальніцы, школы, адраджаюцца гістарычныя помнікі, ушаноўваюцца героі, што абаранялі свабоду Айчыны, заахвочваюцца добрыя справы нашых сучаснікаў.

Фундаментальнымі каштоўнасцямі для любога грамадства з'яўляюцца грамадскі мір і стабільнае паступальнае развіццё на аснове маральных каштоўнасцей. Варта прызнаць, што гэтыя дасягненні і характарызуюць развіццё беларускай дзяржавы. Менавіта мір, стабільнасць і маральныя базісныя каштоўнасці служаць галоўнай умовай дабрабыту ўсіх сфер жыцця. Мы выступаем за захаванне і развіццё гэтых асноўных тэндэнцый умацавання беларускай дзяржаўнасці.

Выражаем упэўненасць у тым, што дзяржава і надалей будзе ствараць спрыяльныя ўмовы для адраджэння культуры, маральнасці і ўзаемаразумення.

Звяртаючыся да дэлегатаў Усебеларускага народнага сходу, Грамадскі савет па маральнасці заклікае ўдзяліць асаблівую ўвагу пытанням маральнага аздараўлення грамадства, умацаванню сям'і, развіццю навукі, культуры, літаратуры і адлюстраваць іх у праграмных дакументах, якія будуць прымацца на форуме.

Грамадскі савет па маральнасці ў Беларусі выражае ўсім удзельнікам IV Усебеларускага народнага сходу шчырыя пажаданні паспяховай і плённай працы на дабро роднай Беларусі!

Чаргінец М. І., Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі — Старшыня Грамадскага савета па маральнасці; Высокапраасвяшчэнны Філарэт, Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі; Высокапраасвяшчэнны архіепіскап Тадэвуш Кандрусевіч, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскай архіепархіі; Меерсон В. Е, Епіскап Рэспубліканскага рэлігійнага аб'яднання "Самастойная Евангелічна-лютэранская царква ў Рэспубліцы Беларусь"; Малінкін В. Н., Старшыня Аб'яднання іудзейскіх рэлігійных абшчын у Рэспубліцы Беларусь; Шабановіч А.-Б. Ю., Старшыня (муфтый) мусульманскага рэлігійнага аб'яднання ў Рэспубліцы Беларусь; Новікаў А. М., намеснік Старшыні камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, старшыня Рэспубліканскага савета ветэранаў; Лучанок І. М., народны артыст СССР; Ціхановіч А. Р., народны артыст Беларусі; Паплаўская Я. К., народная артыстка Беларусі; Захарэвіч М. Г., народная артыстка Беларусі; Высоцкі М. С., акадэмік НАН; Стражаў В. І., Старшыня Беларускага таварыства "Веды"; Карлюкевіч А. М., дырэктар РВУ "Літаратура і Мастацтва", лаўрэат прэміі "За духоўнае адраджэнне"; Гніламёдаў У. В., акадэмік НАН Беларусі; Мядзведзь А. В., трохкратны Алімпійскі чэмпіён, сямікратны чэмпіён свету, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь; Праўдзін В. А., член Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі; Марчук Г. В., сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі; Чарота І. А., доктар філалагічных навук, прафесар; Ляўшун Л. В., кандыдат філалагічных навук; Рассадзін С. М., доктар гістарычных навук, прафесар; Сушчэвіч В. В., кандыдат медыцынскіх навук; Дэйка С. А., начальнік інфармацыйна-аналітычнага ўпраўлення Нацыянальнага інстытута адукацыі; Драбышэўская Н. А., дзіцячы псіхолаг; Алешка А. І., рэферэнт Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, загадчык юрыдычнай службы БПЦ, намеснік Старшыні, сакратар Грамадскага савета па маральнасці; Пашкоў Г. П., першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь; Мятліцкі М. М., галоўны рэдактар часопіса "Полымя", лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь; Пазнякоў М. П., старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і іншыя.

Літ-абсягі

Асоба У. Караткевіча прываблівала даследчыкаў яшчэ пры яго жыцці. Пасля смерці Уладзіміра Сямёнавіча прайшло ўжо больш як чвэрць стагоддзя. Між тым бібліятэка караткевічазнаўцаў дагэтуль змяшчаецца на адной кніжнай паліцы. Таму кожная кніга з'яўляецца неацэнным скарбам і ўнёскам у вывучэнне яго творчай біяграфіі.

Імёны даследчыкаў Адама Мальдзіса і Анатоля Вераб'я нездарма лічацца найбольш аўтарытэтнымі ў гэтай галіне. Акадэмічныя вучоныя, яны падышлі да разгляду дзейнасці творцы з двух супрацьлеглых бакоў. Плёнам працы Адама Іосіфавіча стала "Жыцце і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча", выдадзенае ў 1990 годзе "Мастацкай літаратурай". Змест выдання хаваўся ў падзагалоўку, які меў назву "Партрэт пісьменніка і чалавека". А. Мальдзіс паказаў свайго героя праз прызму чытацкага і сяброўскага ўспрымання, змясціў не толькі надзвычай каштоўную інфармацыю, але і прывёў шэраг легенд, што зрабіла кнігу літаратурным бестселерам. "Жыцце і ўзнясенне…" даўно стала бібліяграфічнай рэдкасцю. Таму яго перавыданне, якое ажыццявіла "Літаратура і Мастацтва", было цалкам лагічным і напрошвалася досыць даўно.

Свет мяне паўторыць...

Мерапрыемствы, прысвечаныя 80-гадоваму юбілею з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча, працягваюцца. У мінскай кнігарні "Кніжны салон" прайшла прэзентацыя выданняў пра пісьменніка, якія ўбачылі свет у рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва".

Адзін з найбольш аўтарытэтных прадстаўнікоў літаратуразнаўчага акадэмізму, аўтар трох манаграфій Анатоль Верабей робіць акцэнт не на біяграфіі Караткевіча, а на грунтоўным аналізе яго твораў. Свае пошукі ён працягнуў у зборніку "Уладзімір Караткевіч: вядомы і невядомы", што таксама выйшаў у "Літаратуры і Мастацтве". Першы раздзел склаў твор Алега Лойкі "Уладзімір Караткевіч, або Паэма Гарсія Лойкі". Другі заснаваны на ўзаемаадносінах пісьменніка з Нінай Молевай. Трэці змяшчае водгаласы пра Караткевіча ад пісьменнікаў-суайчыннікаў і ад творцаў з іншых краін.

Гаворка пра гэтыя выданні прывяла на прэзентацыю сяброў Уладзіміра Сямёнавіча і прыхільнікаў яго творчасці. Гасцей "Кніжнага салона" чакалі два сюрпрызы, адмыслова падрыхтаваныя пісьменнікам Сяргеем Панізнікам: выстава пра Караткевіча, а таксама відэаэкран. На ім дэманстраваліся фотаздымкі творцы, зробленыя Сяргеем Сцяпанавічам. Сваімі ўспамінамі пра Караткевіча, а таксама думкамі пра яго кнігі з прысутнымі падзяліліся пісьменнікі Анатоль Бутэвіч, Алег Ждан, Юрый Сапажкоў, дыпламат і даследчык Уладзімір Шчасны.

Сімвалічна, што выступоўцы не збіраліся спыняцца на дасягнутым, а ўжо гаварылі пра будучыя выданні. Даследчык Пятро Жаўняровіч звярнуў увагу на праблемы поўнага выдання спадчыны пісьменніка. А дырэктар РВУ "Літаратура і Мастацтва" Алесь Карлюкевіч расказаў пра план 6-томнага выдання твораў пісьменніка на рускай мове. Калісьці сам Уладзімір Сямёнавіч пісаў: "Свет шчодры. // Свет мяне паўторыць... // Ну, а не свет, // дык Беларусь. // Мне — досыць…". Думаецца, надышоў час, каб пра Караткевіча даведаўся цэлы свет.

Дзяніс МАРЦІНОВІЧ

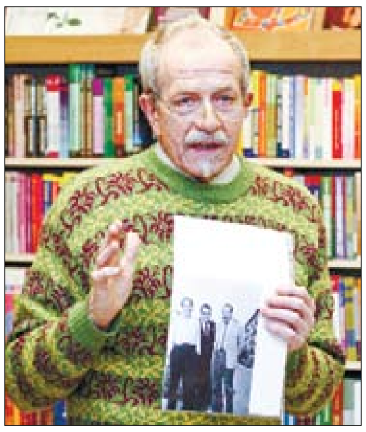

На здымку: падчас прэзентацыі Сяргей Панізнік распавядае пра свае сустрэчы з У. Караткевічам.

Фота Кастуся Дробава

Арт-лінія

У XX Міжнародным конкурсе баяністаў-акардэаністаў "Класіка і вар'етэ" ўдзельнічала больш як дзевяноста выканаўцаў у розных намінацыях. Ён праходзіў у адзін тур, што з'явілася цікавай прынадай для таленавітай моладзі.

Для музыкантаў, якія вядуць актыўную канцэртную дзейнасць, быў арганізаваны асобны конкурс канцэртантаў акардэаністаў-баяністаў "Прэмія горада Ланчыяна". Праходзіў ён у тры туры, удзел у ім узялі больш як дваццаць выканаўцаў. Праграма конкурсу ўвогуле класічная, але былі і абавязковыя адмысловыя патрабаванні: да выступленняў у трэцім туры далучыўся аркестр рускіх народных інструментаў. Для пераможцаў конкурсу "Прэмія горада Ланчыяна" было ўстаноўлена 5 лаўрэацкіх дыпломаў з аднолькавымі па статусе прызавымі кубкамі-трафеямі.

Спецыяльнымі гасцямі Сусветнага фестывалю сталі Дзяржаўны аркестр народных інструментаў Рэспублікі Татарстан, вядомы сваёй яркай шматграннай музычнай дзейнасцю, а таксама знакаміты акардэаніст Галівуда Франк Марока. Вячэрнія канцэрты ўразілі публіку і выклікалі незабыўныя пачуцці ў сэрцах слухачоў. Кацярыне Тарас — лаўрэату і стыпендыяту спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, пераможцы шматлікіх рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў, і гэтым разам удалося прадэманстраваць свой высокі прафесіяналізм і ў сур'ёзных музычных выступленнях заваяваць два прызавыя месцы — трэцяе на конкурсе "Класіка і вар'етэ" і пятае — "Прэмія горада Ланчыяна".

Конкурсныя «лаўры» з Ланчыяна

У межах Сусветнага фестывалю фісгармонікі ў горадзе Ланчыяна (Італія) за адзін тыдзень прайшлі тры музычныя спаборніцтвы: Першы Міжнародны конкурс гарманістаў, XX Міжнародны конкурс баяністаў-акардэаністаў "Класіка і вар'етэ" і XII Міжнародны конкурс канцэртантаў акардэаністаў-баяністаў "Прэмія горада Ланчыяна". Выканаўцы з Аўстрыі, Германіі, Беларусі, Казахстана, Кітая, Латвіі, Літвы, Малдовы, Фінляндыі, Партугаліі, Расіі, Сербіі, Украіны, Швецыі і іншых краін узялі ўдзел у гэтым грандыёзным спаборніцтве, якое працягвалася тыдзень і пераўрасло ў сапраўдны яскравы, запамінальны Фэст Акардэона. Міжнароднае журы складалася з 35 знакамітых музычных дзеячаў: баяністаў і акардэаністаў, дырыжораў, піяністаў, скрыпачоў.

Не сумняваюся, што наступныя конкурсы, у якіх возьме ўдзел Кацярына Тарас, будуць для яе таксама ўдалымі. І яшчэ не раз на музычных форумах свету будзе гучаць меладычны баян нашай таленавітай землячкі.

Ірына АКУЛОВІЧ

На здымку: (другая справа) лаўрэат міжнародных конкурсаў Кацярына Тарас.

Повязі

Размешчаны ў цэнтры еўразійскага кантынента, а менавіта — у Цэнтральнаазіяцкім рэгіёне, Казахстан дэманструе сапраўднае багацце ландшафтаў: горы і стэпы, азёры і пустыні, лясы і паплавы. Адна краіна быццам увабрала ў сябе ўсю палітру зямных фарбаў, так што кожны яе госць абавязкова знойдзе тут нешта роднае і блізкае, што ёсць у яго на Радзіме. Насамрэч уманцавана сяброўства спрыяе і само геапалітычнае становішча Казахстана. Пры канцы 2010 года менавіта тут адбыўся саміт кіраўнікоў краін АБСЕ. Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Рэспублікі Казахстан у Рэспубліцы Беларусь Анатоль Смірноў знайшоў гэта заканамерным: вытокі гісторыі і шматграннасць казахскага народа вынікаюць з абавязковага прынцыпу добрасуседства.

І падмуркам сустрэчы з дыпламатычнымі, навуковымі коламі і творчай інтэлігенцыяй Беларусі таксама стала багатая духоўная ды культурная спадчына народа. У Доме дружбы, дырэктар якога — Ніна Іванова, Казахстан ладкуе не першае мерапрыемства. Раней тут адбылася літаратурная вечарына, прысвечаная творчасці заснавальніка казахскай літаратуры Абая. Добрыя стасункі, наладжаныя паміж літаратарамі, апошнім часам значна актывізаваліся. Прыкладам, двойчы выходзілі ў казахскім часопісе "Простор" выпускі, прысвечаныя сучаснай беларускай літаратуры, друкаваліся творы Івана Чароты, Алеся Бадака, Міхася Пазнякова ды іншых. Пераклады твораў казахскіх літаратараў змяшчалі нашы літаратурныя часопісы. Так, беларускі пераклад вершаў Абая змясціў на сваіх старонках часопіс "Полымя". Між іншым, як паведаміў на сустрэчы галоўны рэдактар часопіса "Полымя" Мікола Мятліцкі, ім перакладзена каля ста вершаў Абая, і магчыма, у хуткім часе яны выйдуць асобнай кнігай.

Кола беларускіх сяброў гэтай краіны з кожным годам пашыраецца. Народная артыстка Наталля Гайда, якая некаторы час жыла ў гэтай краіне, пасля слоў вітання праспявала гімн Казахстана — на казахскай мове. Мастацкую частку вечарыны працягнулі народны артыст Беларусі кампазітар Эдуард Зарыцкі, казахская піяністка Жанія Аўбакірава. Вызначаецца сваімі міралюбнымі кірункамі і сумесная праца ў сусветнай інфармацыйнай прасторы. На гэта ды на традыцыю арганізацыі міжнародных кніжных выстаў звярнуў увагу намеснік міністра інфармацыі Беларусі Аляксандр Слабадчук. У сваю чаргу, намеснік міністра культуры Беларусі Тадэвуш Стружэцкі падкрэсліў сяброўскія стасункі паміж установамі культуры. Агульныя падыходы бачыліся і ў пазіцыі дзяржаў у адносінах да навукі, адукацыі. Удзельнікі вечарыны такім чынам падвялі вынікі супрацоўніцтва ў 2010 годзе, але і ў 2011-м, хочацца думаць, у стасунках паміж нашымі краінамі найперш будзе валадарыць самая міралюбная і дыпламатычная мова — мова культуры, літаратуры і мастацтва.

Беларусь-Казахстан. Разам

16 снежня Рэспубліка Казахстан святкуе Дзень незалежнасці. З гэтай нагоды тыдзень таму ў Доме Дружбы адбылася арганізаваная Пасольствам Рэспублікі Казахстан у Рэспубліцы Беларусь вечарына-сустрэча з прадстаўнікамі творчай інтэлігенцыі, навуковых колаў Беларусі. У мерапрыемстве бралі ўдзел таксама прадстаўнікі дэпутацкага корпуса нашай краіны і дзяржаўных органаў ды ўстаноў.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымку: Мікола Мятліцкі чытае пераклады вершаў Абая.

З-пад пяра

У Нацыянальным дзіцячым цэнтры "Зубраня" прайшла творчая змена "Прэс-інфо". На працягу трох тыдняў вучні, якія займаюцца ў школьных клубах юных журналістаў, разам адпачывалі, працавалі, вучыліся, ствараплі новыя цікавыя праекты. Дзеці пісалі матэрыялы для газеты "Свежы вецер", што выпускаюць у "Зубраняці". Тэмамі публікацый былі мерапрыемствы, якія кожны дзень праходзілі ў лагеры. Фотакарэспандэнты і мастакі дапаўнялі артыкулы сваімі работамі. Штодня з вялікай колькасці юных журналістаў выбіралі "карэспандэнта дня". Літаратурную старонку ў газеце рыхтавалі юныя паэты. Лепшыя творы будуць надрукаваны ў зборніку, які плануецца да выхаду ў лагеры "Зубраня". Школьнікі мелі магчымасць паспрабаваць свае сілы і ў радыёжурналістыцы. Дзеці рыхтавалі перадачы, у якіх расказвалі пра цікавыя падзеі, рабілі анонсы будучых мерапрыемстваў. Героямі праграм станавіліся адметныя асобы творчай змены.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ

Літаратурнае аб'яднанне "Сувкецце", членамі якога з'яўляюцца лідскія аўтары, звыкліся ўжо да сустрэч, падчас якіх абмяркоўваюцца новыя кнігі, выдадзеныя землякамі. Такія сустрэчы заўжды прыносяць карысць. Бо кожнаму літаратару цікава пачуць меркаванне аднадумцаў і калег наконт уласнай творчасці. На гэты раз "Суквецце" запрасіла ўсіх жадаючых у Лідскую раённую бібліятэку імя Я. Купалы на прэзентацыю адразу двух паэтычных зборнікаў — "Ідзі і вяртайся" Івана Гушчынскага і "Птица из Персидского залива" Віктара Бачарова. Аўтары чыталі свае новыя вершы, і зацікаўленыя слухачы выказвалі заўвагі, пажаданні, ухвалу. Наступную сустрэчу члены аб'яднання "Суквецце" вырашылі прысвяціць кнігам настаўніка-краязнаўцы з вёскі Сялец Міколы Дзікевіча "Дзітрыкі" і "Сялец".

Алесь ЖАЛКОЎСКІ

У Баранавічах у межах міжнароднага супрацоўніцтва быў праведзены Дзень венесуэльскай культуры, прымеркаваны да 200-годдзя незалежнасці Балівarскай рэспублікі Венесуэла. У гэты дзень Баранавічы з культурным візітам наведаў Першы сакратар пасольства Баліварскай рэспублікі Венесуэла ў Рэспубліцы Беларусь, каардынатар Лацінаамерыканскага культурнага цэнтра імя Сімона Балівара Херардо Эстрада Марцінас. Праграма, прывезеная венесуэльцамі, была насычанай і разнастайнай. Яна ўключала два канцэрты музычнай групы "Алі Трымера" ў канцэртнай зале першай музычнай школы, адкрыццё ў выставачнай зале Баранавіцкага краязнаўчага музея выставы "Фарбы джунгляў", дэманстрацыю ў кінатэатры "Кастрычнік" мастацкага фільма "Брат" — уладальніка Гран-пры XXXII Маскоўскага міжнароднага кінафестывалю.

Вольга ЖЫГАР

У галерэі "Лабірынт" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё выстаўкі і прэзентацыя электроннага выдання "Спадчына акадэміка Я. Ф. Карскага: да 150-годдзя з дня нараджэння". Выстаўка з'яўляецца сумесным праектам Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Санкт-Пецярбургскага філіяла Архіва Расійскай акадэміі навук. Да адкрыцця выстаўкі быў прымеркаваны і "круглы стол", прысвечаны праблемам вывучэння навуковай спадчыны Яўхіма Карскага. Яго арганізатарамі выступілі Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт і Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь.

Чэслава ПАЛУЯН

Тэхніка рэальнага кіно

Час змушае гаварыць пра кіно. І не толькі таму, што нядаўна адбыўся міжнародны кінафестываль "Лістапад": заўзятаму гледачу-кінаману, ды і выпадковаму чалавеку вельмі ж дарэчы даведацца пра цікавыя фільмы, знятыя апошнімі гадамі, самыя новыя. Дыялог пачынаецца і таму яшчэ, што зацемненымі доўгімі вечарамі ўвага скіроўваецца на мастацтва, адным з элементаў якога з'яўляецца-такі кіно.
На старонках "ЛіМа" гаворка такая пачалася яшчэ ў кастрычніку — у артыкуле "Нататкі староннягa". Яго аўтар — Сяргей Трахімёнак — выказаў досыць палемічныя думкі пра тое, як развіваецца (і ці развіваецца) беларускі кінематограф. Сёння наш госць — творчая асоба, чалавек-практык, кінарэжысёр Алена ТУРАВА.

—Алена, у творчага чалавека, які заўсёды ў пошуку, найперш хочацца запытацца: над чым вы сёння працуеце?

— Спрабую завяршыць казку "Рыжык". Такая рабочая назва была. А цяпер казка называецца "Рыжык у Залюстрэччы". Гэта фэнтэзі, казка, адаптаваная да сённяшніх інтарэсаў дзяцей. Зроблена камп'ютарная графіка. Апошнімі месяцамі працуем над колеракарэкцыроўкай і зводзім усе фанаграмы — робіцца перазапіс. Спадзяёмся, што зімою фільм будзе закончаны цалкам, а прэм'ера залежыць ад таго, як яе заплануе наш рэкламна-прадзюсарскі аддзел. Альбо ў канцы зімы, альбо на пачатку вясны.

— "Навагоднія прыгоды ў ліпені", новая чароўная казка "Рыжык". Кажуць, Беларусь моцная дзіцячым кіно. Але і ў ім — асаблівасці…

— Я лічу, што было ў нас не проста моцнае дзіцячае кіно, а гэта быў асаблівы брэнд кінастудыі. Не сакрэт, "Беларусьфільм" называюць "Партызанфільмам", тым не менш маё пакаленне вырасла на казках і знакавых фільмах: "Прыгоды Бураціна", "Корцік", "Па сакрэту ўсяму свету" — мы на іх сталелі! Гэтыя фільмы глядзела ўся вялікая краіна Савецкі Саюз. Пасля быў досыць складаны для ўсяго кіно перыяд, і неяк так сталася, што дзіцячае кіно ў нас рабіць перасталі. Рабіліся стужкі пра дзяцей, але не для дзяцей. Розніца значная!

А я дваццаць гадоў працавала "ў мульціках", з дзіцячай аўдыторыяй сутыкалася часта. У кінатэатрах прадстаўлялі свае праграмы і бачылі, якая агромністая розніца паміж дзіцячым і дарослым гледачом. Дарослы, нават калі яму нешта не падабаецца, ветліва вытрымае сеанс, у горшым выпадку — выйдзе з залы. З дзецьмі такое не праходзіць. Яны будуць бегаць, гаманіць, але да таго, што ім не падабаецца, інтарэсу не праявяць. Можна колькі заўгодна гаварыць, што гэта карыснае кіно, але прымусіць іх зацікавіцца нецікавым немагчыма. Калі "не зачапіла" — усё, катастрофа!

— Нейкі перыяд, калі хлынуў паток кіно з Захаду, як жа прагна мы глядзелі замежныя фільмы! У тым ліку і мультыплікацыю. "Кароль Леў", да прыкладу. Глядзелі і захапляліся, наколькі па-сучаснаму ён зроблены. А ўбачыла фрагменты "Рыжыка" — і зразумела: мы таксама можам!

— Так, і мы нанова вучыліся. Бо практычна ўзяліся за тое, чаго ў нас на той час не рабілі, і лічылі, што ў нас немагчыма, няма каму рабіць. А на самай справе існавала мяжа "блажэннага невядзення", мы не ведалі, з якім пластом непрабітага шляху сутыкнёмся. Мы як быццам знаходзіліся ў першабытным перыядзе. Атрымлівалася, што старыя казкі, якія рабілі Птушко, Роу, ствараліся па сваіх законах — чараўніцтва і цудаў на экране. А калі мы пачалі працаваць, нават цэху камбініраваных здымак, пры дапамозе якога некалі Нячаеў ствараў кіно, не было. На змену яму нічога не прыйшло. Ніякіх камп'ютарных знаходак не бачылася. Ведалі, што можна нешта зрабіць, але трэба званіць альбо ў Маскву, альбо ў Прагу, альбо ў Лондан. Як заказвала гэта група, якая працавала над фільмам "Падзенне ўверх". Але калі ты атрымліваеш здалёк гатовы матэрыял, няма магчымасці нешта паправіць, змяніць. А пра тое, што гэта можна зрабіць у нас, размова не ішла. Рабіць фільмы з жалудоў і пластыліну ўжо сорамна. Я не кажу, што мы можам пры нашым сціплым бюджэце, напэўна, дагнаць і абагнаць Галівуд, гэтага і не трэба, але карыстацца сучаснымі тэхналогіямі варта.

— Вы кажаце: "Мы распачыналі". Гэта хто?

— Гэта група фільма "Навагоднія прыгоды ў ліпені". Была ідэя Міністэрства культуры зрабіць казку для новага пакалення. З таго часу, калі я была дзіцём, ужо два пакаленні кіно змяніліся. А ў пачатку 2000-х адкрылася рэзідэнцыя Дзеда Мароза ў Белавежскай пушчы, хацелася зрабіць казку пра тое, што робіць Дзед Мароз летам. Такая была заяўка. А з-за таго, што я займалася і шоу-праграмамі на тэлебачанні, мне як сцэнарысту даручылі гэтую справу. Прыдумаўся коміксны варыянт. Дзед Мароз рыхтуе свята ўвесь год, а з нейкай планеты ў яго камп'ютар трапляе

На жаль, наша кіно сёння не акупаецца. Гэта сумна. Я была на сустрэчы ў "Беларусьфільме" з Прэзідэнтам краіны Аляксандрам Лукашэнкам. Для мяне была нечаканаю інфармацыя, што ў нас 132 кінатэатры, і каб фільм акупіў сябе, ён павінен ісці ва ўсіх кінатэатрах краіны з поўным аншлагам 35 гадоў. Ніводная карціна гэтага не пацягне. На знешніх рынках таксама патрэбны продаж. Але цяжка прабіць новую нішу. Кіно ў нас стратнае.

сусветны вірус, які разбурае святы — Гала-Вірус. Ён хоча заняць месца Дзеда Мароза, стаць на Зямлі галоўным. Як гэта паказаць? Можна было выкарыстаць нейкія сучасныя ігравыя моманты. На той час у мяне быў толькі адзін аргумент: я мела справу з анімацыяй, і тое, што не змаглі б зрабіць, можна было дамаляваць у студыі. Ідэя спрацавала. У працэсе працы выявілася, што ўсё ж не хапае магчымасцей і пажаданаю тут будзе падтрымка камп'ютарных тэхналогій. Пачалі высвятляць, як гэта робіцца. Ездзілі ў Маскву, Санкт-Пецярбург, пыталіся…

— Яшчэ Пушкін зазначаў: натхненне не прадаецца, але рукапіс можна прадаць. Што ў наш час прасцей прадаць: напісаны сцэнарый альбо створаны паводле сцэнарыя фільм?

— На жаль, наша кіно сёння не акупаецца. Гэта сумна. Я была на сустрэчы на "Беларусьфільме" з Прэзідэнтам краіны Аляксандрам Лукашэнкам. Для мяне з'явілася нечаканаю інфармацыя, што ў нас 132 кінатэатры, і каб фільм акупіў сябе, ён павінен ісці ва ўсіх кінатэатрах краіны з поўным аншлагам 35 гадоў. Ніводная карціна гэтага не пацягне. На знешніх рынках таксама патрэбны продаж. Але цяжка прабіць новую нішу. Кіно ў нас стратнае.

А наконт продажу сцэнарыя… У нас не плацяць за сцэнарый да таго часу, пакуль фільм не пройдзе хаця б пачатковы падрыхтоўчы перыяд. Сцэнарыстаў дастаткова шмат, і прадаць столькі сцэнарыяў, каб зарабіць стабільны кавалак хлеба, немагчыма. Грошы тут невялікія. І пра рэжысёраў таксама не магу сказаць, што гэта забяспечаныя людзі.

— Беларускія фільмы называюць літаратурацэнтрычнымі. Гэта значыць, з добрым сцэнарыем. Можа, цэнтр цяпер некуды перамясціўся?

— Згодная, вельмі важна, каб быў добры сцэнарый. Але ва ўсякім разе для дзіцячага кіно ў нас у запасе такіх няма. Бясспрэчна, праводзяцца кожны год конкурсы, хтосьці ў іх выйграе, але яркіх сцэнарных работ пакуль што не бачна. Хаця… далучыць да працы выбітнога сцэнарыста асаблівых умоў таксама няма. Зноў жа, павінны адбыцца рэдакцыйны савет, мастацкі савет, экспертсавет, толькі пасля гэтага фільм паводле сцэнарыя, магчыма, запусцяць, ён дойдзе да падрыхтоўчага перыяду, і чалавек за літаратурную аснову нешта атрымае.

А калі ёсць рызыка застацца без працы, бяруцца за тое, што прапануюць. Хаця ў некага атрымліваецца лепш дэтэктыў, іншаму жаночая тэма блізкая. І не важна, што хацеў бы зняць пра вайну, а яму прапануюць зусім не тое.

— Мастацтва кіно — гэта не толькі вытворчасць, але і асоба сцэнарыста, рэжысёра. У нас склалася свая, сучасная школа сцэнарыстаў, рэжысёраў?

— Гледзячы што называць школай. Альбо акадэмію, дзе рыхтуюць кадры, альбо гэта школа ў шырокім сэнсе слова. Прыкладам, была выдатная школа мэтраў нашай кінематаграфіі, да якой належыць і Віктар Тураў, мой бацька. Нікіфараў, Рубінчык, Пташук былі выбітныя майстры! Іншая справа, што цяпер памяняліся пакаленні. Многія рэчы, якія раней праходзілі на "ўра", не прымаюцца. Ёсць аб'ектыўныя законы, законы пракату. І цяпер, як мне падаецца, ідзе пошук фармату. "Масакра" вось выйшла на экраны — беларускі містычны трылер. Але іншая справа — як прымае гэта глядач, як разумее. І справа нават не ў размаху бюджэту. Каб зрабіць вы-

Што ёсць нацыянальнае кіно? На гэта пытанне таксама неадназначна спрабавалі даць адказ. Гэта знятае на беларускай мове, беларускай глебе, альбо з нацыянальнымі беларускімі праблемамі — а чым яны адрозніваюцца ад іншых нацыянальных праблем? Усе людзі свету жывуць падобнымі праблемамі: каханне, сям'я, дабро і зло. Вылучыць, што тут наша нацыянальнае, цяжка. Але я думаю, беларускае кіно — гэта кіно, створанае беларусамі.

сокабюджэтнае кіно і спадзявацца, што яно атрымаецца, таксама многае трэба. Галівуд прадуцыруе значную колькасць карцін, у тым ліку і высокабюджэтных, але ў іх вялікая сума ідзе на рэкламу. І ўсё роўна "выстрэльвае" невялікі працэнт работ. Пра што ж тады размова, калі наша кінастудыя можа "пацягнуць" адзін высокабюджэтны фільм у некалькі год? І не акупаемся, і не заяўляем пра сябе? А запрашаць замежных рэжысёраў ды акцёраў — ці будзе гэта наша кіно?

— Падаецца, цяпер у аднолькавых незайздросных умовах знаходзяцца паэзія, эстрада і кінематограф. Але калі кнігавыданнем у нас займаюцца каля 800 суб'ектаў гаспадарання, эстрада мае 75 працэнтаў эфіру на радыёканалах, то што мае беларускі кінематограф? І што трэба, каб пра яго стала вядома шырокаму колу нашага насельніцтва?

— На жаль, цяпер яшчэ ў вытворчасць запускаюцца гісторыі, якія наўрад ці будуць запатрабаваныя. Трэба шукаць нешта сваё — за кошт нестандартнага сюжэта, ігры акцёраў. Верагодна, ёсць шляхі, і іх неабходна шукаць. Трэба, каб наша кіно адрознівалася. Калі пра фільм няма чаго сказаць, ён забываецца. Ідзе звычайны баласт. Тут і прадзюсарскі момант важны. У ідэале прадзюсар — творчы чалавек. Ён мае нейкае чуццё сюжэта і нават таго, ці зможа ён фільм пасля прадаць. Гэта чалавек, які за нешта адказвае! Але прадзюсар мае права запрасіць рэжысёра з боку. Не Спілберга, але кагосьці, да прыкладу, з Польшчы. Нашы ж застаюцца незапатрабаванымі.

— І ў канчатковым выніку сістэма прадзюсарства можа прывесці да таго, што наша кіно інтэгруецца ў еўрапейскае, сусветнае. А нацыянальнае — дзе?

— А што ёсць нацыянальнае кіно? На гэта пытанне таксама неадназначна спрабавалі даць адказ. Гэта знятае на беларускай мове, беларускай глебе альбо з нацыянальнымі беларускімі праблемамі — а чым яны адрозніваюцца ад іншых нацыянальных праблем? Усе людзі свету жывуць падобнымі праблемамі: каханне, сям'я, дабро і зло. Вылучыць, што тут наша нацыянальнае, цяжка. Але, я думаю, беларускае кіно — гэта кіно, створанае беларусамі. Гэта свае рэжысёры, акцёры. Могуць быць і запрошаныя, толькі яны не павінны дамінаваць.

— Сітуацыя, калі беларускія акцёры вымушаны саступаць галоўныя ролі ў айчынных стужках расійскім калегам, не новая. Маем спадзяванні на тое, што расійскія калегі ўздымуць беларускае кіно?

— Гэта праца на пастаяннага пакупніка. Наш рынак, зразумела, не ў стане пакрыць выдаткі. А трэба прадаць хаця б у блізкае замежжа. Там жа цікавасць выклікаюць свае імёны, прозвішчы. Калі ў кіно будуць толькі невядомыя нашы творцы — менш шанцаў яго прадаць.

— Сабекошт вытворчых паслуг "Беларусьфільма" намнога меншы, чым на кінастудыях у Расіі. І расіяне лічаць за лепшае здымаць кіно ў нас. Значыць, мы трымаем пляцоўку для суседзяў? І зусім не імкнёмся быць на ёй гаспадарамі?

— Мы калі працуем, то па адных цэнах. Расіянам паслугі прадаюцца даражэй, але ім усё роўна выходзіць танней, чым на радзіме. Я таксама сутыкалася з тым, што не хапала павільёнаў, таму што яны былі распісаны на некалькі карцін наперад. Здымалі ў іншых умовах. І там зарплаты зусім па-іншаму выглядаюць. Розніца як мінімум у дзесяць разоў. Мая дачка здымалася ў некалькіх расійскіх праектах, і я адчула розніцу ў адносінах унутры здымачнай групы. Усе працуюць!

— Гэта што да будняў кіно. Але ў яго ёсць і святы. Нядаўна скончыўся беларускі фестываль "Лістапад". Наколькі важныя падобныя форумы кіношнікаў? Што даюць яны практыкам — рэжысёрам, сцэнарыстам, акцёрам?

— Для мяне "Лістапад" вельмі важны, таму што ёсць магчымасць цягам кароткага часу ўбачыць лепшыя фільмы, знятыя на постсавецкай прасторы, у далёкім замежжы. Імкнуся хадзіць на такія прагляды. Падчас іх сустракаешся з калегамі, абмяркоўваеш толькі што пабачанае. Нейкі чарговы майстар-клас. Гэта інфармацыя, і яна важная. Я ўвогуле за ўсе фестывалі. Праца рэжысёра патрабуе шмат сіл, ніколі не ведаеш, адкуль прыйдзе праблема. Калі фільм запускаецца ў вытворчасць — толькі паспяваеш рашаць задачкі. І калі глядзіш нечы прадукт, назіраеш, як жа ўсё гэта рашалася іншай творчай групай. Уяўляю фізічна, як гэта было, як здымалася кожная сцэна. І калі дрэнна, то думаеш, як бы ты мог зрабіць лепш.

Гутарыла
Ірына ТУЛУПАВА

Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі — цэнтр беларускай філалагічнай навукі. Інстытут працуе над шэрагам цікавых і значных праектаў, аднак яго задачай з'яўляецца не толькі правядзенне тэарэтычных даследаванняў, але і навуковае забеспячэнне патрэб моўнай практыкі. Найважнейшым аспектам дзейнасці ўстановы з'яўляецца падрыхтоўка практычных дапаможнікаў і даведнікаў, якія ствараюць неабходную фактычную базу для пранікнення дзяржаўнай беларускай мовы ва ўсе сферы жыцця беларускага грамадства.
Пра дзейнасць інстытута распавядае дырэктар установы Аляксандр Лукашанец.

Над чым працуе Інстытут мовы і літаратуры?

— Аляксандр Аляксандравіч, якімі праектамі займаецца сёння Інстытут мовы і літаратуры?

— Цяпер мы працуем над выкананнем Дзяржаўнай праграмы фундаментальных даследаванняў "Беларуская мова і літаратура". Калі спыніцца на мовазнаўстве, то трэба адзначыць, што інстытут працягвае працу над такімі доўгатэрміновымі праектамі, як гістарычны і этымалагічны слоўнікі беларускай мовы. Завяршэнне гэтых прац паставіць беларускую мову ў шэраг самых даследаваных славянскіх моў у плане вывучэння слоўнікавага складу мовы, гісторыі яе развіцця, сувязей з іншымі мовамі свету, найперш славянскімі. На сённяшні дзень выдадзены 30 выпускаў гістарычнага слоўніка (усяго плануецца каля 40 тамоў) і 12 тамоў этымалагічнага (усяго плануецца 16 тамоў) — прычым гэта будзе адзін з самых буйных этымалагічных слоўнікаў асобнай славянскай мовы. Выданне гістарычнага і этымалагічнага слоўнікаў беларускай мовы ўжо атрымала шырокі рэзананс у славянскім свеце, замежныя лінгвісты з цікавасцю сустракаюць выхад кожнага новага тома.

— Ці прымаюць беларускія мовазнаўцы ўдзел у міжнародных навуковых даследаваннях?

— Так, нашы спецыялісты ўдзельнічаюць у буйнейшым міжнародным славістычным праекце — стварэнні "Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа". Мэта праекта — зафіксаваць пашырэнне тых ці іншых моўных з'яў на ўсёй славянскай прасторы. Работа актыўна вядзецца на працягу многіх гадоў, і нашы навукоўцы рэгулярна ўдзельнічаюць у рабочых нарадах, дзе абмяркоўваюцца матэрыялы, падрыхтаваныя для выдання унікальных лінгвістычных прац — атласаў, у якіх паказваецца актуалізацыя асобных моўных з'яў у розных славянскіх мовах. Навуковыя здабыткі акадэмічных дыялектолагаў неадноійчы былі адзначаны вышэйшымі дзяржаўнымі ўзнагародамі (Дзяржаўнай прэміяй СССР у 1970 годзе і Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь у 2000 годзе за пяцітомны "Лексічны атлас беларускіх народных гаворак"). Сёння нам таксама важна захаваць для будучых пакаленняў багацце і непаўторнасць жывой беларускай народнай мовы.

— Чым яшчэ займаецца інстытут у галіне мовазнаўства?

— Значная ўвага надаецца даследаванню тэндэнцый развіцця сучаснай беларускай мовы, яе ўзаемасувязі і ўзаемадзеянню з іншымі мовамі свету. Займаемся мы і падрыхтоўкай прац, накіраваных на забеспячэнне патрэб моўнай практыкі. Супрацоўнікі нашага інстытута прымалі асноўны ўдзел у распрацоўцы Закона Рэспублікі Беларусь "Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі". За апошнія два гады была праведзена выключна вялікая работа па фактычным забеспячэнні ўвядзення ў дзеянне гэтага закона. Мы выдалі шэраг спецыяльных даведнікаў, падрыхтаваных у адпаведнасці з новымі правіламі беларускага правапісу — "Беларускі арфаграфічны слоўнік", "Руска-беларускі слоўнік для школьнікаў", прымалі ўдзел у працы над выданнямі, разлічанымі на школьнікаў.

— Мінула амаль тры месяцы з пачатку дзеяння Закона, і сёння, напэўна, ужо можна ацаніць, наколькі добра народ прызвычайваецца да змен…

— Ажыятаж вакол Закона ў пэўнай ступені з'яўляецца штучным і часта "правакуецца" сродкамі масавай інфармацыі, якія не заўсёды правільна і карэктна яго інтэрпрэтуюць. Новыя "Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі" ўяўляюць сабой толькі новую рэдакцыю (!) "Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі" 1959 года выдання. Захаваны асноўныя прынцыпы правапісу. Змены датычацца толькі дыяпазону дзеяння гэтых правіл і накіраваны галоўным чынам на зняшэнне колькасці выключэнняў, на нарматыўнае замацаванне таго, што ўжо атрымала пашырэнне ў пісьмовай практыцы.

Адной з асноўных праблем для навукоўцаў, якія працавалі над Законам, была праблема адаптацыі запазычанняў да фанетычнай сістэмы нашай мовы і асаблівасцей вымаўлення. Справа ў тым, што ў развіцці беларускай мовы апошніх дзесяцігоддзяў выявіліся дзве галоўныя тэндэнцыі: тэндэнцыя да інтэрнацыяналізацыі і тэндэнцыя да нацыяналізацыі — якія, у прынцыпе, характарызуюць развіццё ўсіх славянскіх моў на сучасным этапе.

У рэчышчы тэндэнцыі інтэрнацыяналізацыі назіраецца істотнае папаўненне нашага слоўніка актуальнымі запазычаннямі — перш за ўсё з англійскай мовы. Мы можам нават казаць пра англамоўную інтэрвенцыю, актуальную не толькі

для нас, але і для рускай мовы, для моў Еўропы. Задача лінгвістаў — нарматыўнае замацаванне правапісу гэтых запазычанняў у слоўніках, бо на Беларусі правапіс іншамоўных слоў заўсёды выклікаў праблемы.

З тэндэнцыяй да нацыяналізацыі звязана актуалізацыя ва ўжытку моўных сродкаў, уласцівых толькі беларускай мове. Гэтыя дзве тэндэнцыі, якія з'яўляюцца процілегла накіраванымі, паралельна праяўляюцца ў развіцці сістэмы нашай мовы, што выклікае патрэбу ў даследаванні сутнасці гэтых моўных з'яў і нарматыўным замацаванні інавацый, у тым ліку і ў плане правапісу.

— У 20-я гг. ХХ ст. беларускія навукоўцы імкнуліся пазбегнуць запазычанняў: спрабавалі ўводзіць новыя словы, стваралі калькі. Шмат якія неалагізмы "прыжыліся" ў мове. Ці робяць штосьці ў гэтым кірунку сучасныя моваведы?

— Безумоўна, моўнай інтэрвенцыі можна супрацьпаставіць пурызм. Але сама моўная практыка адбярэ тое, што ёй патрэбна, збыткоўнае ж заўсёды адкідваецца… Задача мовазнаўцаў — не стварыць новыя адзінкі, а ацэньваць і рэкамендаваць тое, што ўжо існуе. Наша функцыя — адбор слоў і замацаванне іх у пісьмовай практыцы.

— Шмат каго цешыць, што за апошнія гады шэраг камп'ютарных праграм ад "AutoCAD 2008" да супрацьвірусней праграмы "avast!" былі перакладзены на беларускую мову, з'явіўся электронны перакладчык "Белазар". Які ўдзел прымае інстытут у рэалізацыі такіх праектаў?

— Інстытут непасрэдна над гэтым пакуль не працуе, хаця нашы супрацоўнікі займаліся карэкціроўкай некаторых перакладчыцкіх сістэм. Ужо створаны асобныя электронныя базы даных, што дазваляе думаць пра больш маштабныя праекты ў гэтым кірунку. Увогуле, актуальным з'яўляецца аб'яднанне напрацавання раней у гэтай сферы, што створыць умовы для ажыццяўлення больш маштабных праектаў.

— Над якімі тэмамі ў галіне літаратуразнаўства працуе інстытут?

— Нашы навукоўцы вывучаюць развіццё беларускай літаратуры ў ХХ ст., даследуюць творчасць асобных пісьменнікаў і паэтаў, разглядаюць сучасныя тэндэнцыі развіцця літаратуры ў кантэксце сусветнага літаратурнага працэсу, выяўляюць асаблівасці мастацкага бачання нашай рэчаіснасці і яе адлюстраванне ў мастацкай творчасці. З задавальненнем хачу адзначыць, што ў інстытуце фарміруецца кола маладых навукоўцаў, якія, абапіраючыся на вопыт сваіх старэйшых калег, маюць арыгінальнае бачанне многіх сучасных актуальных праблем беларускага літаратуразнаўства і літаратурнага працэсу ў цэлым. Адна з важных задач акадэмічнага літаратуразнаўства — вывучэнне і папулярызацыя творчай спадчыны класікаў беларускай літаратуры. Таму мы працуем над выданнем збораў твораў найбольш знакамітых пісьменнікаў і паэтаў: Якуба Коласа, Івана Шамякіна, Максіма Танка, Івана Навуменкі. У гэтым сэнсе інстытут працуе на ўсведамленне значнасці нацыянальных каштоўнасцей — беларускай мовы і літаратуры. Вынікам мае быць стварэнне прывабнага іміджу нашай краіны ў сусветным супольніцтве, што таксама важна на сённяшнім этапе дзяржаўнага будаўніцтва.

— Наколькі за апошнія гады змяніўся стан беларускай мовы?

— Гледзячы што маецца на ўвазе — стан сістэмы беларускай мовы ці яе становішча ў грамадстве. Сістэма кожнай мовы развіваецца і ўдасканальваецца. Вельмі актуальнай лінгвістычнай праблемай сёння з'яўляецца, напрыклад, праблема варыянтнасці — асабліва на ўзроўні марфалогіі і граматыкі.

Увогуле трэба адзначыць, што беларуская мова з'яўляецца высокаразвітой літаратурнай мовай, якая можа паспяхова абслугоўваць усе сферы жыцця сучаснага беларускага грамадства. Але, на жаль, у многіх сферах ужытку яна выкарыстоўваецца недастаткова і прадстаўлена толькі сімвалічна. Асаблівасцю ж з'яўляецца тое, што, нягледзячы на абмежаванае выкарыстанне беларускай мовы ў справаводстве, дзяржаўным кіраванні, СМІ, сістэме адукацыі, яна пранікае сёння ў канфесійную сферу і сферу інтэрнэт-камунікацыі. А гэта сведчыць пра рэальную запатрабаванасць беларускай мовы як сродку зносін. Неабходным з'яўляецца рэалізацыя комплексу практычных мер, якія забяспечылі б выкарыстанне нашай мовы ва ўсіх сферах афіцыйнага ўжытку, як гэтага патрабуе яе статус дзяржаўнай мовы Рэспублікі Беларусь і мовы тытульнай нацыі.

— Якія захады ў гэтым кірунку робіць Інстытут мовы і літаратуры?

— Нашы навукоўцы непасрэдна ўдзельнічаюць у навучальным працэсе: выкладаюць беларускую мову ў ВНУ, з'яўляюцца членамі экзаменацыйных камісій. Веданне рэальнага стану і запатрабаванасці беларускай мовы дазваляе вызначыць прыярытэты навуковых даследаванняў.

— На вашу думку, што трэба зрабіць, каб беларусы звярнуліся да роднай мовы?

— Для гэтага патрэбны як пэўныя адміністратыўныя крокі, так і жаданне самых носьбітаў мовы. Таму надзвычай актуальнай праблемай з'яўляецца фарміраванне ўсведамлення каштоўнасці нацыянальнай мовы як важнейшага сродку захавання нацыянальнай адметнасці ў сучасным дынамічным шматкультурным і шматмоўным свеце.

Неабходна стварэнне беларускамоўнага асяроддзя шляхам непасрэднай маўленчай дзейнасці, пашырэння выкарыстання беларускай мовы ў сродках масавай інфармацыі, у сферы рэкламы, гукавой і візуальнай інфармацыі.

Вельмі важным з'яўляецца і павышэнне беларускамоўнай кампетэнцыі нашага грамадства. У сувязі з гэтым патрэбна больш эфектыўнае вывучэнне беларускай мовы ў школе.

Гутарыла
Дамініка ЛІСОЎСКАЯ

Анкета пісьменніка

«Залаты век» застаўся ў мінулым

1. Існуе меркаванне: калі раней пісьменнік быў настаўнікам, вышчальнікам існы, то цяпер стаў прыватнай асобай, якая рэдка паяўляецца нават на ТБ. І яшчэ радзей — у газетах. Чаму?

2. Падзенне нораваў — міф ці рэальнасць? Ці павінны кнігі "вучыць жыць"?

3. Як грамадская актыўнасць пісьменніка ўплывае на яго літаратурную працу?

4. Як вы думаеце, чаму знікае са старонак літаратурных выданняў публіцыстыка?

Пісьменнік Анатоль БЕНЗЯРУК:

1. Чалавеку ўласціва параўноўваць тое, што было раней, з тым, што ёсць цяпер. Звычайна параўнанне — не на карысць сённяшняга дня. Вядома, калісь і дрэвы былі вышэй, і сонца больш ласкавае… Аднак паспрабуем быць аб'ектыўнымі: калі кулінарыць пачынае шавец, атрымоўваецца ўсё што заўгодна, толькі не марципан. Гэтак і з пісьменнікамі — "настаўнікамі жыцця", "інжынерамі душ", якіх раней было досыць. Яны вяшчалі і з экрана, і ў эфіры, і з газетных палос. Аднак жыццё, як заўжды, аказалася больш складаным і стракатым. Таму сённяшні пісьменнік павінен выконваць адзіную задачу, ускладзеную на яго з Божай ласкі, — пісаць таленавіта, прыгожа і ўдумліва. Увогуле, на маю думку, сярод легіёна пісьменнікаў, што на працягу стагоддзяў нараджала Беларусь, ёсць толькі тры асобы, якія адкрывалі эпохі. Былі і Настаўнікі, і Вяшчальнікамі Існы. Іх унёсак — шлях у будучае краіны. Першым стаў Скарына, за ім прыйшоў Купала і, нарэшце, Караткевіч. Менавіта творы апошніх прывялі многіх (у тым ліку і мяне) да беларускасці. Можа, таму і незаўважныя ў грамадстве пісьменнікі, што месца "вяшчальнікаў" пакуль застаецца вакантным?

2. Некалі Марк Твэн пажартаваў: "На востраве Фіджы не ядуць катлеты. На востраве Фіджы ядуць вадаправодчыкаў. Але хто мы з вамі, каб крытыкаваць норавы на востраве Фіджы?" Пра падзенне маралі гавораць з біблейскіх часоў. Згадайце хоць "Прамову Мялешкі". Дзе "залаты век"? У мінулым. А сёння норавы "не тыя", горшыя, значна горшыя. Пісьменнікі заўсёды па-старэчы бурчалі на свой час, на моладзь, якая "не есць катлеты". Потым моладзь сталела, старэла і зноў скрушна ўздыхала: "Вось у наш час…" Падзенне нораваў — гэта не міф і не рэальнасць. Як пісаў Рыгор Горын: "Гэта не факт. Гэта больш, чым факт: так яно было на самай справе!"

Накшт таго, ці павінны кнігі "вучыць жыць", можна адказаць словамі з вядомага фільма: "Не вучыце жыць, а дапамажыце матэрыяльна". Калі пісьменнікі пачынаюць блытаць дзеясловы "вучыць" і "павучаць", іх кнігі пачынаюць глытаць пыл у шафах. Пушкін жыве ў XXI стагоддзі і вучыць усё новыя пакаленні. Ад нашай літаратуры патрэбны творы, што застануцца жыццёвымі "падручнікамі" праз стагоддзі.

3. Вышэй, у першым пытанні, вы называлі пісьменніка "прыватнай асобай", што лянуецца нават з'явіцца перад тэлекамерай і выказацца ў прэсе. Цяпер абвяшчаецца асобай, што можа мець грамадскую актыўнасць. Думаю, гэта супярэчлівасць ідзе ад таго, што пісьменнікі не шасцяронкі, вытачаныя на адным станку. Заўсёды былі і тыя, чыя хата з краю, і тыя, хто, як Эміль Заля, казаў: "Я абвінавачваю!" Талент ускладае на пісьменніцкія плечы абвостранае пачуццё адказнасці за тое, чым "слова тваё адгукнецца".

4. Найперш сучасны нарыс павінен быць. Да гэтага жанру звяртаюцца ўсё радзей. Не таму, што зямля беларуская збяднела на людзей з цікавымі лёсамі. Прыйшоў час лаканічнага, хуткага і непісьменнага SMS-паведамлення. Нарыс патрабуе задумацца, а значыць, хоць на нейкую гадзіну прыпыніцца, каб агледзецца навокал. Бо герой твора на прыкладзе сваіх удач і памылак міжвольна вучыць жыццю. Справа ў іншым: ці здольны чытач прыняць гэту жыццёвую навуку?

Фота Кастуся Дробава

Сюжэты для класікаў

Купала і Колас, вы нас гадавалі: дакументы і матэрыялы. У 2 кн. Кн. 1. 1909 — 1939 / уклад.: В. Дз. Селяменеў, В. У. Скалабан; рэд. калегія: М. І. Мушынскі (гал. рэд.) [і інш.]. — Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2010. — 320 с.

Пэўны час па выданні поўнага збору твораў Янкі Купалы здавалася, што туды ўключана літаральна ўсё, што напісана рукой класіка. Наватарствам лічылася ўвядзенне ў корпус тэкстаў службовых дакументаў за подпісам Купалы, калектыўных твораў, дароўных надпісаў і г.д. Аднак цяпер высвятляецца (зрэшты, гэтага і трэба было чакаць), што вельмі многае засталося па-за ўвагаю акадэмічнага збору. Так, у нашым выданні з'явіўся артыкул В. Рагойшы, дзе былі ўдакладненыя тэксты шэрагу вершаў песняра — у архіве Купалаўскага музея пры падрыхтоўцы даведніка "Рукапісная спадчына Янкі Купалы" адшукаліся новыя рукапісы паэта. Шэраг памылак і недахопаў збору быў выяўлены ў паасобных публікацыях А. Сідарэвіча.

Сёння, у час, калі выдаецца найпаўнейшы збор твораў Якуба Коласа, адбываецца тая самая праца, што была праведзеная купалазнаўцамі: ідзе падагульненне сабранага матэрыялу, фіксуецца, удакладняецца і каменціруецца ўсё напісанае рукой Коласа. Паводле зразумелых прычын праца будзе значна цяжэйшай — аб'ём аўтографаў Коласа большы і неаднародны па сваёй вазе і вартасці. Зразумела, што ўключаць у збор твораў усе дакументы Акадэміі навук, падпісаныя Якубам Коласам, немэтазгодна. Давядзецца выбіраць тое своеасаблівае, тое прынцыповае, што было зроблена класікамі. За час, які прайшоў пасля выдання акадэмічнага збору твораў і, тым больш, яшчэ савецкага коласаўскага шматтомніка, змяніўся сам падыход беларускіх (і не толькі) тэкстолагаў да ўкладання поўных збораў твораў. Як вынік — пастаяннае пашырэнне аб'ёму выдання за кошт "новых паступленняў".

У свой час такое пашырэнне было ажыццёўлена ў архіўных зборніках "Пуцявінамі Янкі Купалы" (1981) і "З жыццяпісу Якуба Коласа" (1982) Генадзя Кісялёва. Відавочна, для 1980-х гэта быў сапраўдны прарыў: на сутыку літаратурнай і гістарычнай навукі, архівазнаўства і крыніцазнаўства адкрылася практычна невядомая датуль планета быцця класікаў — і гэта пры наяўных сотнях артыкулаў і дзясятках дысертацый па творчасці Купалы і Коласа! Бясспрэчна, многае з кісялёўскіх матэрыялаў увойдзе ў новы дваццацітомнік Коласа, бо ранейшы, 14-томны, збор выдаваўся яшчэ да публікацыі слыннай архіўнай кнігі.

Побытавую гісторыю беларускай літаратуры, альбо, як называлі яе раней, — сацыялогію літаратуры, пакуль ніхто не напісаў. Ды і ці магчыма гэта наогул? Тым не менш з'ява гэтая ў навуцы прысутнічае, раскіданая па размаітых выданнях і малатыражных зборніках. Асабліва даследаванай галіной тут з'яўляецца літаратурная сацыялогія 1920-х гг. Немалую ролю адыгралі ў гэтым савецкія выданні ўспамінаў маладых тады літаратараў (некаторыя з іх прайшлі Сібір) і зборнікі аўтабіяграфій; нельга не ўзгадаць тут і мемуарыстыку і эпісталярый эміграцыі, часткова апублікаваныя БІНІМам. Вялікую ролю адыгралі таксама публікацыі супрацоўнікаў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва (Г. Запартыка, В. Жыбуль, Т. Кекелева і інш.), але найперш трэба было б адзначыць супольную працу В. Скалабана і Л. Рублеўскай у пастаяннай рубрыцы газеты "СБ — Беларусь сегодня" (у няпоўным аб'ёме прадстаўленая ў кнізе "Время и бремя архивов и имен"(Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2009)).

Першы том новых дакументаў, прысвечаных класікам беларускай літаратуры, які нядаўна пабачыў свет у РВУ "Літаратура і Мастацтва" — "Купала і Колас, вы нас гадавалі (у 2 кн.)" — радуе вока разнастайнасцю і багаццем біяграфічнага матэрыялу. Над кнігай акрамя асноўных укладальнікаў, В. Дз. Селяменева і В. У. Скалабана, працавалі яшчэ каля двух дзясяткаў архівістаў з самых розных сховішчаў Беларусі, Расіі і Заходняй Еўропы (усе яны пералічаны на пачатку і ў прадмове да кнігі). Дапаўняючы назву, можна сказаць, што не толькі аблічча Купалы і Коласа вымалёўваецца тут, але і сам дух часу, дух эпохі, разліты ў ашчадных на эмоцыю

Менавіта ў "заўвагах на палях" альбо неадрэдагаваных стэнаграмах мы можам пачуць наўпроставае, непасрэднае маўленне класіка. Думаецца, што вартасць падобных пазалітаратурных матэрыялаў (у тым ліку і новых эпісталярных знаходак) палягае ў магчымасці ацаніць класіка не столькі за стыль, за "высокую ідэйнасць і мастацкасць", але за ягоныя чалавечыя, асобасныя праявы.

радках службовых дакументаў, пасяджэнняў, стэнаграм, пратаколаў і г.д. Слова класікаў гучыць крыху прыцэнена, часам гэта заўвагі, рэплікі літаральна "на палях" (гл. публікацыю супольных фальклорных запісаў Я. Купалы і А. Грыневіча). Яно і зразумела — не так шмат чаго можна ўжо сёння знайсці неапублікаванага купалаўскага. Аднак і такія, дробныя, здавалася, літаратурныя факты павінны быць абавязкова зафіксаваныя. Там больш што менавіта ў "заўвагах на палях" альбо неадрэдагаваных стэнаграмах мы можам пачуць наўпроставае, непасрэднае маўленне класіка. Думаецца, што вартасць падобных пазалітаратурных матэрыялаў (у тым ліку і новых эпісталярных знаходак) палягае ў магчымасці ацаніць класіка не столькі за стыль, за "высокую ідэйнасць і мастацкасць", але за ягоныя чалавечыя, асобасныя праявы.

Немалую (а лепш сказаць — найбольшую) частку кнігі займаюць тыя матэрыялы, што раней, да паўставання незалежнай Беларусі, публікаваць было немагчыма ў прынцыпе: дужа нязручныя і непажаданыя для разгляду былі пытанні. Я маю на ўвазе такія раздзелы зборніка "Купала і Колас… Кн. 1", як "Адозва праваслаўных святароў і грамадскіх дзеячаў", "Якуб Колас і лістападаўшчына", "Саюз вызвалення Беларусі", "Аб фактах прасочвання…" , "Паказанні Якуба Коласа на камісіі Бюро ЦК КП(б)Б па справе М. Клімковіча", "З хронікі 1937 г.", "Ардэнаносцы". Сапраўды, як можа аўтар "Сымона-музыкі" падпісваць адозвы ў абарону праваслаўя? Як можа ён знаходзіцца пад следствам, а пасля — пад пільным наглядам і практычна пад "каўпаком" вышэйшых інстанцый (тое самае і ў адносінах да Купалы)?

Жыццё класікаў сапраўды вісела на валаску — чаго варты толькі ліст (а фактычна — данос) парторга АН БССР Краснеўскага сакратару ЦК КП(б)Б Волкаву ад 27.XI.37: "Считаю своим долгом сообщить Вам о следующем факте. На днях я зашел по делам Ин-та литературы и языка в кабинет вице-президента Академии наук Коласа. Я говорил с ним на белорусском языке. В конце нашего делового разговора Колас вдруг начал жаловаться на то, что якобы все забыли про белорусизацию, что он, Колас, не слышит нигде живого белорусского слова, все говорят по-русски в Академии наук и даже среди белорусских писателей. Колас даже сказал, что он ожидал от нового руководства ЦК КП(б)Б программных указаний по этому вопросу, но к его, Коласа, сожалению таких указаний пока нет. Он также жаловался на то, что в Академии с ним никто не считается и он сидит «только для близиру». В конце Колас сделал оговорку «няхай гэта будзе паміж намі»". Гэтая паперка, якая магла каштаваць Коласу жыцця (месяца яшчэ не прайшло пасля сумнавядомай ночы 29 — 30 кастрычніка 1937 г.), прыносіць нам сапраўднае разуменне тагачаснага становішча аўтара "Новай зямлі"…

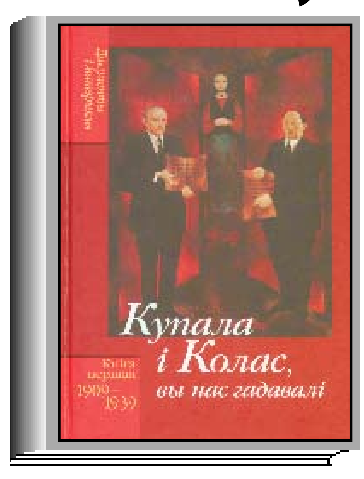

Сёння, напрыканцы 2000-х, можна ўпэўнена гаварыць пра тое, што 1990-я былі часам "змывання" не толькі бронзы (чым займаліся постмадэрністы), але перш за ўсё патакі з класікаў. 1990-я былі часам трыумфу "чорнага колеру". Тое трагічнае ў жыцці Купалы і Коласа, што раней хавалася ад вачэй, выцягвалася з патаемных кутоў і нярэдка, на жаль, смакавалася чытачамі. Недахопу ў такой чарнаце не было. Часткова апублікаваныя і на дадзены момант закрытыя архівы КДБ і сёння яшчэ мрояцца многім даследчыкам. Але, нават калі б і надарылася такая магчымасць,

Па вялікім рахунку, да нас набліжаецца новая бесстаронняя біяграфія Янкі Купалы, дзе аўтар падасць нам побач з Купалам-паэтам яшчэ і Купалу-чалавека. Наогул даўно наспела і выданне падобнай да верасаеўскай "Пушкін у жыцці" кнігі "Купала ў жыцці" — разасобленыя, а да таго ж і нярэдка сумнеўныя мемуары мусяць быць адфільтраваныя даследчыкамі, а самае яркае, рэчыўнае, характэрнае — увайсці ў кнігу, якая была б цікавая шырокаму колу чытачоў.

што мы б адкрылі там? Бадай, толькі тое, што вядома і так: сотні даносаў, выбітых катаваннямі ілжывых сведчанняў, тысячы пераламаных, адзінкі нязломленых праз дачасную смерць… З пачаткам новага тысячагоддзя той назапашаны матэрыял трагічнага, "чорнага" пачаў дысцыляваць, "слаіцца", прыходзячы паступова ў сістэму з вядомым раней "чырвоным". У выніку воблік песняроў сёння малюецца ў амбівалентным ключы — без сляпога пакланення, без замоўчвання як светлых, так і цёмных бакоў іх жыццёвага і творчага шляху.

Важна і тое, што яны становяцца нам бліжэй яшчэ і ў плане бытавым. Чорны колер асвятляецца дзякуючы такім раздзелам кнігі, як "Янка Купала купляе дом", "Гісторыя з шахматным столікам". Па вялікім рахунку, да нас набліжаецца новая бесстаронняя біяграфія Янкі Купалы, дзе аўтар падасць нам побач з Купалам-паэтам яшчэ і Купалу-чалавека. Наогул даўно наспела і выданне падобнай да верасаеўскай "Пушкін у жыцці" кнігі "Купала ў жыцці" — разасобленыя, а да таго ж і нярэдка сумнеўныя мемуары мусяць быць адфільтраваныя даследчыкамі, а самае яркае, рэчыўнае, характэрнае — увайсці ў кнігу, якая была б цікавая шырокаму колу чытачоў. Амаль паўсотні раздзелаў зборніка "Купала і Колас, вы нас гадавалі. Кн. 1" з'яўляюцца своеасаблівымі сюжэтамі жыццёвага шляху класікаў. Па сутнасці, гэтыя і іншыя архіўныя зборнікі такога кшталту ўтвараюць выкшталцоныя нелінейныя раманы-біяграфіі. Іх вартасць тым большая, што з кожным годам вучонымі адкрываюцца ўсё новыя і новыя "сюжэты". Гучыць амаль непраўдападобна, але гэта насамрэч так.

Вырашаюцца ў кнізе і пытанні атачэння класікаў, а праз гэта — рэцэпцыі, успрымання іх творчасці. Кола рэцыпіентаў павінна было б арганізоўвацца паводле пэўнай тагачаснай сацыяльнай іерархіі: як успрымалася паэзія і асоба Купалы і Коласа партыйнымі лідарамі, сябрамі, ворагамі паэта, незнаёмымі людзьмі, беларускімі і іншанацыянальнымі пісьменнікамі і людзьмі, далёкімі ад літаратуры? Пашырае кола гэтых кантактаў і дадзеная кніга — варта толькі зірнуць на паказальнік імёнаў, каб адчуць, колькі самых розных людзей знаходзілася ў полі прыцягнення класікаў. Дарэчы, прыгадваючы таго ж Пушкіна, былі яшчэ і дзясяткі зборнікаў "Пушкін і яго сучаснікі" (у адным з іх, дарэчы, надрукаваўся ў 1917 г. і наш М. Багдановіч). Чаму ж у беларусаў не было падобных перыядычных зборнікаў, прысвечаных нашым Песнярам? Пытанне, як кажуць, рытарычнае…

Найбольшую цікавасць у літаратуразнаўцаў-даследчыкаў паэзіі Янкі Купалы і Якуба Коласа, безумоўна, выклікаюць стэнаграмы іх творчых вечароў, што адбываліся ў Маскве ў 1934 і 1936 гг. (арыгіналы дакументаў захоўваюцца ў Расійскім дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва). Тут мы можам прачытаць пра ўспрыманне нашых класікаў прадстаўнікамі рускіх літаратурных колаў: С. Гарадзецкага, Дз. Беднага, А. Суркова і інш. Іх меркаванні і назіранні вельмі каштоўныя, асабліва я тут маю на ўвазе Гарадзецкага і Суркова, што хоць і знаходзіліся ў шэрагах літфункцыянераў, працягвалі і тады валодаць добрым густам і здольнасцю да аналізу — няхай і ў крыху эклектычнай форме.

Другая кніга зборніка "Купала і Колас, вы нас гадавалі" абяцае пазнаёміць з праўдзівай гісторыяй публікацыі купалаўскага верша "Партызаны, партызаны…", дакументамі, прысвечанымі абставінам смерці Янкі Купалы, дзейнасці класікаў у гады ваеннага ліхалецця, працы Якуба Коласа ў АН БССР, ЦК КП(б)Б і іншых установах. Будуць, безумоўна, і адкрыцці. Добрая штука навука: прастор для адкрыццяў заўсёды застаецца для кожнага пакалення.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

На світанках Прыдзвіння

Віцебская вобласць у гэтым годзе стала сапраўдным эпіцэнтрам выбітных падзей і круглых дат. Па-першае — 80-годдзе з дня нараджэння нашага славутага земляка, аршанца Уладзіміра Караткевіча. Па-другое — стогадовы юбілей Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава. Менавіта ў сувязі з гэтым актывізавалася творчая дзейнасць студэнцкай літаратурнай гасцінай "Строкой негромкою…", якая існуе пры кафедры літаратуры на філалагічным факультэце ВДУ з кастрычніка 1995 года.

Удзельнікі аб'яднання зладзілі прэзентацыю анталогіі вершаў "Придвинские зори", прысвечанай альма-матар. Гэта ўжо чацвёрты збор паэтычнай працы гуртка — сярод ранейшых трэба адзначыць зборнік "Верность", надрукаваны ў гонар 60-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. На сучасным этапе гасцінай кіруе (будзе нават лепш казаць — супрацоўнічае з яе маладымі паэтамі) выкладчыца кафедры літаратуры ВДУ, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Крыклівец. Яна ж з'яўляецца рэдактарам-складальнікам "Придвинских зорь", а таксама аўтарам уступнага артыкула да кнігі.

У зборніку прадстаўлены вершы 36 аўтараў як на рускай, так і на беларускай мове. Тэматыка твораў такая ж рознабаковая, як і іх аўтары: гэта і пейзажная, і любоўная, і своеасаблівая філасофская лірыка… Сярод вершаў, напісаных на роднай мове, вылучаюцца радкі Васіля Гардзіёнка, які па-майстэрску сумяшчае ў адным творы патрыятычныя матывы з інтымнымі перажываннямі:

Размаўляй са мной па-беларуску.
Калі хочаш, проста памаўчы.
Я хачу з тваіх салодкіх вуснаў
паспытаць прастору далячынь.
Гавары са мной па-беларуску.

Немагчыма не захапіцца талентам Антона Мяхоўскага, які, нягледзячы на свой юны ўзрост, ужо дэманструе чытачу выдатнае валоданне словам:

Восень — злая чараўніца —
жоўць наўкол параскідала,
ў тумановыя спадніцы
куст вяргіняў паўбірала.
Бач, цвітуць у сумным садзе
калярова, сакавіта —
генералы на парадзе,
тэатральныя сафіты.

Натуральна, большасць вершаў, якія належаць пяру дзявочай паловы гасцінай, прысвечаны тэме кахання:

Не памяняць цябе,
не памяняць.
У сінь вачэй не зазірне надзея.
Тваю душу
не буду больш трымаць.
Так будзе лепш для нас.
Я разумею.

Цікава яшчэ тое, што сярод аўтараў зборніка ёсць і замежныя студэнты. Іх кранальныя вершы на рускай мове таксама вартыя ўвагі, бо яны ўвасабляюць усходні светапогляд.

Застаецца спадзявацца на тое, што "Придвинские зори" зоймуць годнае месца ў сучаснай літаратуры Віцебшчыны і звернуць на сябе ўвагу аматараў паэтычнага слова.

Ірына КАРЭЛІНА,
студэнка інстытута журналістыкі БДУ

«Флот каўчэгаў» між выспамі асацыяцый

Аповед С. Астраўца "Флот каўчэгаў" (2002 — 2008 гг.) з'яўляецца складаным кампазіцыйным утварэннем, дзе функцыю аб'яднальнага стрыжня выконвае асоба Фабіяна (цэнтральнага персанажа), вачыма якога чытач успрымае рэчаіснасць. Свядомасць персанажа выпрацоўвае ланцуг асацыяцый, сэнсавым цэнтрам якіх з'яўляюцца падзеі 1920-х гадоў на паўвостраве Крым. Пры дапамозе асацыятыўнай сувязі падзей пісьменнік свабодна перасоўваецца ў часе (ад 1920-х да цяперашняга, узгадваючы армейскае мінулае Фабіяна, служба якога адбывалася побач з морам), натуральна ўплятаючы ў вольную плынь вобразаў гістарычныя і літаратурныя згадкі старажытнасці. Твор характарызуецца пераходамі ад адной тэмы да іншай, свабоднай кампаноўкай частак тэксту. Зварот да асэнсавання праблемы з мінулага адбываецца з мэтай знайсці гістарычную аналогію з падзеямі сённяшняга дня ва ўласнай краіне.

Найбольшая колькасць разваг у тэксце накіравана на спробу асэнсавання гістарычнай падзеі — адплыцця арміі Урангеля. Па сутнасці ў творы апісваецца не столькі сама гістарычная дзея, колькі спробы асэнсаваць яе, убачыць з іншага пункта гледжання, уявіць магчымыя іншыя варыянты развіцця гісторыі. Персанаж спрабуе рэканструяваць у свядомасці гэты маштабны зрух носьбітаў пэўнай духоўнай культуры, колькасць якіх супастаўляецца з насельніцтвам даволі вялікага горада. Найбольшую ўвагу Фабіяна прыцягваюць пачуцці і думкі вымушаных эмігрантаў, якія ён спрабуе ўзнавіць, карыстаючыся кінахронікамі, урыўкамі кінематаграфічных і кніжных асацыяцый.

Распавед пра сучасныя рэаліі даволі шчыльна насычаны дзеяннямі. На пачатку твора іх апісанне нагадвае хуткае пералічэнне, сціслую справаздачу пра праведзены адпачынак. Да статусу падзеі ўзнімаецца толькі пошук і набыццё пляшак з віном, якое для Фабіяна і ягонай сяброўкі становіцца традыцыяй і суправаджаецца абавязковымі знаходжаннямі літаратурнага кантэксту да чарговай назвы этыкеткі. Такая знешняя падзейнасць тым не менш ніяк не рухае сюжэт. Апісанні экзатычных краявідаў з уладкаваннем на ноч караблёў, а таксама раніц, пазбаўленых гарадскога шуму, не адлюстроўваюць ход часу, а малююць адметнасць прыроды паўвострава Крым у параўнанні з роднымі персанажу мясцінамі. Успаміны пра вайсковую службу, якая прайшла побач з морам, паўстаюць аднародным масівам уражанняў ад экзатычнай краіны, магчымасці ўбачыць кавалак жыцця, непадобнага на звыклае.

Асаблівасці сюжэта вызначае суб'ектыўны час, з дапамогай якога свядомасць персанажа цэментуе такія кавалкі тэксту, як гістарычныя згадкі, успаміны з мінулага жыцця, уражанні ад прыгажосці прыроды, дыялогі-развагі. Звязаць у адно цэлае разнародныя фрагменты аповеда дазваляе выкарыстанне аўтарам асацыяцый, выкліканых падабенствам сітуацыі, тоеснасцю месца. Некалькі разоў згадкі пра гістарычную драму наведваюць Фабіяна, калі ён уладкоўваецца спаць ці проста заплюшчвае вочы.

Часам пераход ад цяперашняга часу да падзей пачатку мінулага стагоддзя і наадварот адбываецца амаль незаўважна, вынікаючы са створанай аўтарам метафары. Так, напрыклад, ад параўнання Крыма з амфарай, дзе вінам была крымская армія, вымушаная адступіць і запячатаць уваход на паўвостраў, "нібы сургучом бутлю" аўтар нязмушана пераходзіць да апісання сучасных крымскіх вінных вітрын, перад якімі апынуліся персанаж і яго сяброўка. Іх дыялог на тэму алкагольных пераваг белагвардзейцаў заканчваецца вяртаннем Фабіянавых думак да лёсу арміі, што пацярпела паразу: "Ускочылі з-за стала, не паспеўшы дагаманіць, дапіць. За іх дапілі іншыя, не пагрэбавалі, паклаўшы побач на стале наганы". Такія хуткія пераходы ад аднаго часу да іншага выглядаюць натуральнымі таму, што адбываюцца ў свядомасці Фабіяна, якая то ўспрымае падзеі сучаснага яму жыцця, то звяртаецца да роздумаў над гістарычным мінулым, ствараючы паралелі ці падкрэсліваючы адрозненні паміж імі.

Знаходжанне персанажа пад праліўным дажджом (ва ўладзе воднай стыхіі) дае аўтару магчымасць без асаблівай нацяжкі перайсці да апісання адплыцця ўрангелеўскіх каўчэгаў. Але найчасцей ролю прыцягнення гістарычных згадак выконвае мора, сузіраючы сіні далягляд якога, можна лёгка ўявіць афіцэраў на ста дваццаці шасці караблях, амаль фізічна адчуць іх зняверанасць і боль.

Малюнак Алсі Ісы

На старонках твора, прысвечаных сучаснасці, мора трактуецца ў рамантычна-экзатычным ключы, часткова прымаючы семантыку бар'ера, які аддзяляе ад невядомых чароўных краін. На такое разуменне накладваецца вынесенае з часоў службы ў войску ўяўленне пра марскую стыхію як своеасаблівага праваднікa іншай культуры. Мора не толькі зачароўвае сваёй прыгажосцю, але і дазваляе здзейсніць уяўныя падарожжы ў часе: "Глядзіш на горы, неба, на мора і нібы апынаешся ў антычных часах, зараз карабель Адысея пазначыцца белай плямкай ветразя на даляглядзе", — якім спрыяе нязменнасць воднай стыхіі на працягу стагоддзяў.

Найбольшая семантычная напоўненасць вобраза мора ў радках тэксту, прысвечаных апісанню адплыцця арміі Урангеля, натуральна вынікае з таго, што да ўспрыняцця, вынесенага з асабістага жыццёвага вопыту персанажа, дадаюцца літаратурныя алюзіі і спробы ўзнаўлення эмацыянальнага перажывання моманту вымушанымі ўцекачамі. "Гэтае мора, яно ці не тое Чырвонае, праз якое ратаваліся ад егіпецкай няволі? Ад нявольніцтва, абвешчанага свабодай? Знарочыстасць параўнання. Мора было Чорным, а ўцякалі яны ад чырвоных". Гістарычныя зрухі правакуюць змены ў сістэме каштоўнасцей, мяняюць паняцці месцамі — замест пазбаўлення рабскіх ланцугоў — уцёкі з радзімы, што перастала быць роднай; чырвоны колер свабоды ператвараецца ў чорны колер жалобы.

Наяўнасць у тэксце біблейскай сімволікі дазваляе ўспрымаць марскую стыхію як сродак ачышчэння ад нейкай паразы, калі яна часткова прымае на сябе функцыю сусветнага патопу. Бездань марской вады, у якой чырвоная навала нібыта захлынаецца, губляючы пагрозлівую ваяўнічасць, набывае статус своеасаблівай субстанцыі, якая здольная ўратаваць ад нейкага няшчасця.

Непасрэдна звязаным з вобразам мора паняцці карабель (флот караблёў) і рай (месца побач з морам). Карабель для персанажа не проста марскі транспарт, а своеасаблівая копія чалавечага жытла. Стаянкі караблёў, якія ўладкоўваюцца на начлег, нагадваюць Фабіяну часовыя паселішчы, з экзатычнай афарбоўкай, бо ліхтары на іх бартах часам падаюцца вачамі нейкіх чароўных пачвар.

Праз апеляцыю да вобраза каўчэга, які перманентна ўзгадваецца ў дачыненні да ўцёкаў арміі Урангеля, С. Астравец пашырае семантыку карабля да ўніверсальнага сродку ўратавання чалавечага жыцця. Каб яшчэ больш замацаваць названую паралель, пісьменнік знаходзіць такія дэталі з побыту насельнікаў белага флоту, якія б адпавядалі біблейскім. Найбольш вядомы вобраз з гісторыі пра сусветны патоп — голуб, які прынёс радасную вестку аб адступленні вады; аўтар узгадвае, што на імправізаваных каўчэгах генерала Урангеля ў клетках таксама былі паштовыя галубы.

Яшчэ адным моцным каталізатарам роздумаў над гістарычнай падзеяй выступае паўвостраў Крым, а дакладней, яго краявід, ландшафт, які разам з адметнасцю прыроды міжволі выклікае думкі пра старажытнасць. У кожным з часовых пластоў аповеда названы вобраз мае адметную семантыку адпаведна гістарычным і культурным рэаліям, арганічна спалучыць якія дазваляе лагічна-асацыятыўная сувязь падзей у тэксце.

Развагі-роздумы над акалічнасцямі не вельмі даўняй гісторыі выкліканы "гістарычным духам райскай мясцовасці" Крыма, які некалі стаўся месцам разгортвання гэтых падзей і дзе аказваецца персанаж. Сумяшчэнне часовых пластоў твора, якое адбываецца ў свядомасці персанажа, стварае стэрэаскапічны малюнак паўвострава, у якім натуральна спалучаюцца непасрэдныя ўражанні і ўспаміны героя з ягонымі літаратурнымі згадкамі і спробамі рэканструяваць душэўныя пачуцці людзей у няпростых гістарычных варунках.

Ксенія КУШНАРОВА

Паэзія пачынаецца

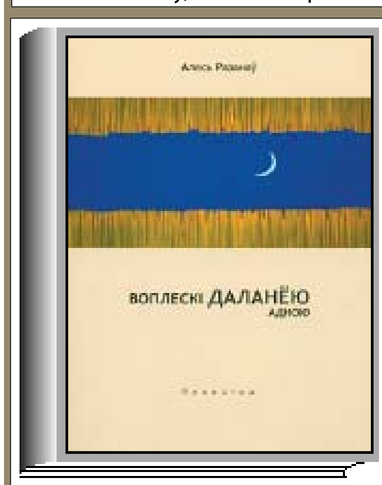

Дзе пачынаецца паэзія? Верагодна, каб людзі ведалі дакладны адказ на гэта пытанне, кожны даўно б заняўся напісаннем вершаў. Але адказу няма, і пра яго застаецца здагадвацца толькі праз нячастыя адкрыцці сапраўднай паэзіі. Такая паэзія адкрывае свет з іншага боку, яе адчуваеш фізічна. Часцей за ўсё гэта вершы, якія падабаюцца многім і абмяркоўваць якія можна бясконца. Менавіта такімі, на нашу думку, з'яўляюцца творы Алеся Разанава, выдадзеныя ў зборніку "Воплескі даланёю адною".

Уявіце сабе сапраўдны воплеск даланёю — лёгкі, магічны жэст. Такімі ж, паветранымі і чарадзейнымі, атрымаліся і вершы Алеся Разанава, а дакладней — хайку, ці хоку. Яны ад пачатку не маюць важкасці, яны занадта вобразныя, каб прывязвацца да нейкага "празаічнага" прадмета. Аднак нягледзячы на такую эфірнасць, кожны твор насычаны дакладнымі, часам нават пабытавымі героямі:

З сумкай у левай,
з пакетам у правай —
вядзе
з рынку спадарыня
раўнавагу.

Героямі разанаўскай паэзіі становяцца і стыхіі, пачуцці, сапраўдныя пейзажы: аўтар піша пра ўсё, што бачыць. І паколькі бачыць ён часцей сэрцам, чым вачыма, то і шлях ад думак да паэзіі ў яго кароткі.

Між сказанным
і нявыказаным
працяжнік:
з вакзала
вырушваецца цягнік.

Мабыць, з гэтага і пачынаецца паэзія — са здольнасці бачыць з-пад прыкрытых павек, фармуляваць думкі не лагічна, а вобразна? Можа, і так. Але на гэтым яна не канчаецца.

Паэзія не бывае сапраўднай, калі яна не інтэлектуальная.

Алесь Разанаў піша "акупункціры". Ён прафесійна займаецца перакладамі — з літоўскай, латышскай, грузінскай, балгарскай, сербахарвацкай, чэшскай, англійскай моў. Асобнае месца сярод яго перакладаў адведзена хайку, якія ўпершыню загучалі па-беларуску дзякуючы менавіта Алесю Разанаву. Ён увогуле заўсёды робіць тое, чаго да яго не было. А ўлічваючы той факт, што Алесь Разанаў — сапраўдны патрыёт і знаўца беларускай мовы, рабіць такія маленькія цуды, як пісаць беларускія хайку, не ўяўляе для яго асаблівых цяжкасцей.

У стварэнні паэзіі хоку (ці хайку) выключная роля належыць філасофіі дзэн-будызму. Кожны верш павінен мець строга вызначаную сістэму вобразаў. Так, аўтар хайку пераплятае свае ўнутраныя пачуцці з прыроднымі з'явамі:

Снег адступае —
займае
трава наступнасць.

Талент перадаць у некалькіх словах усе фарбы імгнення сапраўднай паэзіяй. Але Алесь Разанаў пайшоў далей. Нездарма яго лічаць наватарам.

Вялікую ролю ў паэзіі Алеся Разанава адыгрывае пунктуацыя. Кароткага позірку на верш хапае, каб зразумець: аўтар з павагай адносіцца да ўсіх знакаў прыпынку, разумее ўсю іх значнасць:

Набраўся і нясе бярэмак
пылу віхор:
у дакор —
мо некаму?!.
Мо нікому?!.

Першы радок Алеся Разанава заўсёды самы цікавы. Пачуцці і пытанні, выказаныя на пачатку твора, чалавек задае сабе амаль кожны дзень. Але…

Датворвае створанае?!. —
Змывае
сляды і аблічча
дождж.

Здольнасць адчуць сябе галінкай, сабакам, ручаём гаворыць пра тое, як тонка паэт адчувае прыроду. А можа, гэта ў прыроды такія інтымныя адносіны з паэтам?..

Складаецца верш —
краявід
угадвае словы.

Нарадзіўшыся ў сярэдзіне мінулага стагоддзя, аўтар не захраснуў у прошлым часе. Наадварот: яго час нават пераганяе цяперашні, дазваляе яму пісаць пра тое, што мы яшчэ пабачым.

Пацэліла ў самую кропку!..
З вярбы
сарвалася кропля:
кругі на лужы.

Плынь часу — галоўны вобраз паэта. Яго час не ўкладваецца ў два гады, за якія быў напісаны зборнік, яго час не змяшчаецца ў імгненне прыроды, яе прамежкавы і нябачны стан, яго час лягчэйшы за пару-тройку радкоў кароткага верша. І ў зборніка няма адзінага настрою ці агульнай тэмы — у ім ёсць тонкі пах жыцця і часу, адчуванне, як адно пранікае ў другое. Мабыць, гэта і ёсць галоўны сакрэт паэзіі?

Вершы-думкі, выкладзеныя Алесем Разанавым, падобны да самога часу, якога ніколі не хапае. Так і хочацца чытаць болей, і болей, і болей… Але будзьце асцярожныя: нягледзячы на лёгкую форму, хоку — вельмі складаная паэтычная страва: нездарма яны друкуюцца па адным вершы на старонку. Многіх чытачоў пасля прачытання хоку наведвае натхненне… Дык з чаго ж пачынаецца паэзія?

Сапраўдная паэзія пачынаецца па-за межамі паэзіі. Гэта словы вядомага аўстрыйскага паэта Райнера Марыі Рыльке. Калі ў вас ёсць жаданне, вы можаце з ім паспрачацца. Але ці стане гэтая думка менш праўдзівай?..

Юлія АЛЕХНА

Ганна МІКЛАШЭВІЧ

* * *

Мне не ўзняцца ужо за аблокі.
Сцяты вусны маўчаннем да болю.
Я пільную свой сум цемнавокі,
Каб не вырваўся з думак на волю...

Мне навошта людскія папрокі?
Я нікога нічым не няволю.
Я пільную свой сум цемнавокі,
Каб не вырваўся з думак на волю.

* * *

Птушкай сполоханай слова
сарвалася з вуснаў...
Воч глыбіня апаліла надзеяй жыццё...
Сэрца заслана
чысцютка-святочным абрусам...
Вы са мной побач,
мой Казачны Прынц, стаіцё...

* * *

Далёка ў мроіве свята
Анёла постаць у маленні...
О, як жа я забыць магла
Той шал падораных імгненняў...

Даруй мне, мілы, забыццё...
Пульсуе кроў, сціскае скроні...
О, як назваць жыццём жыццё,
Калі Я не ў ТВАІМ палоне?!

Навошта ноч без слоў ТВАІХ?
Навошта вочы у трывозе?
Анёл прасіў за нас дваіх,
Але адна я на дарозе...

* * *

Душы збалелай сцішанае сола...
Развеяны ўспамінамі міраж...
Мяне назвалі Вы сваім анёлам
У дзень святы, у Боскі вечар НАШ...

Няўжо то сон быў мройны і пужлівы,
Нібыта сцюжай спужаная птушка.
І шчасце усміхалася, мажліва...
А засталіся — слёзы у падушку...

Жыццёвае ізноў закруціць кола.
Зноў стаўка на высокі пілатаж...
Душы збалелай сцішанае сола
Адно пяшчоціць светлы вобраз ВАШ...

* * *

Мне гэты горад без цябе чужы...
І мне ў натоўпе вельмі адзінока...
Жаданага аблічча міражы
Згубіліся ў вячыстасці аблокаў.

На скрыжаванні паркавых алей
Я паблукаю, нібы ў нашых соснах,
І заіграе сонца весялей
Ад успамінаў радасна-дзівосных...

Спаткаймася ля зорнае мяжы,
Мой летуценна-казачна-далёкі...
Мне гэты горад без цябе чужы...
Ў людскім натоўпе — вельмі адзінока...

* * *

Дзякуй табе за святыя абдымкі,
Словаў пяшчоту, душы разуменне...
Грэюць маўчаннем
сваім фотаздымкі —
Лёсу, пасланага Богам, імгненні.

Колькі у сэрцы цяпла і спагады
Веры ў цябе, у дабро і у Бога...
Песціць нам разам яшчэ даляглядаў
Нашага шляху паднебна-зямнога.

Дзякуй табе за цярпенне і вернасць,
Дзякуй за тое,
што побач ты крочыш,
Што пачуццё
прарастае у вечнасць, —
Часам імклівым яго не сурочыш.

Дзякуй табе за сусвет і за казку,
Нашым каханнем якая завецца...
Светлых пачуццяў дзівосная ласка
Рэхам у душах людзей адгукнецца.

* * *

Суладдзем наталяецца душа,
Калі лаўлю тваіх вачэй пяшчоту...
Чужыя і далёкія спярша,
Пагляды песцім, гонім адзіноту...

Як мне пражыць без роднага цяпла?
Як мне пражыць
без абярэга-ласкі?
І мне не трэба іншага жытла,
А луг і поле,
дзе гамоняць краскі.

І дзе жаўрук так срэбрана звініць,
Дзе гул пчаліны, мёдам пахне жыта...
Табе хачу душу сваю дарыць,
Сябе дарыць свавольна і адкрыта...

Алесь ЕМЕЛЬЯНАЎ

Вераснёвага золку дачка

Ты знікаеш у змрочным тумане
Там, дзе месяц калыша рака.
Я чакаю з табою спаткання,
Вераснёвага золку дачка.

У чырвона-жаўцелым адзенні
І з галінкай рабіны ў руках,
Нібы ранішняй мроі тварэнне,
Вераснёвага золку дачка.

На дрыготкім і волкім світанні
Я цябе не стамлюся чакаць,
Каб з табой раствварыцца ў тумане,
Вераснёвага золку дачка.

Ранак

Светлы сум абуджае кастрычніцкі ранак,
Дрэвы ў шэра-блакітных сукенках стаяць.
Павуцінкі ў паветры,
бы струны, дрыжаць.
Светлы сум абуджае кастрычніцкі ранак.
Галасоў не чутно — ўсе навокала спяць.
Дрэмле вецер, знайшоўшы прыстанак.
Светлы сум абуджае кастрычніцкі ранак,
Дрэвы ў шэра-блакітных сукенках стаяць.

* * *

Раніца.
Возера.
У калысцы хваляў
белая лотаць
Прачынаецца,
раскрывае пялёсткі.
Ласкавыя промні
будзяць пяшчотна
Кожны лісточак,
быццам рукі твае
Кранаюць цела маё.
Лёгкі ветрык варушыць
Мае валасы,
Прымушае забыць пра былое.
І хачу я штодня,
Быццам лотаць,
Прачынацца ад дотыкаў і пацалункаў.

* * *

Паштоўкі —
Кардонныя лёкаі
Часу й прасторы.
Колькі радасцей,
Шчасця, пяшчоты,
Шчырых слоў

Вы ўбіралі сваёй
Папяровай душой.
У зімовую сцюжу
Дыхалі цяплом і надзеяй,
У слату сакавіцкай адлігі
Збіралі сонечна-жоўтыя
Букеты мімозаў,
Падпярэзваліся
Чорна-памаранцавай стужкай
На свята Перамогі,
Прыходзілі ў дом
За сотні і тысячы вёрстаў
Цераз межы, гады і адлегласці.
Я ўбачыў у прадаўшчыцы,
Што гандлюе кнігамі,
Пачак чароўных паштовак,
І адразу ж купіў,
Бо памятаю час,
Калі
Вы ў зімовую сцюжу
Дыхалі цяплом і надзеяй...

Свята паэзіі ў Вязынцы

Сонца ручнікі аблокаў выткала,
І на сэрцы так лагодна стала.
Па страсе кульгала сітаўка —
То, відаць, глядзеў на нас Купала!

Сёння ж знікла сонца плыткае,
Ветрам з дрэваў лісце пазрывала.
Зноўку на страсе пабачыў сітаўку,
І на сэрцы так лагодна стала.

Ляля

Цябе прывабнай, маладою
Багіняй уяўляю, ты
Растопіш лёд сваёй хадою,
Жыццё абудзіш з нематы,

І надасі жывую сілу
Крынічкам чыстым, раўчукам,
Прыроду зеленню і сінню
Аздобіш, Ладзіна дачка.

На шыі пацеркі-расінкі
Блішчаць нязведанай красы,
А сонца сыпле залацінкі
Табе на промні-валасы.

Я ў вочы колеру нябёсаў
Пяшчотна-сінія гляджу.
Валодаеш ты сілай Боскай?!
Дык адагрэй маю душу!

Каб ачуняла, акрыяла,
І абудзілася ад сну,
І каб з усімі сустракала
Каханне, радасць і вясну.

* * *

Сярэдзіна лета,
Спёка.
Таполя —
Жанчына бальзакаўскага ўзросту
Каля паркана
Як сукню з плячэй
Скідае пажоўклае лісце,
Распранаецца —
Ёй невыносна горача,
Млосна.
Яна хварэе на адзіноту,
Знемагае ад смагі.

Прытулюся да магутнага цела,
Каб аддаць часцінку сябе —
Пі, наталяйся,
Толькі жыві,
Жыві!

Фота Кастуся Дробава

Вера МІХНО

Настальгія

У чужыя краіны
Ад Радзімы сваёй
Клін ляціць жураўліны,
Як стралы вастрыё.

Крык урэзаўся ў цела,
Аж да сэрца дайшоў,
І яно паляцела
Даганяць жураўлёў.

Пашукаць сваю долю
На чужых берагах...
Ды сціскае да болю
Па Радзіме туга.

Адзінока галосіць
Тое сэрца ўначы.
...Ад сябе і ад лёсу
Не ўдаецца ўцячы.

* * *

Боль ломіць сківіцы,
імкнецца зжыць са свету.
Пякельным вогнішчам смыліць пакута.
Цярпі!
Мінае ўсё,
міне і гэта.
Растопчацца, як ношаны абутак,
І перастане цінуць і калечыць...
Сандалі час збівае,
беды — лечыць.

* * *

Дзесьці ў бясконцым сусвеце
шчасце блукае.
Як адшукаю?!

Ветру за грыву ўчаплюся,
з ім узаўюся,
Ды не ўганюся.

Выйду ў бязмежнае мора,
хвалям прастора —
Мне ж адно гора.

Зычна ў гарах загукаю,
голас сарвецца.
Не адзавецца...

А як вярнуся ні з чым я,
тут, на Радзіме,
Шчасце й абдыме!

На магілках

На мармурова-гранітным падвор'і
Жальба віецца між чэзлай травы.
Глуха, і толькі ў благое надвор'е
Стогн раздаецца ствалоў векавых
Ды неўміручая памяць аб мёртвых
Тут адгукнецца плачам жывых.

* * *

Калі трывога розум замаркоціць
І сэрца боль пячэ мацней агню,
У лес іду і ў поўнай адзіноце
Гаючую ўдыхаю чысціню.

* * *

Няшчасныя дрэвы падчас лістападу
Слязамі халодных дажджоў заліліся,
Кара задубела ад золкіх вятроў.
Іх воблік заўжды выклікае спагаду!
Шматкамі вісіць адсырэлае лісце,
Парваным, убогім рыззём жабракоў.

* * *

Душа насустрач людзям
раскрываецца
Слязамі шчасця,
крыкам болю і адчаю,
І, як замком пудовым,
замыкаецца
Дашчэнту
спапяляючым
маўчаннем.

* * *

Жыццё — трагікамічны фільм,
Які не пераглядзіш на паўторы,
Не зробіш дубль спрытнейшы, у якім
Парэжаш кадры сораму і гора.

Няма настаўніка, які б твой чарнавік
Сцэнарыя мог выправіць умела...
Каб жыць з сабой у згодзе і любві
Да бліжняга свайго — пішы набела!

Сумесны праект штотыднёвіка «ЛіМ»
і Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі

КНІЖНЫ СВЕТ

10 снежня 2010 г.

Выпуск 26

...Для строю известной ноты

Что для писателя важно? Найти свою тему, сказать своё слово и постараться донести написанное до читателя. Сегодня сделать это можно не только на бумаге, но и в интернет-пространстве. Появилось и определение "интернет-литература". Один из электронных журналов, "Камертон", хотя редакция его находится в Москве, одинаково внимателен к творчеству всех, кто пишет на русском языке, независимо от того, в какой стране живут писатели. На вопросы "Кніжнага свету" отвечает его главный редактор — поэт, прозаик, переводчик Светлана ЗАМЛЕЛОВА.

— Светлана Георгиевна, расскажите, пожалуйста, немного о «Камертоне». Как возникла идея его создания? Это единственный литературный проект фонда «Русское единство»?

— Идея создания журнала возникла сравнительно недавно. В ноябре 2009 года появился первый номер "Камертона". Так что журналу исполнился год. Можно сказать, что это время мы провели с пользой! В журнале участвуют писатели всего бывшего Советского Союза, а также те, кто волею судеб оказался в эмиграции, вдали от Родины. За это время нам удалось создать что-то вроде клуба. Клуба русских писателей. Сложился круг постоянных авторов, читателей и друзей журнала — тех, кто всячески поддерживал нас всё это время. Среди авторов немало как заслуженных, так и молодых, начинающих литераторов. Не раз нам задавали вопрос: "Почему у литературного журнала музыкальное название?" Но что такое "камертон"? В словаре Даля читаем: "Камертон — звук, принятый за образцовый, как неизменный, для строю известной ноты". То есть, избрав такое название для литературного журнала, редакция изначально задавалась целью создать образцовое литературное пространство.

Ни для кого не секрет, что интерес к литературе сегодня резко упал. От звания "Самой читающей страны" мы уверенно идём к тому, чтобы называться "Не читающей вовсе". Есть мнение, что литературный процесс повторяет объективные исторические процессы. То есть, например, в дохристианский период, когда человеческая личность растворялась повсеместно в общине, литература (там, где она успела возникнуть) была эпической, отображая всё великое и масштабное — пиры царей, переселения народов, битвы, военные походы, противостояние богам. С распространением христианства, призвавшего любить всех, интерес литературы сосредоточился на личности, на её борьбе со страстями, подаваемыми и как внутренняя безликая сила, и как сила, персонифицированная вовне. В таком случае неизбежно, что в наше время, в век господства рыночных ценностей, литература потчует нас жестокостью, продажностью, развратом и прочими пороками человеческими, выдавая их за естественное право и даже настаивая на неизбежном их господстве. Но не так уж мало осталось писателей, не желающих менять старый кодекс чести и не оставляющих попыток "найти человека в человеке". И не так уж мало всё-таки найдётся читателей, не приемлющих человеконенавистническую сущность значительной части современной нам словесности. Именно на такого читателя ориентирован сетевой литературный журнал "Камертон". Но, кроме того, журнал "Камертон", будучи изданием фонда "Русское Единство", нацелен на сохранение единого русскоязычного мира. А кому, как не писателям, и поручить это сложное и ответственное дело! Нам бы хотелось, чтобы "Камертон" стал литературным содружеством наций, чтобы наших авторов объединяли два качества: высокий уровень литературного мастерства и русский язык. Хочу подчеркнуть, что в журнале достаточно много переводов — с узбекского, азербайджанского, туркменского, армянского языков. То есть наше содружество предполагает, что писатель пишет на родном ему языке или на том языке, который он считает родным. Но в журнале произведение подаётся на русском языке, что делает его доступным для понимания (а имя автора известным) на всём пространстве русскоязычного мира.

— Насколько активно откликнулись на участие в «Камертоне» белорусские писатели?

— Отрадно, что именно белорусские писатели сразу поддержали "Камертон", продемонстрировав не просто желание сотрудничать и даже не просто своё принципиальное согласие с задачами нашего издания, но — что особенно важно — неоспоримую способность справиться с этими задачами, то есть как раз-таки стать камертоном, задать тон, послужить образцом. В каждом номере мы представляем творчество белорусских писателей, и не только современных и ныне здравствующих! В рождественском — январском — номере вышла подборка стихов замечательного белорусского поэта Бронислава Спринчана, который, кстати, очень много сделал как переводчик белорусской литературы на русский язык.

— И не только знаем, но и помним, что он долгие годы возглавлял отдел поэзии "Нёмана"...

— Белорусской литературе есть чем гордиться, она богата прославленными именами. Янка Купала, Якуб Колас, Тишка Гартный, Максим Богданович, Констанция Буйло и, конечно, знаменитые на весь мир писатели: Максим Танк, Василь Быков, Алесь Адамович, Алексей Кулаковский, Иван Мележ и многие, многие другие. Современные белорусские писатели могут быть уверены, что интерес к ним русского читателя велик как никогда. Белорусы являются "людьми особого склада", по словам Василия Козлова. Именно поэтому современная белорусская литература, в отличие от современной русской, — явление в своей основе здоровое и перспективное, лишённое модного в России и на Западе вырожденчества. Для многих русских людей Беларусь стала чем-то вроде земли обетованной. Всё, что связано с Беларусью, в России ценят и любят.

— Есть ли какие-то ограничения для публикации в журнале? Могут ли присылать свои произведения писатели, работающие на белорусском языке?

— Ограничения, конечно, есть. Не станем мы, например, публиковать в "Камертоне" стихи "Рыбка моя, я твой глазик/ Банька моя, я твой тазик..." Не станем публиковать материалы о "кровавом сталинском режиме", о "десятках миллионов расстрелянных", о том, что "Победу в Великой Отечественной войне советский народ одержал вопреки, а не благодаря"... В отличие от множества изданий, мы не ориентируемся на тех, кого знаем, мы публикуем то, что нам нравится. Внимательно рассматриваем все присылаемые рукописи, стараемся быть объективными в их оценке, руководствуясь принципом "по хорошу мил", а не "по милу хорош". Никому не известный талантливый писатель, готовый к соработничеству с "Камертоном", — наш потенциальный автор. Что касается писателей, работающих на белорусском языке, мы открыты для них. Журнал русскоязычный, и чтобы представить творчество тех, кто пишет по-белорусски, нам нужен посредник в лице переводчика. Мы не просто симпатизируем национальным писателям — публикация их произведений, написанных на русском языке или переведённых на русский, и есть наше, как говорят теперь, "приоритетное направление". В то же время у журнала есть чётко выраженная гражданская позиция, на которую следует обратить внимание тем авторам, кто хотел бы работать с нами.

(Продолжение на стр. 2)

Прэзентацыя

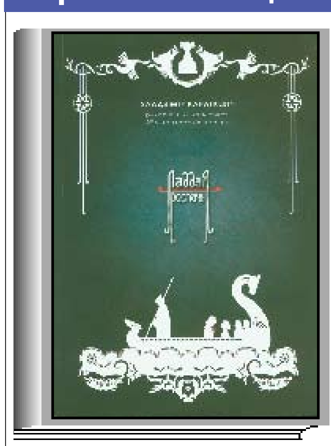

Новыя гарызонты для «Ладдзі Роспачы»

Вядомы твор Уладзіміра Караткевіча "Ладдзя Роспачы" быў скончаны пісьменнікам 2 жніўня 1964 года ў Рагачове. У рукапісе навелы аўтар спачатку нават удакладніў: "Іллін дзень. Дождж. Вечар", але пасля выкрасліў гэта разам з датай і месцам напісання... Пра падрабязнасці працэсу стварэння навелы аматары творчасці Караткевіча раней маглі толькі марыць, але цяпер...

Пабачыла свет непадцэнзурнае выданне навелы Уладзіміра Караткевіча "Ладдзя Роспачы" (Мінск, "Медысонт", 2010). Аўтарам ідэі падобнага кніжнага праекта, а таксама каментарыяў і аналізу цэнзарскіх правак, укладальнікам кнігі выступіў журналіст газеты "Звязда" Глеб Лабадзенка. Кніга выйшла на прыватныя ахвяраванні прыхільнікаў творчасці У. Караткевіча. Прэзентацыя гэтага незвычайнага выдання прайшла ў мінскай краме "Кніжны салон".

На імпрэзе прысутнічалі: Рыгор Барадулін, менавіта яму У. Караткевіч прысвяціў навелу "Ладдзя Роспачы", ён на працягу 46 год захоўваў арыгінальны яе рукапіс; перакладчык Васіль Сёмуха, які пераклаў навелу на рускую мову; паэт Сяргей Панізнік, сябра Караткевіча, чые здымкі можна пабачыць у новым выданні; паэт Генадзь Бураўкін, блізкі сябар Караткевіча; пісьменнік Уладзімір Арлоў; музыка Лявон Вольскі, які выканаў песні на вершы Уладзіміра Сямёнавіча.

Падчас прэзентацыі Глеб Лабадзенка падкрэсліў: "Выхад гэтай кнігі — сапраўднае свята. Я вельмі шчаслівы, што мне выпаў гонар працаваць над выданнем. Кніга рыхтавалася год, і да яе выхаду спрычыніліся многія людзі. Для мяне было сапраўды вялікім адкрыццём тое, як пісаў Караткевіч. І таму, калі вы лічыце, што чыталі "Ладдзю Роспачы", спяшаюся вас абрадаваць: у вас яшчэ ўсё наперадзе. Бо тая "Ладдзя Роспачы", якую напісаў Караткевіч, адрозніваецца ад тэксту навелы, які чыталі вы, на дзвесце дванаццаць правак цэнзараў і рэдактараў".

Кніга адметная тым, што яна інтэрактыўная: кожны яе чытач становіцца даследчыкам творчай спадчыны Караткевіча. Справа ў тым, што тэкст навелы ў ёй не зводзіцца да першапачатковага варыянта — усе праўленыя і выразаныя моманты пазначаны ў ім спецыяльнымі сімваламі. Кніга пачынаецца з фотакопіі рукапісу "Ладдзі Роспачы" 1964 года, затым прыводзіцца тэкст навелы з цэнзарскімі праўкамі 1978 года, падрабязна паказанымі графічна, пасля фотаздымкаў і ілюстрацый (многія з іх друкуюцца ўпершыню), якія складаюць асобную частку кнігі, — фотакопія машынапісу "Ладдзі Роспачы" ў перакладзе на рускую мову Васіля Сёмухі (1964 год) з рукапіснымі праўкамі У. Караткевіча. У выданні прыведзены і каментарыі да рускай версіі — параўнальны аналіз арыгінала і часопіснага варыянта, а тасама параўнальны аналіз рукапісу і кніжнага варыянта тэксту.

Марына ВЕСЯЛУХА

Час чытаць

«Марыў пра авіяцыйны...»

Беларусы называюць кнігі, што паўплывалі на іх у школьныя гады, і расказваюць пра свае чытацкія густы. Дырэктар выдавецтва "Адукацыя і выхаванне" Мікалай Супрановіч:

— У пятым класе чытаў кнігі Міхаіла Шолахава "Тихий Дон" і "Поднятая целина", у сёмым — "Войну и мир" Льва Талстога. Адным словам, крышачку апярэджваў школьную праграму, і таму не заўсёды было цікава на ўроках літаратуры, бо прыходзіў на заняткі са сфарміраваным уяўленнем пра герояў, сюжэтную лінію, аўтарскую канцэпцыю. Вялікае ўражанне зрабіла кніжка А. С. Якаўлева "Рассказы авиаконструктора". І я марыў, што буду паступаць у Маскоўскі авіяцыйны інстытут ці ў Вышэйшае тэхнічнае вучылішча імя Баўмана. Але лёс прывёў на факультэт журналістыкі — любоў да кнігі перамагла цягу да тэхнікі.

Сёння чытаю адразу некалькі кніг: "Человеческое познание, его сферы и грани" — лепшы твор Бяртрана Расела, аднаго з найбольш парадаксальных філосафаў; "Психология творчества" Я. А. Панамарова; "Метафизика пола" Юліуса Эволы. З мастацкіх твораў — "Цифровая крепость" Дэна Браўна і "Пятая гора" Паула Каэльа.

Запісала
Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

...Для строю известной ноты

(Окончание. Начало на стр. 1)

— Чем кардинально отличается сетевой журнал от обычных «толстых» литературно-художественных изданий?

— Принципиальное отличие только в одном — сетевой журнал выходит в Интернете. Невозможно подержать его в руках, перевернуть страницу, ощутить запах типографской краски, невозможно поставить его на полку... Но, как и во всём, здесь есть свои плюсы и минусы. Зато журнал единовременно могут читать по всему миру. Не нужно оформлять подписку, не нужно искать журнал в киосках — достаточно подключиться к Интернету. Кроме того, у читателей сетевых изданий есть прекрасная возможность выразить своё отношение к предлагаемому материалу. А именно: написать комментарий. Настоящие дискуссии разворачивались под эссе Валентина Распутина "За чистое слово", статьями Сергея Светлякова "Будет ли поворот?.." и "Аборты. Программа самоликвидации России", под критической заметкой Дмитрия Седова "О фильмах Павла Лунгина "Царь" и "Остров", статьёй Натальи Нарочницкой "Является ли Россия частью Европы?", под моей статьёй "Великая Победа и постмодернизм". Читательский отклик чрезвычайно важен редакции — мы можем судить о том, что именно задевает нашего читателя за живое, что ему интересно, а что не очень, с чем он согласен, а что принципиально не приемлет. В этом смысле сетевой журнал является чем-то вроде инструмента социологического исследования. И, конечно, материал в сетевом журнале может появиться в любой момент, независимо от типографии. Основной номер мы формируем раз в месяц, но некоторые рубрики обновляются чаще. Например, рубрика "Новая книга", которая появилась сравнительно недавно. Было бы замечательно, если бы она пополнилась рецензиями на книги, выходящие в текущем году в Беларуси.

— Светлана Георгиевна, вы сами — активный литератор: автор романов, повестей, рассказов, стихотворений... Как только на всё хватает времени?

— Времени как раз-таки и не хватает! К сожалению, в сутках всего 24 часа... Этот год для меня лично знаменателен тем, что в издательстве "Художественная литература" вышли две мои книги — книга прозы "Гностики и фарисеи", куда вошли рассказы и повести, и миниатюрное издание в коллекционной серии "Французские лирики XIX века" — переводы семи французских поэтов, выполненные в 2010 году, который, кстати, был объявлен Годом Франции в России и Годом России во Франции.

— Вопрос к Светлане Замеловой как к читателю: чего ждёте от сегодняшней литературы? Какие открытия она должна совершить?

— Проще сказать, чего она не должна совершать. Прежде всего, очень хотелось бы, чтобы современная русская литература перестала быть калькой западных образцов. Наш литературный мир просто наводнён сегодня коэльо, роулингами, браунами и прочим подобием не слишком хороших западных писателей. Как будто не было Великой Русской Литературы и писателям в России просто не на кого равняться!

Я уверена, что литература — это нечто сложное. Сложное и труднопостижимое, то есть то, что берётся усилием. Иначе я просто не вижу в ней смысла. И речь, конечно, не о деланной сложности Пауло Коэльо... Назначение литературы — заставлять думать и чувствовать. Точнее — через чувство, внушённое образом, подводить мысли к основополагающим, надмирным и вечным размышлениям. Если в тексте содержатся другие установки и призывы, этот текст не является литературой. Он имеет право на существование, но не имеет права присваивать себе чужое имя. Кроме того, хочется, чтобы из литературы исчезли всем надоевшие русофобия и антисоветчина. Эти страшные истории, как правило, чудовищно невежественны, но нигде ведь не написано, что "все цифры и факты взяты автором с потолка и суть плод его воображения и фантазии". Читатель воспринимает буквально, читатель верит. Когда-то, принеся Некрасову рукопись первого романа Достоевского "Бедные люди", Белинский воскликнул: "Новый Гоголь явился!" Очень хочется, чтобы и сегодня являлись новые Гоголи. Ведь литература делается Автором, талант и масштаб личности которого формируют новые направления и течения. Если автор пишет о чеченской войне или об ужасах сталинизма, потому что это легко издать, то можно радоваться и славе, и гонорарам, но нужно быть честным перед собой и забыть о литературе. А иначе получится как в "Портрете" всё того же Гоголя. Достоевский, Чехов, Диккенс, Флобер — не изобретатели какого-то нового стиля, это люди, которым удалось свою внутреннюю глубину, богатство своей личности перенести на бумагу. Этим они интересны, этим интересно то, что они сделали, и именно поэтому то, что они сделали, и есть литература.

— Вы ещё и переводчик... Есть ли желание обратиться к белорусской поэзии?

— Конечно! На так называемом постсоветском пространстве белорусская литература — одна из наиболее интересных и богатых. А сейчас, думается, самая здоровая. Сам процесс перевода чрезвычайно интересен и занимателен. Это не просто литературное творчество, это интеллектуальная игра, искусство перевоплощения. Кроме того, переводчику необходимо понимать психологию и мировоззрение другого народа. Например, я слабо представляю себе психологию бирманского народа, но психология белорусов мне не просто близка и понятна, мне интересно всё, что связано с этим народом. Поэтому с огромным интересом я отнеслась бы к такому опыту. Что ж, будем надеяться, что всестороннее сотрудничество сетевого литературного журнала "Камертон" и белорусских писателей только начинается. И всё у нас впереди!

— А ваше желание переводить белорусскую поэзию — просто глоток свежего воздуха для многих современных поэтов... Ведь время нынче такое, что многие вчерашние связи, литературное побратимство, традиции представления белорусской литературы в мире через русское слово просто канули в Лету.

Беседовал
Кирилл ЛАДУТЬКО

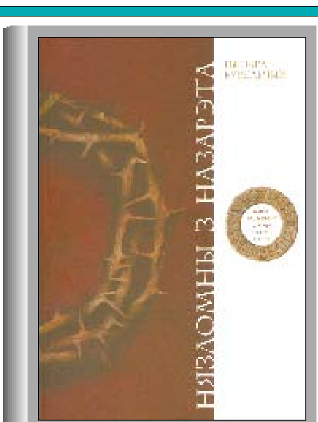

Евангелле ад гісторыка

Кніга польскага пісьменніка Рышарда Курыльчыка "Нязломны з Назарэта", якая нядаўна ўбачыла свет у мінскім выдавецтве "Кавалер" у перакладзе на беларускую мову Анатоля Бутэвіча, пабудавана ў арыгінальнай форме. Яна складаецца з 12 раздзелаў, якія расказваюць пра жыццё Ісуса Хрыста. Кожная — нібыта гадзіна на гадзінніку, якія адлічваюць жыццё Хрыста. (У аснове лацінскі выраз: "Гадзіны жыцця прыносяць нам пакуты, апошняя — забівае").

Рышард Курыльчык — польскі пісьменнік, дзяржаўны дзеяч — нарадзіўся 18 мая 1945 года на Браслаўшчыне. Аўтар кніг "Ерусалім, Ерусалім", "Ад Маратона да Ардэрыкі", "Нязломны з Назарэта", "Сакрэтныя архівы Камбоджы", "Апошні апостал" і інш. Па аповесці "Нязломны з Назарэта" быў пастаўлены тэлеспектакль. Лаўрэат некалькіх польскіх літаратурных прэмій.

Перакладчык — Анатоль Бутэвіч, уганараваны ў 1994 годзе спецыяльнай прэміяй Польскага таварыства аўтараў і кампазітараў сцэнічных (ZAiKS), якое падтрымлівае перакладчыкаў свету (таварыства існуе каля 90 гадоў, яго прэміямі былі адзначаны Максім Танк і Янка Брыль). Прадмову да аповесці напісаў доктар гістарычных навук, прафесар Віктар Фядосік.

Наколькі атрымалася ў Курыльчыка не перанесці сучасныя перыпетыі на далёкія падзеі? Наколькі ўдала спрацуе прыём, калі тэкст у кнізе пададзены не ад імя аўтара, а ў выглядзе дыялогаў герояў, у якіх ёсць рэальныя гістарычныя прататыпы? На гэтыя пытанні давядзецца адказваць чытачам. "А вось падыходзіць да кнігі як да спробы аўтара адлюстраваць з дапамогай гістарычнага матэрыялу праблемы сённяшнія, не варта, — раіць Анатоль Бутэвіч. — Жыццё, як вядома, развіваецца па спіралі, таму, верагодна, чытач можа шукаць пэўныя паралелі. Але задача аўтара як гістарычнага пісьменніка заключалася не ў стварэнні калькі з сучаснасці. Ён імкнуўся паказаць, як развіваліся падзеі ў тыя гады".

"Акурат да Каляд", — так каменціруе прэзентацыі кнігі Рышарда Курыльчыка "Нязломны з Назарэта" перакладчык. З Рышардам Курыльчыкам Анатоль Бутэвіч знаёмы даўно — з часу працы Генеральным консулам Беларусі ў Гданьску ў другой палове 1990-х. Творчасць Курыльчыка, якога польскія калегі называюць "апошні з магікан гістарычнай прозы", аказалася блізкай перакладчыку "Салярыса" і "Прыгод Піркса" Станіслава Лема, рамана Элізы Ажэшкі "Над Нёманам", "Аўтабіяграфіі" Багуслава Радзівіла і іншых польскіх твораў. "Калі аднойчы зайшла гаворка пра паходжанне славян, — расказвае Анатоль Бутэвіч, — мне падумалася: чаму б не дадаць яшчэ адно меркаванне ў дагэтуль нявысветленае пытанне? Можа, яно дапаможа адшукаць ісціну. І я вырашыў перакласці аповесць Рышарда Курыльчыка "Славянскі світанак". Кніжка выйшла ў 2007 годзе.

Аповесць "Нязломны з Назарэта" зацікавіла мяне таму, што ў ёй разгортваецца гістарычная тэма, выкладзеная з уласцівым аўтару майстэрствам і своеасаблівым падыходам. З'яўленне новай асобы, за якой ідзе народ, — Ісуса Хрыста — на палітычным небасхіле Іудзеі, спроба тагачасных уладароў не даць канкурэнту ўвайсці ў іх кола, каб не падзяліцца раптам уладай... Гістарычная аснова, гістарычныя факты, закручаны сюжэт. Як ні дзіўна, пераклад я пачаў з дзясятай гадзіны — гадзіны ўкрыжавання Хрыста. Яна мяне захапіла эмацыянальна, стварыла патрэбны настрой, стала своеасаблівым камертонам.

Перакладалася аповесць даўнавата, трошкі адлежвалася. Я не люблю, каб творы з'яўляліся нібы гарачыя бліны. Сёлета выдавецтва "Кавалер", на рахунку якога ўсе мае кніжкі з серыі "Сем цудаў Беларусі", выпусціла і "Нязломнага з Назарэта". Аздобіў кнігу мастак Павел Татарнікаў, праз рукі якога прайшлі ўсе памянёныя выданні. Татарнікаў пранік не ў знешнюю сутнасць твора, а ва ўнутраную, таму назаву яго не "мастак-ілюстратар", а "сатворца". І ранейшых кніг, і гэтай. Яму належыць ідэя цярновага вянка, якая праходзіць праз усю кнігу. Аўтар аповесці пагадзіўся з такім мастацкім рашэннем, калі ўбачыў электронны варыянт кнігі.

Паколькі аповесць расказвае пра тыя часы, калі хрысціянства яшчэ толькі зараджалася, мяркую, яна будзе цікавай і католікам, і праваслаўным.

На тое, што пераклад ішоў цяжка, паскардзіцца не магу. Больш складана было з аўтабіяграфіяй Багуслава Радзівіла, дзе шмат спецыфічнай тэрміналогіі, з раманам Ажэшкі. Я прыхільнік таго прынцыпу, што перакладчык павінен "ісці за тэкстам". Недапушчальны адвольны пераказ, бо калі маеш справу з гістарычным творам, нехта можа спасылацца на пераклад як на першакрыніцу, тады атрымаецца, што падводзіш аўтара, дэманструючы сваю фантазію.

На чарзе да чытача пераклад рамана "Непераможны" Станіслава Лема, калі паспрыяюць абставіны, выйдзе да Варшаўскага кніжнага кірмашу, што адбудзецца ў маі будучага года і на якім ганаровым госцем будзе Беларусь. На стале цыкл эсэ Элізы Ажэшкі "Gloria Victis" ("Слава пераможаным"), прысвечаных паўстанню 1863 года".

Прэзентацыі кнігі і сустрэчы з Рышардам Курыльчыкам адбудуцца ў Мінску — у бібліятэцы № 1 імя Л. Талстога 10 снежня ў 14.30, у Чырвоным касцёле 12 снежня ў 12 гадзін і 13 снежня ў 11.40 у Тэалагічным інстытуце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

Азбука Морзэ

● Трэцяе месца на III Усерасійскім конкурсе работнікаў кнігагандлю заняла вядучы тавараазнаўца ААТ "Белкніга" Таццяна Шлапак. У конкурсе, які праходзіў у Маскве, прынялі ўдзел 16 тавараазнаўцаў з прадпрыемстваў кнігагандлю розных гарадоў Расіі, а таксама з Мінска.

— Прэзентацыя кнігі выбраных вершаў, рамансаў і песень беларускага аўтара і выканаўцы Аляксандра Авяр'янава "Мой счастливый билет" пройдзе 11 снежня ў 13 гадзін у кнігарні "Кнігі & кніжачкі" ААТ "Белкніга". Падчас прэзентацыі пры ўдзеле гітарыста Аляксандра Церахава прагучаць творы ў выкананні аўтара. Імпрэза праводзіцца пры падтрымкі Міністэрства культуры Беларусі.

● На паліцках кнігарань з'явілася дапоўненае і выпраўленае выданне зборніка тэкстаў Антона Луцкевіча "Да гісторыі беларускага руху". Першае выданне ўбачыла свет у 2003 годзе і ўжо стала бібліяграфічнай рэдкасцю.

— Прайшоў семінар, прысвечаны гендарнай тэматыцы ў беларускай літаратурнай прасторы "Жаночы досвед у літаратуры і грамадстве". У абмеркаванні актуальных пытанняў прынялі ўдзел пісьменніца са Швецыі Інга-Ліна Ліндгвіст, а таксама беларускія творцы Людміла Рублеўская, Маргарыта Аляшкевіч, Аляксандра Дынько, Валянціна Коўтун.

● Лічбавыя дадаткі будуць рэкламаваць папяровыя кнігі. Выдаўцы мяркуюць, што дадатковыя матэрыялы ў электронным выглядзе, даступныя на многафункцыянальных прыстасаваннях для чытання электронных кніг, могуць саслужыць добрую маркетынгавую службу друкаванай кнізе.

— Незалежную літаратурную прэмію "Русский Букер" атрымаў раман "Цветочный крест", аўтар якога — журналіст з Чарапаўца Алена Калядзіна. Упершыню твор пабачыў свет у часопісе "Вологодская литература" ў 2009 годзе, кніжную версію рамана ў бліжэйшыя два месяцы абяцае выпусціць выдавецтва "АСТ".

● Заснавана першая прэмія ў галіне электронных кніг "Электронная буква". Яе пераможцы будуць вызначацца па выніках лепшых продажаў на "Літрэсе" (буйнейшы расійскі прадавец лічбавых выданняў) па выніках года. Новая прэмія стане своеасаблівым паказальнікам поспеху кнігі на рынку лічбавага кантэнту. Пераможцы будуць вызначацца па дванаццаці розных намінацыях. З дапамогай "Электроннай буквы" арганізатары спадзяюцца прыцягнуць увагу аўдыторыі да электроннага чытання і садзейнічаць камерцыйнаму поспеху кніг і іх аўтараў.

— Выдавецтва "РОСМЭН" аб'явіла пра пачатак прыёму работ на II штогадовы конкурс "Новая детская книга", мэтай якога з'яўляецца пошук новых аўтараў, якія пішуць для дзяцей і падлеткаў. У мінулым годзе ў межах конкурсу выдавецтва атрымала шмат цікавых і таленавітых работ. Творы прымаюцца па двух намінацыях: "Дзіцячая казка", "Расія. XXI стагоддзе".

Падрыхтавала
Чэслава ПАЛУЯН

Продолжая традиции

В книжной серии "Библиотека Союза писателей Беларуси" ООО "Харвест", с изданиями которой мы продолжаем знакомить читателей "Кніжнага свету", вышли произведения не только наших классиков, но и современников. Её пополнили книги Василя Ткачёва, Анатолия Сульянова, Николая Чергинца, Владимира Федосеенко, Александра Суслова, Тамары Красновой-Гусаченко и многих других творцов. О некоторых книгах серии мы расскажем подробнее.

Поэтическая публицистика

В книгу известного поэта Михаила Позднякова, чьи стихи публикуются в литературной периодике Беларуси, России и других стран, вошли произведения, написанные на русском языке, а также в переводе с белорусского Б. Спринчана, А. Тявловского, Г. Киселёва, В. Гришковца, И. Котлярова. В книге "Под синевой родных небес" автор воспевает родную Беларусь, отстаивает социальную справедливость, неразменные духовные ценности.

Поэтическая публицистика Михаила Позднякова, порой резкая, — это взволнованный отклик на происходящее в стране и мире. Много искренних строк посвящено малой родине автора — Быховщине. В своей родной земле поэт по-прежнему черпает энергию и вдохновение. В книге немало стихов с мягкой, тёплой интонацией. Их лирическому герою присуще трепетное отношение к любви, к женщине, к матери. В своём творчестве поэт обращается и к традиционным поэтическим жанрам сонета, триолета, песни.

Раздумья, пейзажи, рассуждения…

В книгу стихов и поэм Почётного члена Союза писателей Беларуси, лауреата премии имени А. И. Дубко Гродненского облисполкома "За творческие достижения в области культуры и искусства" Людмилы Кебич "Непераможны колер охры" вошли произведения, пронизанные лиризмом предчувствия наступающей осени. Отсюда и их фоническая окраска — непобедимо-жёлтая, но всё же светлая, охра.

Книга состоит из нескольких тематических разделов. В раздел "А там…" вошли стихи, навеянные урбанистическими пейзажами городов Беларуси: Гродно, Полоцка, Минска, а также рождённые в раздумье о судьбе природы. Раздел "На Беларусі ёсць паэты" составляют стихи, посвящённые теме поэта и поэзии. "Так, летняе ўсё" и "Смак лятання" — стихи-рассуждения, которые возникают во время созерцания природы и событий реальности.

В своём творчестве поэтесса обращается к классическим жанрам сонета (сонеты составляют целый раздел сборника) и баллады, к жанру акростиха. В книгу вошли также поэмы "Стрый і Опер" і "Запалі лучыну, маці" (о жизни писательницы Алоизы Пашкевич).

Герои нашего времени

В книгу Сергея Трахимёнка "Родная крывинка" вошли роман "Синдром выгорания", святочный детектив "Миллениум в Авсюках", повесть "Слава разящему мечом" и рассказы, один из которых и дал название всей книге. В нём автор поднимает тему войны, страшное эхо которой звучит в дне сегодняшнем. Новорожденная дочка командира партизанского отряда Кондрата растёт в семье Прошковичей. Ходора настолько прикипела к ней сердцем, что зовёт малютку "родной крывинкой". Перед прорывом в мае сорок четвёртого Кондрат забирает дочь. До последних дней родные дочери рассказывают матери о том, что их молочная сестра Лизка живёт в Ленинграде, и изобретают подробности — как учится, ездит отдыхать к морю, защищает диссертацию…

Герой рассказа "Суета сует" командировочный снабженец Вячеслав Семенчук очень любит составлять список дел, которые предстоит выполнить. Обычно жизнь ломает его планы, но в этот день ему почему-то везёт — дела закончены. Правда, это оказывается последний день его жизни.

Роман "Синдром выгорания" посвящён той стороне жизни, которую обычные люди наблюдают вскользь или вовсе не имеют о ней понятия. Врач-нарколог, а до этого фтизиатр Лариса Живоглядова, от имени которой ведётся повествование, заболевает. Причина её болезни – неумение отключаться от проблем и судеб людей, с которыми она сталкивается ежедневно. Контингент наркодиспансера — пристальный объект внимания милиции. Автор создаёт галерею ярких, запоминающихся образов тех, кто под влиянием разных обстоятельств опустился на дно жизни. Окружающие, потерявшие умение видеть в них людей, способствуют тому, что процветает бизнес чёрного риэлтора Эдика, который оставляет несчастных без крыши над головой.

Впрочем, книга не только о грустном. По святочному детективу "Миллениум…" вполне мог быть снят весёлый, колоритный фильм, который с удовольствием посмотрят в новогодний вечер: о приключениях молодого следователя Игоря Семакова, под Новый год отправленного в Авсюки на поиски пропавшей "акулы пера" из местного издания Андрея Самохвалова.

Любовный треугольник в водовороте истории

На долю главного героя романа известного белорусского критика и литературоведа Владимира Гниломёдова "Расія" Лявона Кужаля выпали непростые испытания. Знакомство с ним читатель начинает с возвращения молодого белоруса из Америки. Семь лет пришлось ему работать на чужбине, выплачивая родительский долг богатому соседу, через четыре года после его отъезда вышла за другого любимая Ганна, ради которой он вернулся из дальних краёв. А любовь, как угли под золой, сохранилась в их сердцах и вспыхнула с прежней силой... Тем временем к Брестчине подступала Первая мировая война. В 1915 году сметённые её вихрем, Кужаль и его односельчане становятся беженцами. Гибнет по дороге в Россию страшной смертью Ганна.

Односельчанам-прусковцам предстоит на много лет осесть в России. Зов родной земли не умолкает в их сердцах ни на минуту, но вернуться не дают насыщенные событиями годы: революция, гражданская война, мятежи и восстания. Мятущееся сердце героя и в далёком селе Заполонном Саратовской губернии вновь попадает в любовный треугольник. Судьба уготовила ему участие в ужасах войны, ранение и долгую жизнь, в которой конца испытаниям не предвидится. И в финале романа, когда по-польски встречает его, возвращающегося на родину, таможня, тревожно стучит сердце: "Что же дальше? Как там будет?"

Тысячелетие в лицах

Перед каждым поколением людей, небезразличных к истории своей страны, рано или поздно встают вопросы: "Кто мы? Откуда мы?" Известный писатель и литературный критик Алесь Мартинович уже не первый год пытается найти на них ответы. В начале 1990-х годов он приступил к написанию многотомной истории Беларуси в лицах. С того времени вышло более десяти книг. В белорусской литературе ещё не было такого, чтобы один автор в художественно-документальных произведениях проследил судьбы около 300 знаменитых белорусов, а также тех, кто родился в других странах, но связал судьбу с нашим краем. Первой стала знаменитая книга "Зерне да зерня", отмеченная Государственной премией Республики Беларусь. В книгу, выпущенную издательством "Харвест", вошли все, материалы из первоначального издания, а также некоторые другие, взятые из новых книг писателя. Читателя ждет встреча с 40 героями: от полоцких княгинь Предславы и Рогнеды до деятелей белорусского национального Возрождения Всеволода Игнатовского и Владислава Голубка. Жизнь действующих лиц книги охватывает тысячелетний отрезок белорусской истории. Тем не менее всех их объединяет любовь к родной земле и уважение к своему прошлому.

Утешение литературой

Прозаический сборник Владимира Саламахи "Утешь меня кривдой" включает в себя повести "Развернись, земля", "Опознается личность мужчины" и "Утешь меня кривдой", ряд рассказов. Тематика произведений разнообразная: от событий военного прошлого до современности. Название книге дала одноимённая повесть, посвящённая последствиям войны в судьбах людей. Главный герой Сашок успел повоевать в июне 1941 года только один день, после чего был ранен и потерял физическую возможность продолжать борьбу. Тем не менее он не считает себя участником войны и сильно страдает от того, что другие воевали в то время, как он был прикован к постели. Цитата из "Василия Тёркина", которую приводит Сашок (Я знаю, никакой моей вины // В том, что другие не пришли с войны, // В том, что они — кто старше, кто моложе — // Остались там, и не о том же речь, // Что я их мог, но не сумел сберечь, — // Речь не о том, но всё же, всё же, всё же…), наиболее полно передаёт переживания этого человека.

За исключением нескольких "военных" разделов, в произведении не звучат выстрелы и взрывы, не слышно немецкого языка. Есть только искренний и безжалостный разговор с самим собой. Думается, именно в таком подходе к событиям 1940-х годов стоит искать перспективы развития белорусской военной прозы.

Из жизни богемы

Авторы, реализовавшие себя не только в литературе, но и в других профессиях, всегда внушают уважение читателям диапазоном своего таланта. Одним из таких людей был заслуженный артист Республики Беларусь Анатолий Жук, скончавшийся в 2009 году. Выпускник Театрально-художественного института, он начинал свою карьеру в Могилёвском областном театре драмы и комедии (Бобруйск). А с 1975 года являлся актёром Белорусского республиканского театра юного зрителя. Роли, исполненные актёром в ТЮЗе, вошли в кладезь национального театрального искусства Беларуси.

В 1985 году в газете "Чырвоная змена" был напечатан первый рассказ А. Жука "Ливень". После этой публикации из-под пера автора начали выходить рассказы, повести, сказки, стихи, киносценарии. Лучшие из них вошли в сборники прозы "Месть мотыльков", "Поговорить надо", "Дневная охота на луну", книгу стихов "Грусть".

Последняя книга писателя, роман "Бульвар", рассказывает о жизни современной театральной богемы со всеми внутренними сложностями взаимоотношений. Главный герой — актёр, который проходит перипетии сегодняшней жизни, причём его поступки не всегда отличаются высокой нравственностью. Вероятно, поэтому финал "Бульвара" оказался достаточно неожиданным.

Юзефа ВОЛК,
Ольга ПАВЛЮЧЕНКО,

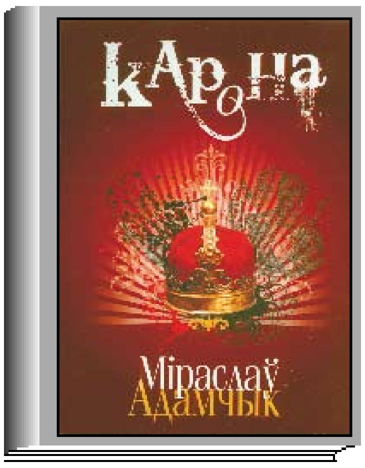

Узнать секреты

Книги серии "Сучасны беларускі дэтэктыў", основанной в 2008 году, привлекают с первого взгляда. Оригинальный дизайн обложки, броские названия, известные имена авторов... Но самое главное их достоинство — содержание.

Согласитесь, интересно читать книгу, действие которой происходит в родном городе, когда в деталях узнаёшь знакомые улицы и дома. Или же наоборот, если герои живут где-то далеко, но не на другом конце земного шара, а "далеко" — в пределах Беларуси, например, в загадочном местечке Сапежин на самом севере страны (ныне деревня Друя Браславского района) или многим близком и знакомом, ныне заграничном латвийском городке Юрмала. Если же в действие вступают и загадочные герои с "тёмным прошлым", потусторонние силы, вампиры, существа из белорусской мифологии, а ещё лучше — сам Дьявол; если книга имеет захватывающий, динамичный сюжет, интеллектуальную историческую основу (желательно с нераскрытыми загадками прошлого) — можно смело утверждать, что такому изданию успех обеспечен. Даже не любители детективов как литературного жанра могут без опаски брать книгу "Карона" Мирослава Адамчика в руки и… погружаться в мир неизведанного.

История о похищенной короне Великого князя литовского Витовта легла в основу триллера "Каханка Д'ябла, або Карона Вітаўта Вялікага" Мирослава Адамчика (сборник "Карона"). Поиски сокровищ, интриги, любовь, таинственные истории (их рассказывают герои) с лёгкостью вливаются в основной сюжет детектива. В повести "Забойства на Каляды" загадочное убийство раскрывается в ходе бесед действующих лиц с экспертом… Захватит внимание читателя и детективная повесть "Канапляны рай, або Ліхія прыгоды Генрыка Войніча, злодзея і прайдзісвета".

Не совсем близкий для белорусских авторов жанр триллера осваивают и другие авторы.

Юзефа ВОЛК

Навінкі кнігавыдання

Айчынныя выданні, зарэгістраваныя Нацыянальнай кніжнай палатай Беларусі апошнім часам

Формаўтварэнне са зняццем стружкі. Молаты і прэсы. Раздзяляльныя аперацыі без зняцця стружкі, драбненне, апрацоўка ліставога матэрыялу, выраб разьбы

Здор, Г. Н. Технологии высокоскоростного деформирования материалов: монография / Г. Н. Здор, Л. А. Исаевич, И. В. Качанов; Белорусский национальный технический университет, Национальная академия наук Беларуси, ГНУ «Физико-технический институт НАН Беларуси». — Минск: БНТУ, 2010. — 454 с. — 100 экз. — ISBN 978-985-525-232-1 (в пер.).

Мычко, В. С. Технология обработки металла на станках с программным управлением: учебное пособие для учащихся учреждений, обеспечивающих получение профессионально-технического образования, по учебной специальности «Механическая обработка металла на станках и линиях» (единичная квалификация «Оператор станков с программным управлением») / В. С. Мычко. — Минск: Вышэйшая школа, 2010. — 445 с. — 800 экз. — ISBN 978-985-06-1894-8 (в пер.).

Ваенная тэхніка. Тэхніка наземных і паветраных узброеных сіл. Тэхніка ваенна-марскога флоту

Дубков, А. Л. Боевая эффективность и боевое применение зенитного ракетного комплекса «Бук»: учебно-методическое пособие для подготовки курсантов к тактическому учению с боевой стрельбой / А. Л. Дубков, А. М. Павлов; Вооруженные Силы Республики Беларусь, Военная академия Республики Беларусь. — Минск: ВА РБ, 2010–

Ч. 1: Боевое применение СОУ 9А310. — 2010. — 159 с. — 20 экз. — ISBN 978-985-6961-47-5.

Ликсо, В. В. Лучшее охотничье оружие мира / В. В. Ликсо, В. Н. Шунков. — Минск: Харвест, 2009. — 255 с. — ISBN 978-985-16-6057-1 (в пер.).

Никитенко, С. В. Огневая подготовка: учебно-методическое пособие: [для курсантов: в 3 ч.] / С. В. Никитенко, Ю. Н. Окунев; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный университет транспорта, Кафедра общевойсковой подготовки. — Гомель: БГУТ, 2010. — ISBN 978-985-468-698-1.

Ч. 1: Материальная часть стрелкового оружия и гранат. — 2010. — 183 с. — 75 экз. — ISBN 978-985-468-699-8.

Техническое обслуживание и ремонт РЛС П-37Р3: пособие: [для слушателей и курсантов] / Вооруженные Силы Республики Беларусь, Военная академия Республики Беларусь; [подготовлено В. И. Кардаковым, А. В. Павловским, В. Н. Скобеем]. — Минск: ВА РБ, 2010. — 91 с. — 50 экз. — ISBN 978-985-6961-40-6.

Будаўніцтва і будаўнічая тэхніка. Агульныя пытанні будаўнічай справы

Машковцев, Г. Д. Металлические конструкции: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-70 02 01 «Промышленное и гражданское строительство» / Г. Д. Машковцев; Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет. — 2-е изд. — Новополоцк: ПГУ, 2010. — 203 с. — 150 экз. — ISBN 978-985-418-647-4.

Строительная механика: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-70 02 01 и слушателей ИПК УО «ПГУ» специальностей 1-70 02 71, 1-70 04 71: в 3 ч. / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет; составление и общая редакция Л. С. Турищева. — Новополоцк: ПГУ, 2005–2010. — ISBN 985-418-364-5. — ISBN 978-985-418-364-0.

Ч. 3: Основы динамики и устойчивости сооружений. — 2010. — 135 с. — 215 экз. — ISBN 978-985-531-059-5.

Строительная механика: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-70 02 01 и слушателей ИПК УО «ПГУ» специальностей 1-70 02 71, 1-70 04 71: в 3 ч. / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет; составление и общая редакция Л. С. Турищева. — 3-е изд. — Новополоцк: ПГУ, 2010. — ISBN 978-985-531-077-9.

Ч. 1: Статически определимые системы. — 2010. — 223 с. — 50 экз. — ISBN 978-985-531-076-2.

Падземнае будаўніцтва. Земляныя работы. Фундаменты. Будаўніцтва тунэляў

Инженерная геология: учебно-методический комплекс для студентов специальностей 1-70 02 01 «Промышленное и гражданское строительство», 1-70 02 02 «Управление и экспертиза недвижимости», 1-70 04 02 «Теплогазоснабжение, вентиляция и охрана воздушного бассейна» и слушателей ИПК / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет; составление и общая редакция Л. В. Леоновой. — 2-е изд. — Новополоцк: ПГУ, 2010. — 89 с. — 114 экз. — ISBN 978-985-531-074-8.

Масты. Будаўніцтва мастоў

Этин, П. Ю. Диагностика и испытания мостов: учебно-методическое пособие: [для курсантов] / П. Ю. Этин; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный университет транспорта, Кафедра «Строительные конструкции, основания и фундаменты». — Гомель: БГУТ, 2010. — 64 с. — 50 экз. — ISBN 978-985-468-772-8.

Дарогі. Чыгункі. Рэйкавыя дарогі. Трамвай. Канатныя дарогі

Головнич, А. К. Автоматизация расчетов и проектирования железных дорог: учебно-методическое пособие по дисциплине «Автоматизированное проектирование дорог»: [для студентов] / А. К. Головнич; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный университет транспорта, Кафедра изысканий и проектирования дорог. — Гомель: БГУТ, 2010. — 143 с. — 150 экз. — ISBN 978-985-468-709-4.

Леонович, И. И. Путь и тяговые сети метрополитена: учебно-методическое пособие: пособие для студентов специальности «Мосты, транспортные тоннели и метрополитены» учреждений, обеспечивающих получение высшего образования / И. И. Леонович; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский национальный технический университет, Кафедра «Строительство и эксплуатация дорог». — Минск: БНТУ, 2010. — 211 с. — 100 экз. — ISBN 978-985-525-302-1.

Аўтамабільныя дарогі. Дарожнае будаўніцтва

Бабаскин, Ю. Г. Технология строительства дорог. Практикум: учебное пособие для студентов высших учебных заведений по специальности «Экономика и организация производства (автодорожное хозяйство)» / Ю. Г. Бабаскин, И. И. Леонович; Белорусский национальный технический университет. — Минск: БНТУ, 2010. — 361 с. — 150 экз. — ISBN 978-985-525-063-1 (в пер.).

Перспективные направления проектирования, строительства и эксплуатации дорог, мостов и подземных сооружений: материалы международной научно-практической конференции, посвященной 90-летию Белорусского национального технического университета, 21–22 октября 2010 г., г. Минск: в 2 ч. / [редколлегия: И. И. Леонович (ответственный редактор) и др.]. — Минск: БНТУ, 2010. — ISBN 978-985-525-429-5.

Ч. 1: Автомобильные дороги, мосты и подземные сооружения. — 382 с. — 150 экз. — ISBN 978-985-525-427-1.

Ч. 2: Строительные машины и механизация дорожных работ. — 109 с. — 70 экз. — ISBN 978-985-525-428-8.

Гідратэхнічнае будаўніцтва. Гідратэхніка ў цэлым

Эксплуатационное управление водным режимом на мелиоративных системах с механическим водоотводом: рекомендации / Республиканское унитарное предприятие «Научно-практический центр Национальной академии наук Беларуси по земледелию», Республиканское научное дочернее унитарное предприятие «Институт мелиорации»; [разработаны А. П. Русецким и А. П. Лихацевичем]. — Минск, 2010. — 28 с. — 90 экз.

Тэхніка сродкаў транспарту. Наземныя сродкі транспарту (акрамя рэйкавых)

Автомобили мира: [более 10 000 видов марок автомобилей]. — Минск: Харвест, 2008. — 507 с. — ISBN 978-985-16-6268-1 (в пер.).

Сборник норм расхода топлива и смазочных материалов для механических транспортных средств, судов, машин, механизмов и оборудования в Республике Беларусь: в 2 т. / Министерство транспорта и коммуникаций Республики Беларусь, Республиканское унитарное предприятие «Белорусский научно-исследовательский институт транспорта «Транстехника»; [разработчики: Жук И. В. и др.]. — Изд. 14-е, переработанное и дополненное. — Минск: БелНИИТ «Транстехника», 2010. — 300 экз.

Т. 1. — 292 с.

Т. 2. — 207 с.

Лясная гаспадарка. Лесаводства

Воронин, Н. З. Веремейское лесничество, 50 лет / Н. З. Воронин. — Минск: Редакция журнала «Лесное и охотничье хозяйство», 2010. — 95 с. — 500 экз. — ISBN 978-985-90123-4-1.

ГЛХУ «Слонимский лесхоз», 70 лет. — Минск, 2010. — 95 с. — 300 экз.

ГЛХУ «Слонимский лесхоз», 70 лет. — 12 с. — Часть текста на белорусском языке. — 200 экз.

Сельская гаспадарка ў цэлым

Заслуженные аграрии Гродненщины / [Гродненский областной исполнительный комитет]. — Гродно: Гродненская типография, 2010. — 69 с. — 1000 экз.

Арганізацыя і кіраванне сельскагаспадарчай вытворчасцю

Агрогородки Брестчины / [главный редактор Владимир Шпарло]. — Брест: РИА «Вечерний Брест», 2010. — 257 с. — 2000 экз. — ISBN 978-985-6964-04-9 (в пер.).

Сельскохозяйственный производственный кооператив «Лазовичи», 60 лет. — Минск, 2010. — 10 с. — 500 экз.

Пашкоджанні раслін. Шкоднікі раслін. Хваробы раслін. Абарона раслін

Защита растений = Plant protection: сборник научных трудов / РУП «Научно-практический центр НАН Беларуси по земледелию», Республиканское научное дочернее унитарное предприятие «Институт защиты растений». — 1976. — Основан в 1976 г. — ISSN 0135-3705.

Вып. 32 / [редколлегия: Л. И. Трепашко (главный редактор) и др.; перевод резюме на английский язык Л. М. Тукало]. — Несвиж: Несвижская укрупненная типография, 2008. — 448 с. — Часть текста и резюме параллельно на русском и английском языках. — 180 экз. — ISBN 978-985-6796-34-3 (в пер.).

Раслінаводства ў цэлым. Агародніна. Агародніцтва. Дэкаратыўнае садоўніцтва

Овощеводство: сборник научных трудов / Национальная академия наук Беларуси, РУП «Институт овощеводства». — Минск: Институт овощеводства, 1973. — Основан в 1971 г. — ISSN 0201-8411.

Т. 17 / [редколлегия: А. А. Аутко – главный редактор и др.]. — 2010. — 407 с. — Часть текста и резюме параллельно на русском и английском языках. — 200 экз.

Т. 18 / [редколлегия: А. А. Аутко – главный редактор и др.]. — 2010. — 442 с. — Часть текста и резюме параллельно на русском и английском языках. — 200 экз.

Перцы и баклажаны. Как вырастить и заготовить / [составитель Н. П. Воробей]. — Минск: Траско, 2010. — 16 с. — 10000 экз. — ISBN 978-985-6942-41-2.

Жывёлагадоўля. Прадукты жывёлагадоўлі і палявання. Пчалярства. Агульная жывёлагадоўля

Инновационные технологии в животноводстве: тезисы докладов международной научно-практической конференции (7–8 октября 2010 г.) / [редколлегия: И. П. Шейко – главный редактор и др.]. — Жодино: Научно-практический центр Национальной академии наук Беларуси по животноводству, 2010. — 200 экз.

Ч. 1. — 353 с. — Часть текста на украинском языке.

Ч. 2. — 232 с.

Паляванне. Рыбная гаспадарка. Рыбалоўства. Паляванне

Научные рекомендации по совершенствованию ведения охотничьего хозяйства / Республиканский учебный центр по подготовке, переподготовке и повышению квалификации кадров лесного хозяйства. — Минск: Беларуская навука, 2010. — 141 с. — 1000 экз. — ISBN 978-985-08-1194-3.

Правила ведения охотничьего хозяйства и охоты. Правила ведения рыболовного хозяйства и рыболовства: [утверждено Указом Президента Республики Беларусь 08.12.2005 № 580 (в редакции Указа Президента Республики Беларусь 23.07.2010 № 386)]: вступают в силу с 13 ноября 2010 г. — Минск: Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2010. — 203 с. — 4500 экз. — ISBN 978-985-6928-22-5 (в пер.).

Рыбалоўства. Рыбаводства. Развядзенне малюскаў, ракападобных і іншых марскіх жывёл і раслін

Аквариум: полный справочник / [автор-составитель Николай Владимирович Белов]. — Минск: Харвест, 2008. — 415 с. — 4000 экз. — ISBN 978-985-16-6210-0 (в пер.).

10 000 лучших советов рыболову / [автор-составитель Николай Владимирович Белов]. — Минск: Харвест, 2008. — 159 с. — 5000 экз. — ISBN 978-985-16-4342-0 (в пер.).

Полная энциклопедия аквариумиста / [автор-составитель Белов Николай Владимирович]. — Минск: Харвест, 2007. — 639 с. — 15000 экз. — ISBN 978-985-16-2777-2 (в пер.).

Хатняя гаспадарка. Дамаводства. Камунальна-бытавая гаспадарка

Яворская, Л. М. Тетрадь для лабораторных и практических работ по трудовому обучению (обслуживающий труд) для 7 класса / Л. М. Яворская. — 2-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 62 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-529-561-8.

Яворская, Л. М. Тетрадь для лабораторных и практических работ по трудовому обучению (обслуживающий труд) для 9 класса / Л. М. Яворская. — 2-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 60 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-529-562-5.

Харчаванне. Гатаванне ежы. Посуд. Прыманне ежы

Блюда для микроволновки: состав и калорийность порций / [составитель Барковская Наталья Францевна]. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2008. — 31 с. — 3000 экз. — ISBN 978-985-513-373-6 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-213-4 (Кузьма).

Ефремова, Н. М. Технология приготовления коктейлей и напитков: пособие для учащихся учреждений, обеспечивающих получение профессионально-технического образования по учебной специальности «Общественное питание» (единичная квалификация «Бармен», «Буфетчик») / Н. М. Ефремова. — Минск: Беларуская Энцыклапедыя, 2010. — 271 с. — 500 экз. — ISBN 978-985-11-0524-9 (в пер.).

Золотая книга рецептов: современные рецепты / [составитель Л. С. Авдеева]. — Минск: Авдеева Л. С., 2010. — 96 с. — 5100 экз. — (Золотая книга рецептов; вып. 1). — ISBN 978-985-6899-22-8.

Мясоеды (летний и осенний) / [составитель С. В. Юренко]. — Минск: Беларуская Энцыклапедыя, 2010. — 36 с. — (Энциклопедия народной мудрости). — 2000 экз. — ISBN 978-985-11-0517-1.

Фондю и раклетт: состав и калорийность порций / [составитель Барковская Наталья Францевна]. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2008. — 31 с. — 3000 экз. — ISBN 978-985-513-368-2 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-214-1 (Кузьма).

Тэлекамунікацыя і дыстанцыйнае кіраванне (арганізацыя і эксплуатацыя)

Адресно-телефонный справочник / [составители: Н. И. Волкова, В. М. Кондратьева]. — Минск: Институт мясо-молочной промышленности, 2010. — 122 с. — 400 экз. — ISBN 978-985-90196-8-5.

Бизнес-строительство, 2010/2011: телефонный справочник / [составители: Аникин В. П. и др.]. — Минск: Бизнес-Информ, 2010. — 387 с. — 10000 экз. (1-й з-д 5 тысяч). — ISBN 978-985-90221-3-5.

Брестское отделение Белорусской железной дороги, транспортное республиканское унитарное предприятие. Телефонный справочник: транспортное республиканское унитарное предприятие «Брестское отделение Белорусской железной дороги» / Республика Беларусь, Белорусская железная дорога; [составители: Н. Н. Якимук, Н. В. Тикунова]. — Брест, 2010. — 163 с. — 1000 экз.

Индустрия строительная, 2010–2011: каталог / [составители: Александрович В. Ф. и др.]. — Минск: Интегралполиграф, 2010. — 432 с. — 10000 экз. (1-й з-д 2 тысячи). — ISBN 978-985-6845-29-4.

Телефонный справочник местных исполнительных и распорядительных органов Витебской области, областных организаций и учреждений республиканского и областного подчинения: по состоянию на апрель 2007 г. — Витебск: Витебская областная типография, 2007. — 279 с. — 1800 экз.

Паліграфічная прамысловасць. Выдавецкая справа. Кніжны гандаль

Книгоиздание и печать Беларуси = Book-publishing and print media in Belarus: Министерство информации Республики Беларусь; [перевод на английский язык: А. Скабицкая; фото К. Хотяновский; художники: А. Робатень, О. Тимохова]. — Минск: Кавалер, 2010. — 79 с. — Текст параллельно на русском и английском языках. — 1000 экз.

Транспарт. Арганізацыя і кіраванне рухам. Паштовая сувязь

Журавков, В. В. Безопасная транспортировка радиоактивных материалов: учебно-методическое пособие / В. В. Журав-

Сучасная тэорыя спадчыны

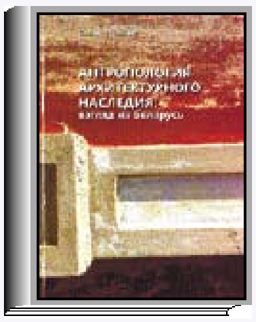

Пра захаванне і аднаўленне гістарычнай спадчыны Беларусі, а менавіта нашай архітэктуры, сёння вядзецца шмат гутарак. Існуюць розныя погляды і меркаванні на гэту праблему. Малады даследчык Сцяпан Стурэйка ў зборніку сваіх артыкулаў і нарысаў "Антропология архитектурного наследия: Взгляд на Беларусь" (Минск, "Юнипак", 2010) спрабуе даць адказы на злабадзённыя пытанні сучаснасці, асэнсаваць праблемы гісторыка-культурнай спадчыны.

Слова "антрапалогія" ў назве кнігі ўказвае (як тлумачыць сам аўтар) на тое, што прысвечана яна перш за ўсё ўзаемаадносінам у грамадстве, якія складваюцца з прычыны архітэктурнай спадчыны. Аб'ектам праведзенага даследавання служыць не помнік, а сам чалавек, якім чынам ён выказвае праз гэты помнік свае ідэі. Кніга не з'яўляецца па сутнасці гістарычным даследаваннем у чыстым выглядзе, не з'яўляецца яна і метадычным дапаможнікам па рэстаўрацыі і кансервацыі. У ёй аўтар выказвае меркаванні з пункта гледжання культурнага антраполага.

За больш як тры гады, на працягу якіх стваралася гэтая кніга, "была вывучана вялікая колькасць літаратуры, прагледжаны сотні інтэрнэт-старонак, у тым ліку на англійскай, польскай, чэшскай мовах. У пошуках новых уражанняў і знаёмстваў былі пераадолены тысячы кіламетраў беларускіх і еўрапейскіх дарог. Час гутарак з даследчыкамі і спецыялістамі вымяраецца не гадзінамі, а суткамі…".

Як дадатак у кнігу ўключаны інтэрв'ю з даследчыкамі, экспертамі з розных краін.

Чэслава ПАЛУЯН

ков, В. П. Миронов, Н. Н. Тушин; Министерство образования Республики Беларусь, Международный государственный экологический университет им. А. Д. Сахарова, Факультет мониторинга окружающей среды, Кафедра ядерной и радиационной безопасности. — Минск: МГЭУ, 2010. — 93 с. — 22 экз. — ISBN 978-985-6931-37-9.

Дарожны (бязрэйкавы) транспарт

Аземша, С. А. Правила дорожного движения с комментариями и иллюстрациями: учебное пособие для студентов высших учебных заведений по специальности «Организация перевозок и управление на автомобильном и городском транспорте»: согласовано с Управлением ГАИ МВД Республики Беларусь / С. А. Аземша, Т. В. Грищенко, С. В. Скирковский; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный университет транспорта, Кафедра «Общетранспортные проблемы». — Гомель: БГУТ, 2010. — 271 с. — 200 экз. — ISBN 978-985-468-235-8 (ошибоч.).

Рэйкавы транспарт. Чыгуначны рух

Павлючков, В. М. Витебский трамвай: исторический очерк / Василий Павлючков; [фотографии Дениса Богорада]; Витебское трамвайно-троллейбусное управление. — Минск: Медисонт, 2010. — 239 с. — 200 экз. — ISBN 978-985-6887-82-9 (в пер.).

Бухгалтэрыя. Бухгалтарскі ўлік

Гизатуллина, В. Г. Производственный учет затрат в организациях Белорусской железной дороги: учебно-методическое пособие: [для студентов и слушателей] / В. Г. Гизатуллина, О. В. Липатова, Т. С. Дмитриева; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный университет транспорта, Кафедра «Бухгалтерский учет, анализ и аудит». — Гомель: БГУТ, 2010. — 200 с. — 150 экз. — ISBN 978-985-468-673-8.

Данилкова, С. А. Ревизия и аудит: курс лекций для студентов специальностей 1-26 02 03 «Маркетинг», 1-25 01 04 «Финансы и кредит», 1-25 01 07 «Экономика и управление на предприятии», 1-25 01 10 «Коммерческая деятельность» / С. А. Данилкова; Белкоопсоюз, Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации. — Гомель: БТЭУПК, 2010. — 339 с. — 160 экз. — ISBN 978-985-461-728-2.

Папковская, П. Я. Рекомендации по корреспонденции счетов бухгалтерского учета / П. Я. Папковская. — 12-е изд., измененное и дополненное. — Минск: Информпресс, 2010. — 175 с. — 300 экз. — ISBN 978-985-510-143-8.

Шехман, Л. М. 5000 типовых проводок: настольная книга бухгалтера и ревизора / Л. М. Шехман. — Минск: Информационно-правовое агентство «Регистр», 2010. — 303 с. — 500 экз. — ISBN 978-985-6840-96-1.

Арганізацыя вытворчасці. Кіраванне. Эканоміка прадпрыемстваў

Карпенко, Е. М. Планирование на предприятии: бизнес-планирование: учебное пособие для студентов экономических специальностей учреждений, обеспечивающих получение высшего образования / Е. М. Карпенко, Н. П. Драгун, Е. В. Деньгуб; Министерство образования Республики Беларусь, Гомельский государственный технический университет им. П. О. Сухого, Кафедра «Менеджмент». — Гомель: ГГТУ, 2010. — 226 с. — 300 экз. — ISBN 978-985-420-952-4.

Правила охраны труда при работе на высоте: [утверждено Министерством труда Республики Беларусь 28.04.01]. — 9-е изд., с изменениями и дополнениями. — Минск: ДИЭКОС, 2010. — 133 с. — 500 экз. — ISBN 978-985-6743-60-6.

Савицкая, Т. Б. Организация производства отрасли: курс лекций для студентов специальности 1-26 02 02 «Менеджмент» / Савицкая Т. Б.; Министерство образования Республики Беларусь, Витебский государственный технологический университет. — Витебск: ВГТУ, 2010. — 177 с. — 95 экз. — ISBN 978-985-481-172-7.

Рэклама. Інфармацыйная работа. Сувязі з грамадскасцю

Берман, М. Реклама, которая работает / Марго Берман; [перевела с английского Е. И. Недбальская]. — Минск: Попурри, 2010. — 350 с. — 3000 экз. — ISBN 978-985-15-1040-1.

Хімічная тэхналогія ў цэлым

Машины и аппараты химических производств: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-36 07 01 «Машины и аппараты химических производств и предприятий строительных материалов»: в 2 ч. / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет. — Новополоцк: ПГУ, 2008–2010.— ISBN 978-985-418-681-8.

Ч. 1: Оборудование гидромеханических, реакционных, тепловых и массообменных процессов / составление А. И. Вегеры, О. Н. Жарковой. — 2010. — 341 с. — 40 экз. — ISBN 978-985-531-026-7.

Розныя галіны прамысловасці і рамёствы. Дакладная механіка. Дрэваапрацоўчая прамысловасць

Технология изделий из древесины: учебное пособие для студентов высших учебных заведений по специальностям «Технология деревообрабатывающих производств», «Профессиональное обучение (деревообработка)»: в 2 ч. / [А. А. Барташевич и др.; под редакцией А. А. Барташевича]; Белорусский государственный технологический университет. — Минск: БГТУ, 2010. — ISBN 978-985-434-934-3 (в пер.).

Ч. 2: Нормы расхода сырья и материалов. — 2010. — 177 с. — 300 экз. — ISBN 978-985-434-971-8.

Прамысловасць высокамалекулярных рэчываў. Гумавая прамысловасць. Прамысловасць пластмас

Ковтун, В. А. Полимерные материалы и наполнители: свойства, технологические режимы обработки давлением: учебно-методическое пособие по дисциплине «Обработка давлением полимерных материалов» для студентов специальности 1-36 01 05 «Машины и технология обработки материалов давлением» дневной формы обучения / В. А. Ковтун; Министерство образования Республики Беларусь, Гомельский государственный технический университет им. П. О. Сухого, Кафедра «Обработка материалов давлением». — Гомель: ГГТУ, 2010. — 99 с. — 50 экз. — ISBN 978-985-420-950-0.

Рымарская справа. Абутковая вытворчасць. Вытворчасць пальчатак. Вытворчасць дарожных, спартыўных і іншых прылад

Белкельме: стремление к лучшему / [автор текста А. М. Суворов; фото: С. В. Домбровский и др.]. — Брест: Полиграфика, 2010. — 95 с. — 1500 экз. — ISBN 978-985-6970-04-0.

Томашева, Р. Н. Конфекционирование материалов для обуви: курс лекций для студентов специальности I-50 02 01 «Конструирование и технология изделий из кожи» специализации I-50 02 01 03 «Конструирование обуви» / Р. Н. Томашева; Министерство образования Республики Беларусь, Витебский государственный технологический университет. — Витебск: ВГТУ, 2010. — 116 с. — 59 экз. — ISBN 978-985-481-192-5.

Швейная прамысловасць. Вытворчасць адзення. Індустрыя прыгажосці

Гарская, Н. П. Проектирование потоков швейных цехов: конспект лекций: для студентов специальности 1-50 01 02 «Конструирование и технология швейных изделий» специализации 1-50 01 02 01 «Технология швейных изделий» заочной формы обучения / Гарская Н. П.; Министерство образования Республики Беларусь, Витебский государственный технологический университет. — Витебск: ВГТУ, 2010. — 63 с. — 316 экз. — ISBN 978-985-481-191-8.

Будаўніцтва. Будаўнічыя матэрыялы. Будаўніча-мантажныя работы

Нормативно-технические документы по экономике строительства. Методические рекомендации о порядке разработки индивидуальных ресурсно-сметных норм: утверждено Министерством архитектуры и строительства Республики Беларусь 18.06.10. — Изд. официальное. — Минск: Минстройархитектуры Республики Беларусь, 2010. — 35 с. — 500 экз.

Нормативно-технические документы по экономике строительства. Методические указания по применению ресурсно-сметных норм: РСН 8.01.104-2007: утверждено Министерством архитектуры и строительства Республики Беларусь 12.11.07: взамен Указаний по применению ресурсно-сметных норм (РДС 8.01.104-02) и Указаний по применению ресурсно-сметных норм на реставрационно-восстановительные работы по материальным историко-культурным ценностям (РДС 8.01.106-03): введено 01.01.08. — 4-е изд., официальное. — Минск: Минстройархитектуры, 2010. — III, 22 с. — 200 экз.

Нормативно-технические документы по экономике строительства. Ресурсно-сметные нормы на ремонтно-строительные работы: утверждено Министерством архитектуры и строительства Республики Беларусь 12.11.07: введено 01.01.08. — Изд. официальное. — Минск: Минстройархитектуры Республики Беларусь.

Сб. 60: Печные работы: РСН 8.03.360-2007: взамен сб. 60 «Печные работы» (СНБ 8.03.360-02). — 4-е изд. — 2010. — III, 88 с. — 200 экз.

Нормативно-технические документы по экономике строительства. Ресурсно-сметные нормы на строительные конструкции и работы: утверждено Министерством архитектуры и строительства Республики Беларусь 12.11.07: введено 01.01.08. — Изд. официальное. — Минск: Минстройархитектуры Республики Беларусь.

Сб. 5: Свайные работы. Опускные колодцы. Закрепление грунтов: РСН 8.03.105-2007: взамен сб. 5 «Свайные работы. Опускные колодцы. Закрепление грунтов» (СНБ 8.03.105-2000). — 4-е изд. — 2010. — VII, 497 с. — 100 экз.

Сб. 27: Автомобильные дороги: РСН 8.03.127-2007: взамен сб. 27 «Автомобильные дороги» (СНБ 8.03.127-2000). — 3-е изд. — 2010. — VIII, 409 с. — 100 экз.

Сб. 34: Сооружения связи, радиовещания и телевидения: РСН 8.03.134-2007: взамен сб. 34 «Сооружения связи, радиовещания и телевидения» (СНБ 8.03.134-2000). — 4-е изд. — 2010. — VII, 503 с. — 150 экз.

Сб. 39: Металлические конструкции гидротехнических сооружений: РСН 8.03.139-2007: взамен сб. 39 «Металлические конструкции гидравлических сооружений» (СНБ 8.03.139-02). — 2007 (2010). — III, 61 с. — 50 экз.

Нормативно-технические документы по экономике строительства. Ресурсно-сметные нормы на строительные конструкции и работы. Ресурсно-сметные нормы на монтаж оборудования. Сборник дополнений: утверждено Министерством архитектуры и строительства Республики Беларусь. — Изд. официальное. — Минск: Минстройархитектуры Республики Беларусь.

Вып. 3: РСН 8.03.100-10-Д03, РСН 8.03.200-10-Д03: утверждено 31.08.09 [и др.]: введено 2010 г. — 2010. — V, 126 с. — 300 экз.

Нормативно-технические документы по экономике строительства. Сборник изменений и дополнений к сборнику сметных цен на материалы, изделия и конструкции, части 1, 2, 3, 4, 5: утверждено Министерством архитектуры и строительства Республики Беларусь 31.03.08 [и др.]. — Изд. официальное. — Минск: Минстройархитектуры Республики Беларусь.

Вып. 1. — 2010. — VII, 160 с. — 300 экз.

Парфенова, Л. М. Основы строительного производства: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-70 02 01 «Промышленное и гражданское строительство» / Л. М. Парфенова, А. А. Бакатович, А. М. Иваненко; Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет. — 2-е изд. — Новополоцк: ПГУ, 2010. — 230 с. — 125 экз. — ISBN 978-985-531-078-6.

Сборник индексов изменения стоимости ремонтно-строительных работ и информации об отпускных ценах на материалы и изделия / Министерство архитектуры и строительства Республики Беларусь, Республиканское унитарное предприятие «Республиканский научно-технический центр по ценообразованию в строительстве». — Минск: РНТЦ, 2010–

Вып. 8: Август. — 2010. — 205 с. — 1354 экз.

Сборник индексов изменения стоимости, цен и тарифов в строительстве по регионам и в среднем по Республике Беларусь / Министерство архитектуры и строительства Республики Беларусь, Республиканское унитарное предприятие «Республиканский научно-технический центр по ценообразованию в строительстве». — Минск: РНТЦ, 2010–

Вып. 8: Август, кн. 1. — 2010. — 498 с. — 2208 экз.

Вып. 8: Август, кн. 1 (приложение). — 2010. — 154 с. — 2364 экз.

Вып. 8: Август, кн. 2. — 2010. — 308 с. — 2217 экз.

Управление строительным производством: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-70 02 01 «Промышленное и гражданское строительство» / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет; составление и общая редакция Е. С. Балашовой. — 2-е изд. — Новополоцк: ПГУ, 2010. — 130 с. — 90 экз. — ISBN 978-985-531-075-5.

Уютный дом: в Витебске: [рекламно-информационный каталог]: в рамках проекта «Квартирный вопрос в Витебске» / [под общей редакцией Людмилы Прокофьевой]. — Витебск: Витебский областной центр маркетинга, 2008–

Вып. 3: 2010. — 2010. — 52 с. — 1500 экз. — ISBN 978-985-6896-09-8.

Будаўніцтва. Агульныя пытанні

Проектирование реконструкции зданий и сооружений: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-70 02 01 «Промышленное и гражданское строительство»: в 3 ч. / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет. — 2-е изд. — Новополоцк: ПГУ, 2008 — ISBN 978-985-418-711-2.

Ч. 3: Технология и организация строительных работ при реконструкции зданий и сооружений / Л. М. Парфенова, Е. Г. Кремнева. — 2010. — 247 с. — 110 экз. — ISBN 978-985-531-072-4. — ISBN 975-985-418-711-2 (ошибоч.). — ISBN 975-985-531-072-4 (ошибоч.).

Технология строительного производства: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-70 02 01 «Промышленное и гражданское строительство»: в 5 ч. / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет; под общей редакцией В. В. Бозылева. — 2-е изд.

— Новополоцк: ПГУ, 2009. — ISBN 978-985-418-827-0.

Ч. 2 / составители: В. В. Бозылев, Д. И. Сафончик. — 2010. — 283 с. — 140 экз. — ISBN 978-985-531-073-1.

Каменная кладка і падобныя будаўнічыя работы

Стаценко, А. С. Технология каменных работ в строительстве: учебное пособие для учащихся учреждений, обеспечивающих получение профессионально-технического образования по специальности «Производство строительно-монтажных и ремонтных работ» / А. С. Стаценко. — 3-е изд., исправленное. — Минск: Вышэйшая школа, 2010. — 255 с. — 1800 экз. — ISBN 978-985-06-1888-7.

Санітарна-тэхнічнае абсталяванне будынкаў і яго мантаж

Адамович, А. Л. Инженерные сети и оборудование: учебно-методический комплекс для студентов специальностей 1-70 02 01 «Промышленное и гражданское строительство» и 1-70 02 02 «Экспертиза и управление недвижимостью» / А. Л. Адамович; Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет. — 2-е изд. — Новополоцк: ПГУ, 2010. — 201 с. — 70 экз. — ISBN 978-985-531-069-4.

Инженерные сети и оборудование: учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-70 02 01 «Промышленное и гражданское строительство» / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет; составление и общая редакция А. А. Кондаковой. — 2-е изд., с изменениями. — Новополоцк: ПГУ, 2010. — 207 с. — 290 экз. — ISBN 978-985-531-080-9.

Новополоцкое монтажное управление. ОАО «Трест Белсантехмонтаж № 1»: истоки, развитие, люди: 50 [лет / редактор-составитель А. В. Жибуль; фото В. С. Мальцева, В. Ф. Василенко]. — Минск: Минсктиппроект, 2010. — 83 с. — 400 экз. — ISBN 978-985-6735-71-7 (в пер.).

МАСТАЦТВА. ЗАБАВЫ. ВІДОВІШЧЫ. СПОРТ

Агульныя пытанні мастацтва

Коновалов, И. М. Теоретические основы дизайна: учебное пособие для студентов высших учебных заведений по специальности «Дизайн (по направлениям)» / И. М. Коновалов. — Минск: Современные знания, 2010. — 255 с. — 300 экз. — ISBN 978-985-6974-04-8.

Архітэктура

Русское искусство и архитектура / [автор-составитель Мирослав Вячеславович Адамчик]. — Минск: Харвест, 2008. — 607 с. — 3000 экз. — ISBN 978-985-16-6209-4 (в пер.).

Стурейко, С. А. Антропология архитектурного наследия: взгляд на Беларусь / С. А. Стурейко. — Минск: Юнипак, 2010. — 182 с. — 200 экз. — ISBN 978-985-6802-43-3.

Маляванне і чарчэнне

Сулкоўскі, У. Я. Нацюрморт: малюнак, жывапіс: вучэбна-метадычны дапаможнік: [для студэнтаў-завочнікаў] / У. Я. Сулкоўскі; Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка. — Мінск: БДПУ, 2010. — 63 с. — 70 экз. — ISBN 978-985-501-893-4.

Перелыгина, Л. Г. Перспектива. Изобразительное решение восходящих и нисходящих поверхностей: [учебное пособие для специальностей живопись, графика, скульптура, монументально-декоративное искусство и дизайн] / Л. Г. Перелыгина; Белорусская государственная академия искусств. — Минск: БГАИ, 2008. — 37 с. — 50 экз.

Перелыгина, Л. Г. Перспектива. Изобразительное решение теней: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Л. Г. Перелыгина; Белорусская государственная академия искусств. — Минск: БГАИ, 2008. — 92 с. — 50 экз.

Построение изображений предметов на чертежах: проекционное черчение: методическое пособие по курсу «Начертательная геометрия и инженерная графика»: [для студентов / М. В. Мисько и др.]; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники, Кафедра инженерной графики. — Минск: БГУИР, 2010. — 49 с. — 300 экз. — ISBN 978-985-488-585-8.

Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Мастацкія промыслы

Лаптон, Э. Дизайн для 1000 мелочей: на все случаи жизни / Эллен и Джулия Лаптон; [иллюстрации Эллен Лаптон; перевела с английского И. В. Гродель]. — Минск: Попурри, 2010. — 255 с. — 3500 экз. — ISBN 978-985-15-1039-5.

Жывапіс. Графіка

Лувр. — Минск: Харвест, 2008. — 511 с. — ISBN 978-985-16-6265-0 (в пер.).

Музыка

Бубен, В. П. Развитие двигательных навыков аккордеониста (с использованием мультимедийных технологий): учебно-методическое пособие: [для студентов] / В. П. Бубен, В. Г. Федорук; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный педагогический университет им. Максима Танка. — Минск: БГПУ, 2010. — 87 с. + 1 электронно-оптический диск (CD-R). — 300 экз. — ISBN 978-985-501-880-4. — ISBN 978-985-501-881-1 (отд. изд.).

Евгений Глебов. Судьбы серебряные струны: воспоминания, интервью, посвящения, эссе / [автор концепции книги, редактор-составитель Лариса Глебова]. — Минск: Мастацкая літаратура, 2010. — 350 с. — Часть текста на белорусском языке. — 1000 экз. — ISBN 978-985-02-1152-1 (в пер.).

Забавы. Відовішчы. Гульні. Спорт. Кіно. Кінафільмы

Беларускі рэспубліканскі фестываль беларускіх фільмаў (7; 2010; Брэст). Каталог VII Рэспубліканскага фестывалю беларускіх фільмаў / [складальнік: Г. Ф. Шынкар]. — 2010. — 63 с. — 400 экз.

Тэатр. Сцэнічнае мастацтва. Драматычныя прадстаўленні

Баравік, Р. І. Беларуская рэжысура 70–80-х гадоў XX стагоддзя: вучэбны дапаможнік: [для студэнтаў] / Р. І. Баравік; Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў, Кафедра рэжысуры. — Мінск: БДАМ, 2008. — 99 с. — 50 экз.

Баравік, Р. І. Беларуская рэжысура ў кантэксце сучаснасці: вучэбны дапаможнік для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў па спецыяльнасці 1-17 01 02 «Рэжысура тэатра» / Р. І. Баравік; Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў, Кафедра рэжысуры. — Мінск: БДАМ, 2008. — 123 с. — 50 экз.

Баравік, Р. І. Рэжысура Беларусі: праблемы канцэптуальнасці спектакляў / Р. І. Баравік; Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў. — 2-е выд., дапоўненае. — Мінск: БДАМ, 2008. — 168 с. — 100 экз. — ISBN 978-985-6708-22-3.

Баравік, Р. І. Шлях да паразумення: [аб праблемах рэжысуры, драматургіі, акцёрскага мастацтва 1970-х пачатку 2000-х гадоў] / Р. І. Баравік; Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў. — Мінск: БДАМ, 2008. — 246 с. — 300 экз. — ISBN 978-985-6708-21-6.

Боровик, Г. И. Пьеса, замысел, спектакль: учебное пособие для специальности 1-17 01 02 «Режиссура театра» / Г. И. Боровик; Министерство культуры Республики Беларусь, Белорусская государственная академия искусств, Кафедра режиссуры. — Минск: БГАИ, 2008. — 39 с. — 50 экз.

Сценический танец: учебное пособие для студентов учреждений, обеспечивающих получение высшего образования по специальности «Актерское искусство»: [в 3 т.]. — Минск: БГАИ, 2008. — ISBN 978-985-6708-24-7.

Т. 3: Нотный материал [Ноты]: приложение / [Саркисьян Виктор Владимирович (составитель)]. — 2008. — 102 с. — 30 экз. — ISBN 978-985-6708-27-8.

Настольныя гульні (на кемлівасць, спрытнасць і ўдачу)

Лучшие игры народов мира: правила. — Минск, 2010. — 6 с. — 4000 экз.

Лучшие старинные игры: правила. — Минск, 2010. — 6 с. — 4000 экз.

50 лучших игр для всей семьи: правила игр. — Минск, 2010. — 13 с. — 4000 экз.

Шахматы. Шашки. Нарды. Кости. Домино: правила игр. — Минск, 2010. — 11 с. — 4000 экз.

Спорт. Гульні. Фізічная культура. Спартыўныя гульні

Белявский, Г. А. Гибкий путь (основы дзюдо): 5–11-е классы: пособие для учащихся общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения / Г. А. Белявский, Д. С. Громыко, В. А. Давидович; Национальный институт образования. — Минск: Асар, 2010. — 32 с. — 1400 экз. — ISBN 978-985-6711-70-4.

Горно-туристский клуб «Цитадель» / Министерство образования Республики Беларусь, Брестский государственный технический университет, Отдел идеологической и воспитательной работы; [составители: А. А. Гладыщук и др.]. — Брест: БрГТУ, 2010. — 28 с. — 100 экз.

Журавлев, В. В. SOS. Экстремальная ситуация в водном туризме / Василий Журавлев. — Минск: Рифтур, 2010. — 107 с. — 1000 экз. — ISBN 978-985-6919-22-3.

МОВА. МОВАЗНАЎСТВА. ЛІНГВІСТЫКА. ЛІТАРАТУРА

Агульныя пытанні лінгвістыкі, літаратуры і філалогіі

Актуальные проблемы филологии: [сборник научных статей] / Министерство образования Республики Беларусь, Гомельский государственный университет им. Франциска Скорины. — Гомель: ГГУ, 2008.

Вып. 3 / [редколлегия: А. В. Бредихина (гл. ред.) и др.]. — 2010. — 160 с. — Часть текста на белорусском языке. — 50 экз. — ISBN 978-985-439-482-4.

Мовазнаўства і мовы. Лінгвістыка

Рычкова, Л. В. Язык. Образование. Компьютер: сборник научных статей / Л. В. Рычкова; Министерство образования Республики Беларусь, Гродненский государственный университет им. Янки Купалы. — Гродно: ГрГУ, 2010. — 167 с. — Часть текста на белорусском языке. — 120 экз. — ISBN 978-985-515-318-5.

Мовы

Англійская мова: вучэбны дапаможнік для 8-га класа агульнаадукацыйных устаноў з беларускай мовай навучання / [Л. М. Лапіцкая і інш.]. — Мінск: Вышэйшая школа, 2010. — 221 с. — 10803 экз. — ISBN 978-985-06-1912-9 (у пер.).

Баршчэўскі, Л. П. Кароткая граматыка нідэрландскай мовы / Л. П. Баршчэўскі, Ю. Б. Жалезка; [фотаздымкі: Alena Romanenko і інш.]. — Мінск: Радыёла-плюс, 2010. — 114 с. — 500 экз. (1-шы з-д 200). — ISBN 978-985-448-103-6.

Юхнель, Н. В. Англійская мова: вучэбны дапаможнік для 7-га класа агульнаадукацыйных устаноў з беларускай мовай навучання / Н. В. Юхнель, А. Г. Навумава. — Мінск: Вышэйшая школа, 2010. — 269 с. — 10733 экз. — ISBN 978-985-06-1890-0 (у пер.).

Английский язык: 4-й класс: выполненные упражнения к учебному пособию «Английский язык. 4 класс» авторов Л. М. Лапицкой [и др. / составитель М. А. Гонсиевская]. — Минск: Юнипресс, 2010. — 143 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-532-336-6.

Английский язык: 6-й класс: выполненные задания с подробными объяснениями: справочное пособие / [составитель Е. В. Ромашкевич]. — Минск: Кузьма, 2010. — 96 с. — Издано при участии ООО «Харвест» (Минск). — 3000 экз. — ISBN 978-985-453-347-6.

Английский язык: 9-й класс: выполненные задания с подробными объяснениями: справочное пособие / [составитель А. Н. Чудакова]. — Минск: Кузьма, 2010. — 192 с. — Издано при участии ООО «Харвест» (Минск). — 3000 экз. — ISBN 978-985-453-333-9.

Английский язык: 10-й класс: выполненные задания с подробными объяснениями: справочное пособие / [составитель А. Н. Чудакова]. — Минск: Кузьма, 2010. — 144 с. — Издано при участии ООО «Харвест» (Минск). — 3000 экз. — ISBN 978-985-453-349-0.

Английский язык: 11-й класс: выполненные задания с подробными объяснениями: справочное пособие / [составитель Я. С. Шалыга]. — Минск: Кузьма, 2010. — 192 с. — Издано при участии ООО «Харвест» (Минск). — 3000 экз. — ISBN 978-985-453-350-6.

Английский язык = English: 5-й класс: рабочая тетрадь: пособие для учащихся учреждений, обеспечивающих получение общего среднего образования, с белорусским и русским языками обучения с повышенным уровнем изучения иностранного языка / [Н. В. Юхнель и др.]. — 5-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 126 с. — 5100 экз. — ISBN 978-985-529-556-4.

Английский язык = English: 7-й класс: рабочая тетрадь: пособие для учащихся общеобразовательных учреждений с русским языком обучения (повышенный уровень) / [Н. В. Юхнель и др.]. — 2-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 126 с. — 5100 экз. — ISBN 978-985-529-557-1.

Английский язык: тексты и упражнения для студентов экономических специальностей дневного отделения / Министерство образования Республики Беларусь, Витебский государственный технологический университет; [составители: Яснова Н. П., Гамзюк И. А., Имперович В. В.]. — Витебск: ВГТУ, 2010. — 90 с. — 95 экз.

Английский язык: учебное пособие для 8-го класса общеобразовательных учреждений с русским языком обучения / [Л. М. Лапицкая и др.]. — Минск: Вышэйшая школа, 2010. — 221 с. — 77850 экз. — ISBN 978-985-06-1869-6 (в пер.).

Английский язык. Курс начальной школы в таблицах / [составитель Бельская Инна Леонидовна]. — 3-е изд. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2011. — 128 с. — 10050 экз. — ISBN 978-985-539-060-3 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-358-2 (Кузьма).

Босак, А. А. Грамматика немецкого языка. Синтаксис = Grammatik der deutschen Sprache. Syntax: учебно-методическое пособие: [для студентов] / А. А. Босак; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный экономический университет. — Минск: БГЭУ, 2010. — 147 с. — 425 экз. — ISBN 978-985-484-699-6.

Будько, А. Ф. Немецкий язык = Deutsch: 7-й класс: рабочая тетрадь: к учебнику «Deutsch 7» для 7-го класса общеобразовательных учреждений (авторы: А. Ф. Будько, И. Ю. Урбанович)

«Кацярына», «Дзіва» і іншыя

Казкі — самая ўдзячная літаратура. Зборнікам казак ахвотна даюць жыццё розныя выдавецтвы, не выключэнне і "Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі". Кніга "Самы разумны", у якую ўвайшлі беларускія народныя казкі, карпатліва падабраныя Наталіяй Філіповіч і прыгожа аздобленыя мастаком Сяргеем Волкавым, у 2010 годзе вытрымала другое выданне. Бо казка з яе даходліва пададзенай мараллю, смешная, трапная — лепшы падарунак і дзецям, і дарослым. Дарослым — таму што ёсць нагода паразважаць разам з героямі казкі "Купец і яго Бяда" над пытаннем, калі лепей добра жыць, з маладосці ці пад старасць. І пра тое, ці варта сварыцца за першынство ў сям'і, як гэта рабілі героі казкі "Мужык і жонка". Падумаць разам з героямі казкі "Кацярына", што не ўвесь час трэба дзяцей павучаць, варта іх кольвечы і паслухацца. Ну, вядома, і ці варта іншым зайздросціць, як пазайздросціў мужыкову Дзіву поп.

А дзецям асалода — малюнкі Сяргея Волкава. Вось, гляньце, сарока нясе торбачку купца ў сваё гняздо. Ляціць за ёй небарака, бо ў торбачцы палова пярсцёнка і хусцінкі, па якіх ён павінен пазнаць сваю жонку. А вось сядзіць на яйках замест нясушкі неразумны мужык, што ўзяў на сябе жончыны абавязкі, бо палічыў яе работу лягчэйшаю. Тут жа побач нясушка пакрыўджана квокча, парасё дзежку вывернула, а над мужыком — казак з бізуном, якога нязграбны гаспадар хутка пакаштуе. А гляньце толькі, як Дзіва-індык вядзе за сабою ўсіх, хто сквапны ды да чужога ахвочы — і злую бабу, і папа, і дзяка, і царкоўнага старасту... А на суседнім малюнку — нават чорта можна ўбачыць, які, добра атрымаўшы кухталёў ад гаспадара Дзіва, уцякае з гэтай чародкі.

Другое выданне зборніка казак мае тыраж 2500 экзэмпляраў. Так што, відаць, пасля свят можна падумаць і пра наступнае.

Вольга ПАЛОМЦАВА

/ А. Ф. Будько, И. Ю. Урбанович. — Минск: Аверсэв, 2010. — 75 с. — 5100 экз. — ISBN 978-985-529-362-1.

Бурмакина, Л. В. Трудности грамматики английского языка = The complexities of English grammar: пособие для подготовки к централизованному тестированию и экзамену / Л. В. Бурмакина. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 223 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-536-094-1.

Волшебная шкатулка: тесты по английскому языку для 3-го класса: пособие для учреждений, обеспечивающих получение общего среднего образования, с белорусским и русским языками обучения (повышенный и углубленный уровни) / [Н. М. Седунова и др.]. — 7-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 93 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-529-578-6.

Волшебная шкатулка: тесты по английскому языку для 4-го класса: пособие для учреждений, обеспечивающих получение общего среднего образования, с русским и белорусским языками обучения (повышенный уровень) / [Н. М. Седунова и др.]. — 6-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 95 с. — 5500 экз. — ISBN 978-985-529-503-6.

Волшебная шкатулка: тетрадь-словарик по английскому языку: [для учащихся 3–4-х классов / Н. М. Седунова и др.]. — 3-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 110 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-529-579-3.

Гурьева, С. С. Практическая грамматика немецкого языка = Praktische Grammatik der deutschen Sprache: учебно-методическое пособие: [для студентов]: в 2 ч. / С. С. Гурьева, Е. В. Бондаренко, Л. М. Якубенок; Министерство образования Республики Беларусь, Минский государственный лингвистический университет. — 2-е изд., переработанное и дополненное. — Минск: МГЛУ, 2010–

Ч. 1. — 2010. — 183 с. — 250 экз. — ISBN 978-985-460-253-0 (ошибоч.). — ISBN 978-985-460-254-7 (ошибоч.).

Дмитрачкова, Л. Я. Лингвострановедение Британии = The living past. English cultural studies: учебно-методическое пособие для студентов университета, изучающих английский язык / Л. Я. Дмитрачкова; Брестский государственный университет им. А. С. Пушкина. — Брест: БрГУ, 2010. — 91 с. — 99 экз. — ISBN 978-985-473-563-4.

Жданов, А. А. Basic economic concepts: English for specific purposes: English reader for the students of academic economics departments: сборник текстов на английском языке для обучения чтению специальной литературы студентов экономических специальностей неязыковых вузов / А. А. Жданов, И. Е. Климович, А. М. Омельянюк; Министерство образования Республики Беларусь, Брестский государственный технический университет, Кафедра иностранных языков по экономическим специальностям. — Изд. 4-е, переработанное, дополненное. — Брест: БрГТУ, 2010. — 139 с. — 250 экз. — ISBN 978-985-493-166-1.

Игра-конкурс по иностранным языкам «Лингвистенок»: задания по английскому языку / [составитель С. Н. Запрудская]. — Минск: Белорусская ассоциация «Конкурс», 2010. — 62 с. — 57100 экз. — ISBN 978-985-6821-76-2.

Игра-конкурс по иностранным языкам «Лингвистенок»: задания по немецкому языку / [составители: О. В. Андреева, О. Н. Григорьева]. — Минск: Белорусская ассоциация «Конкурс», 2010. — 60 с. — 16000 экз. — ISBN 978-985-6821-75-5.

Коцуба, М. М. Немецкий язык в таблицах и схемах: для школьников / М. М. Коцуба. — 4-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 60 с. — 2100 экз. — ISBN 978-985-529-544-1.

Ласица, Е. В. Французский язык: учебно-методический комплекс для студентов 3-го курса специальности 1-02 03 06-03 «Английский язык. Французский язык» / Е. В. Ласица; Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет. — Новополоцк: ПГУ, 2010. — 159 с. — 45 экз. — ISBN 978-985-531-085-4.

Маслов, Ю. В. Текстовый тренажер по английскому языку : готовимся к централизованному тестированию / Ю. В. Маслов, М. Е. Маслова, Е. В. Якименко. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 143 с. — 2000 экз. — ISBN 978-985-536-101-6.

Митрошкина, Т. В. Английский язык: индивидуальный комплект тренировочных материалов для подготовки к централизованному тестированию: вариант № 1 (с комментариями), вариант № 2 / Т. В. Митрошкина. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 10, 4, 4 с. — Вложено в конверт. — 3100 экз. — ISBN 978-985-536-099-6.

Митрошкина, Т. В. Справочник по грамматике английского языка в таблицах: [для учащихся] / Т. В. Митрошкина. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 95 с. — 2000 экз. — ISBN 978-985-536-087-3.

Нижнева, Н. Н. Тесты по английскому языку с заданиями повышенной сложности: пособие для подготовки к централизованному тестированию и экзамену / Н. Н. Нижнева, В. М. Кулешова, В. Л. Василевская. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 173 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-536-088-0.

Носков, С. А. Новый самоучитель немецкого языка / С. А. Носков. — Москва: АСТ; Минск: Харвест, 2010. — 398 с. — 7000 экз. — ISBN 978-5-17-033132-1 (АСТ). — ISBN 978-985-13-5141-7 (Харвест) (в пер.).

Попова, Т. В. Сборник упражнений по грамматике испанского языка = Gramática Española en ejercicios: [для студентов] / Т. В. Попова; Министерство образования Республики Беларусь, Минский государственный лингвистический университет. — 2-е изд., дополненное и переработанное. — Минск: МГЛУ, 2010. — 79 с. — 150 экз. — ISBN 978-985-460-383-4.

Практика устной и письменной речи английского языка: учебно-методический комплекс для студентов 5-го курса специальностей 1-02 03 06 01 «Английский язык. Немецкий язык», 1-02 03 06 03 «Английский язык. Французский язык», 1-02 03 07 01 «Английский язык. Белорусский язык и литература»: в 2 ч. / Министерство образования Республики Беларусь, Полоцкий государственный университет. — Новополоцк: ПГУ, 2009–2010. — ISBN 978-985-418-926-0.

Ч. 2 / Т. А. Конева, С. В. Шук. — 2010. — 169 с. — 45 экз. — ISBN 978-985-531-082-3.

Сушкевич, А. С. Английский язык: устные темы с упражнениями: English topics (for perfect speaking) + кассеты / А. С. Сушкевич, М. А. Маглыш. — 11-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 254 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-529-543-4.

Токаревич, Н. М. Лингвострановедение от А до Я = La langue et la civilisation: de A jusquà Z: учебно-методическое пособие: [для студентов] / Н. М. Токаревич, Е. Л. Евдокимова; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный педагогический университет им. Максима Танка. — Минск: БГПУ, 2010. — 84 с. — 80 экз. — ISBN 978-985-501-861-3.

Шидловская, С. Н. Английское словообразование = English word formation: пособие для подготовки к централизованному тестированию и экзамену / С. Н. Шидловская. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 429 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-536-092-7.

Руская мова

Антипова, М. Б. Русский язык: 2-й класс: тайны звуков и букв: рабочая тетрадь: пособие для учащихся общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения / М. Б. Антипова. — Минск: Национальный институт образования: Аверсэв, 2010. — 54 с. — 1100 экз. — ISBN 978-985-465-751-6 (Национальный институт образования). — ISBN 978-985-529-583-0 (Аверсэв).

Антипова, М. Б. Тетрадь по русскому языку: 2-й класс: пособие для учащихся учреждений, обеспечивающих получение общего среднего образования, с русским языком обучения / М. Б. Антипова, А. В. Верниковская. — 5-е изд. — Минск: Аверсэв, 2010. — 88 с. — 8100 экз. — ISBN 978-985-529-466-6.

Балуш, Т. В. Русский язык в таблицах: пособие для подготовки к централизованному тестированию и экзамену / Т. В. Балуш. — 2-е изд. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 239 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-536-065-1.

Дикун, Т. А. Погружаемся в интересный мир образования и правописания слов: 6-й класс: пособие для учащихся общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения / Т. А. Дикун; Национальный институт образования. — Минск: Народная асвета, 2010. — 93 с. — 3600 экз. — ISBN 978-985-03-1420-8.

Долбик, Е. Е. Секреты синтаксиса и пунктуации: 9-й класс: пособие для учащихся общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения / Е. Е. Долбик; Национальный институт образования. — Минск: Народная асвета, 2010. — 126 с. — 3600 экз. — ISBN 978-985-03-1424-6.

Игнатович, Т. В. От значения к написанию: 8-й класс: пособие для учащихся общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения / Т. В. Игнатович; Национальный институт образования. — Минск: Народная асвета, 2010. — 101 с. — 3600 экз. — ISBN 978-985-03-1422-2.

Кажуро, Е. В. Русский язык: 10-й класс: выполненные упражнения к учебному пособию «Русский язык. 10 класс» общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения авторов Л. А. Муриной [и др.] / Е. В. Кажуро. — Минск: Юнипресс, 2010. — 190 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-532-346-5.

Левкович, О. В. Русский язык. Пунктуация: учебно-методическое пособие для слушателей подготовительных курсов / О. В. Левкович, М. Е. Будько; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный экономический университет. — 3-е изд., стереотипное. — Минск: БГЭУ, 2010. — 47 с. — 1115 экз. — ISBN 978-985-484-713-9.

Мормыш, Л. С. Русский язык: индивидуальный комплект тренировочных материалов для подготовки к централизованному тестированию: вариант № 1 (с комментариями), вариант № 2 / Л. С. Мормыш. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 16, 4, 4 с. — Вложено в конверт. — 3100 экз. — ISBN 978-985-536-098-9.

Мормыш, Л. С. Русский язык: подготовка к централизованному тестированию «с нуля» / Л. С. Мормыш, Т. А. Павлюченко. — Минск: ТетраСистемс, 2010. — 319 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-536-095-8.

Мороз, Л. С. Тексты по специальности для иностранных студентов: пособие по русскому языку / Л. С. Мороз, Р. Н. Левицкая; Министерство образования Республики Беларусь, Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники, Кафедра белорусского и русского языков. — Минск: БГУИР, 2010. — 55 с. — 100 экз. — ISBN 978-985-488-586-5.

Новикова, Л. А. Русский язык: учебное пособие для 2-го класса специальных общеобразовательных школ с русским языком обучения : в 2 ч. / Л. А. Новикова, Л. В. Таболина. — 2-е изд., переработанное. — Минск: Народная асвета, 2010. — ISBN 978-985-03-1326-3 (в пер.).

Ч. 2. — 2010. — 123 с. — 2564 экз. — ISBN 978-985-03-1427-7.

Русский язык: 5-й класс: выполненные задания с подробными объяснениями: справочное пособие / [составитель Л. А. Петкевич]. — Минск: Кузьма, 2010. — 192 с. — Издано при участии ООО «Харвест» (Минск). — 3000 экз. — ISBN 978-985-453-356-8.

Русский язык: 5-й класс: к учебному пособию для 5-го класса общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения «Русский язык. 5 класс» в 2 ч. авторов Л. А. Муриной, Ф. М. Литвинко, Г. И. Николаенко / [составитель Л. И. Щемер]. — Минск: Юнипресс, 2010. — 142 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-532-289-5.

Русский язык: 9-й класс: приложение к учебнику «Русский язык» для 10-го класса общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения авторов Л. А. Муриной [и др. / составитель Е. М. Вербицкая]. — Минск: Юнипресс, 2010. — 137 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-532-339-7.

Русский язык: 11-й класс: выполненные упражнения к учебному пособию «Русский язык. 11 класс» для общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения авторов Л. А. Муриной, Ф. М. Литвинко, Е. Е. Долбик / [составитель У. Ю. Верина]. — Минск: Юнипресс, 2010. — 287 с. — 5100 экз. — ISBN 978-985-532-316-8.

Русский язык: весь школьный курс в таблицах / [составитель Петкевич Людмила Александровна]. — 5-е изд. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2010. — 304 с. — 10050 экз. — ISBN 978-985-539-024-5 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-326-1 (Кузьма).

Русский язык: весь школьный курс в таблицах / [составитель Петкевич Людмила Александровна]. — Минск: Юнипресс, 2010. — 221 с. — 3100 экз. — ISBN 978-985-532-272-7.

Русский язык: курс начальной школы в таблицах / [составитель Петкевич Людмила Александровна]. — 3-е изд. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2011. — 127 с. — 10050 экз. — ISBN 978-985-539-059-7 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-357-5 (Кузьма).

Русский язык: тетрадь для закрепления знаний: 1-й класс / [составитель Романенко Ольга Валерьевна]. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2010. — 96 с. — 5100 экз. — ISBN 978-985-539-012-2 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-322-3 (Кузьма).

Русский язык: тетрадь для закрепления знаний: 2-й класс / [составитель Романенко Ольга Валерьевна]. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2010. — 96 с. — 5100 экз. — ISBN 978-985-539-013-9 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-323-0 (Кузьма).

Русский язык: тетрадь для закрепления знаний: 3-й класс / [составитель Романенко Ольга Валерьевна]. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2010. — 96 с. — 5100 экз. — ISBN 978-985-539-014-6 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-324-7 (Кузьма).

Русский язык: тетрадь для закрепления знаний: 4-й класс / [составитель Романенко Ольга Валерьевна]. — Минск: Современная школа: Кузьма, 2010. — 96 с. — 5100 экз. — ISBN 978-985-539-015-3 (Современная школа). — ISBN 978-985-453-325-4 (Кузьма).

Топ-10

Магазин "Книга", г. Минск

Книги белорусских издательств

1. Беларусь: альбом. — Минск: Современное слово, 2010.
2. Скарбы Беларусі: альбом. — Минск: Национальная государственная телерадиокомпания Республики Беларусь, 2009.
3. Оксана Котович, Янка Крук. Золотые правила народной культуры. — Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2010.
4. А. А. Аутко. Овощи в питании человека. — Минск: Беларуская навука, 2008.
5. Міхаіл Кацар. Беларускі арнамент: Ткацтва. Вышыўка. — Мінск: Беларусь, 2009.
6. В. Б. Деружинский. Тайны белорусской истории. — Минск: ФУАинформ, 2009.
7. Кандрат Крапіва. Выбраныя творы. — Мінск: Беларуская навука, 2008.
8. Павел Місько. Прыгоды Бульбобаў. — Мінск: Мастацкая літаратура, 2009.
9. Крынічка. Хрэстаматыя для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. - Мінск: Радыёла-плюс, 2009.
10. Весёлая семейка. Сказки для детей. — Минск: МФЦП, 2009.

Книги российских издательств

1. Ошо. Интуиция. Познание за пределами логики. — Москва: АСТ, 2009.
2. Януш Вишневский. Одиночество в сети. — Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2010.
3. Анна Гавальда. Мне бы хотелось, чтобы меня кто-нибудь где-нибудь ждал. — Москва: Астрель, 2010.
4. Дмитрий Глуховский. Метро 2034. — Москва: АСТ, 2010.
5. Мудрость тысячелетия от А до Я. Великие мысли и афоризмы великих людей. — Москва: АСТ, 2010.
6. Омар Хайам. Когда песню любви запоют соловьи. — Москва: АСТ, 2009.
7. Борис Акунин. Шпионский роман. — Москва: АСТ, 2007.
8. Дина Рубина. Белая голубка Кордовы. — Москва: Эксмо, 2010.
9. Стефани Майер. До рассвета. Недолгая вторая жизнь Бри Таннер. — Москва: АСТ-Астрель, 2010.
10. Михаил Веллер. Долина идолов. — Москва: АСТ, 2010.

Топ-10

Книжный магазин "Светач", г. Полоцк

Книги белорусских издательств

1. С. В. Пешин. Полоцк. Из пепла столетий. — Минск: Беларусь, 2010.
2. Н. Я. Гальпяровіч, Н. Г. Ваніна. Полацк — бацька гарадоў беларускіх. — Мінск: Пачатковая школа, 2010.
3. Навум Гальпяровіч. Я ад дрэва твайго…: Полацку прысвячаецца: фотаальбом. — Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2010.
4. Дзяніс Дук. Полацк і палачане (IX — XVIII стст.). — Наваполацк: ПДУ, 2010.
5. А. Г. Павловский. План-конспект правил дорожного движения. — Минск: ФУАинформ, 2010.
6. Оксана Котович, Янка Крук. Золотые правила народной культуры. — Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2010.
7. А. М. Супранович, А. И. Судник. Сражения при Полоцке. 1812 год. — Полоцк: Полоцкое книжное издательство, 2010.
8. Уладзімір Арлоў. Таямніцы полацкай гісторыі. — Мінск: Попурри, 2008.
9. Веселая семейка: сказки для детей. — Минск: Минская фабрика цветной печати, 2010.
10. Наталья Батракова. Территория души. — Минск: Кавалер, 2010.

Книги российских издательств

1. Михаил Веллер. Легенды Арбата. — Москва: АСТ, 2010.
2. Анна Гавальда. Утешительная партия игры в петанк. — Москва: АСТ, 2010.
3. Дмитрий Глуховский. Метро 2034. — Москва: АСТ, 2010.
4. Элизабет Гилберт. Есть, молиться, любить. — Москва: Рипол, 2010.
5. Павел Санаев. Похороните меня за плинтусом. — Москва: АСТ, 2010.
6. Борис Акунин. Весь мир — театр. — Москва: Захаров, 2010.
7. Анна Берсенева. Рената Флори. — Москва: Эксмо, 2010.
8. Александра Маринина. Жизнь после жизни. — Москва: Эксмо, 2010.
9. Евгений Гришковец. Асфальт. — Москва: Махаон, 2010.
10. Стефани Майер. Рассвет. — Москва: АСТ, 2010.

Мастацтва кнігі-2010

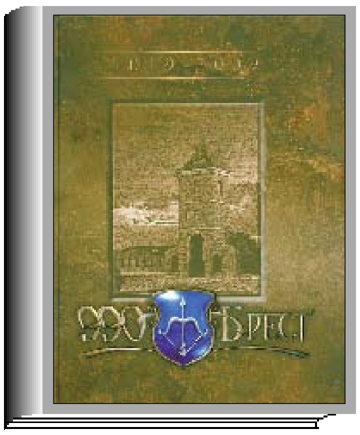

Чатыры твары Бярэсця

Выданне "Брэст. На перакрёстке дорог и эпох" (Брэст, "Паліграфіка", 2009) стала пераможцам Нацыянальнага конкурсу "Мастацтва кнігі-2010" у намінацыі "Лепшая кніга, выдадзеная па заказе". Сама ідэя вялікага выдання пра горад над Бугам узнікла прыкладна чатыры гады таму, на яе рэалізацыю аўтару тэксту і калектыву, што працаваў над стварэннем і падборам ілюстрацый, спатрэбіўся амаль год. Як вынік працы — багата ілюстраваная кніга-нарыс, што распавядае пра падзеі розных часоў, якія пакінулі след у лёсе Брэста і яго жыхароў. Пра тое, як стваралася выданне, па якіх прынцыпах адбіраліся ілюстрацыі — наша гутарка з аўтарам канцэпцыі і тэксту Аляксандрам Суворавым.

— Аляксандр Міхайлавіч, чым было абумоўлена рашэнне стварыць кнігу, якая аб'ядноўвае мінулае і сучаснасць Брэста?

— Гістарычнаму Брэсту хутка споўніцца дзесяць стагоддзяў. А Брэсту, які мы ведаем сёння, усяго 175 год. І гэта толькі адзін з многіх парадоксаў, звязаных з лёсам гэтага горада. Калі зрабіць зрэз пластоў гісторыі, акажацца, што існавала як мінімум чатыры розныя гарады, прычым раздзеленыя не толькі храналагічна, але і геаграфічна. Першы — легендарнае Бярэсце, што згадваецца ў "Аповесці мінулых часоў", яго вытокі губляюцца ў X ст. Але ў 30-х гадах XIX ст., калі беларускія землі знаходзіліся ў складзе Расійскай імперыі, Бярэсце, ці Брэст-Літоўскі, было сцёртае з твару зямлі. На яго месцы па загадзе імператара Мікалая І была пабудавана стратэгічная крэпасць. Адначасова нарадзіўся іншы Брэст — Брэст-Літоўск, перанесены на паўтары вярсты на ўсход. У адрозненне ад старога Бярэсця, упрыгожанага манументальнымі збудаваннямі, новы горад стаў пераважна драўляным і служыў "дадаткам" да крэпасці. У час Першай сусветнай вайны Брэст "нумар два" быў у чарговы раз знішчаны — на гэты раз рускімі войскамі, што адступалі.

З прыходам палякаў — пасля 1919 года — узнік "трэці горад" — Брэст-над-Бугам. Ён амаль на тры дзясяткі год стаў цэнтрам Палескага ваяводства. Нарэшце, у пасляваенны час пачаў будавацца яшчэ адзін Брэст — савецкі. Ён рос і будаваўся хутчэй, чым абнаўляліся будынкі ў старым цэнтры. Сёння эстафету ўжо гатовы прыняць яшчэ адзін горад — "левабярэжны" сучасны Брэст.

У кнізе мы аб'ядналі ўсе былыя і цяпер існыя гарады — толькі так можна абазначыць асаблівы статус і характар Брэста. Узнавіць адзіную хроніку горада было тым больш неабходна, што ў выніку розных драматычных падзей гістарычныя крыніцы аказаліся рассыпаныя ў летапісах і архівах як мінімум дзесяці дзяржаў.

— Каго бачыце асноўнымі чытачамі кнігі?

— У выходных даных кніга абазначаная як "навукова-папулярнае выданне". І гэта той выпадак, калі падобная фармулёўка цалкам адпавядае зместу і прызначэнню твора. Мы стараліся стварыць кнігу абсалютна "празрыстую" для ўспрымання і ў той жа час дастаткова дакладную з пункта гледжання выкладання асноўных гістарычных падзей. Кніга, канечне, адрасавана сучаснаму чытачу, самай шырокай аўдыторыі, у тым ліку моладзі.

— У раздзеле "Град Берестье" — шмат фотаздымкаў як аўтэнтычных археалагічных знаходак, карт, так і прадметаў, што "рэканструююць эпоху"...

— Мы рабілі кнігу па законах белетрыстыкі, але па магчымасці дакладную і дакументальную. Гэта не навуковая работа, гэта спроба захапіць чытача тэмай, якую мы, стваральнікі выдання, лічым важнай для фарміравання адносін да мінулага нашай зямлі і для выхавання пачуцця нацыянальнай годнасці. Таму і матэрыял імкнуліся падаць ярка, захапляльна.

Прыём гістарычнай рэканструкцыі дазволіў увесці на старонкі высакаякасныя каляровыя ілюстрацыі, што адразу ж зняло некалькі праблем афармлення. Што нам засталося ад XIV ці XVI ст.? Аскепкі керамікі, рэдкія гравюры і кнігі, летапісныя тэксты, манеты, нейкія іншыя "сумныя" на першы погляд прадметы. Усё гэта добра для музейных стэндаў, але гэтага зусім не дастаткова, каб зрабіць кнігу, здольную спаборнічаць па ўспрыманні "паказу і аповеда" з тэлебачаннем і Інтэрнэтам. А мы павінны разумець і ўлічваць, што сённяшнія пакаленні — пакаленні візуалістаў.

— Вельмі ўдалым падаецца ход "Рэканструкцыя эпох". Чаму вы вырашылі паказаць яшчэ і рэканструкцыю касцюмаў, і тым самым — знешняга выгляду жыхароў горада?

— Малюнкі-рэканструкцыі выкарыстоўваюцца, каб "ламаць лёд", быць незвычайнымі і цікавымі. Чытач іх мусіць заўважаць нават пры простым прагортванні кнігі. Гэта кіношны прыём, кшталту "трэйлера". Потым "працуюць" фота сапраўдных прадметаў з мінулага, якія дапаўняюць тэкст і "дакументуюць" яго. Таму ў кнізе можна бачыць "людзей з мінулага" — горад без жыхароў выглядае неяк блякла. Вось крочыць па дарозе славянская князёўна, за ёй відаць Бярэсце — з частаколам, зробленым з бярвення, і царквой святога Пятра... Дзяўчына-князёўна, дарэчы, — малады гісторык, касцюм на ёй — яе ж кандыдацкая дысертацыя, а старажытны горад — трохмерны камп'ютарны рэндар. На іншай старонцы — берасцейская варта, затым — воін часоў Грунвальдскай бітвы... Мы пільна падбіралі персанажаў і касцюмы, раіліся са спецыялістамі. Цесна супрацоўнічалі з самымі сур'ёзнымі клубамі гістарычнай рэканструкцыі Беларусі, Літвы, Польшчы. Падрыхтоўка фотаздымкаў для рубрыкі "Рэканструкция эпох" расцягнулася амаль на год.

— Слаўнае мінулае горада адбіваецца на асаблівасцях яго развіцця ў XXI стагоддзі?

— Безумоўна. Цяпер горад вернуты ў тыя каардынаты, у якіх прайшла большая частка яго тысячагадовай гісторыі. У складзе Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай Брэст быў важным гандлёвым, эканамічным і нават палітычным цэнтрам. Сёння ў якасці цэнтра вялікага рэгіёна сучаснай і суверэннай Беларусі ён павінен і можа адыгрываць такую ж ролю — працягваючы сваю слаўную біяграфію.

Гутарыла
Марына ВЕСЯЛУХА

На здымках: Брэст сёння: музей "Выратаваныя мастацкія каштоўнасці" і памятны знак у гонар заснавання Брэста; рыцар у латных даспехах часоў Грунвальдскай бітвы; берасцейскі шляхціц XVII ст., фонам служыць карта ВКЛ 1613 года.

Пад вокладкай

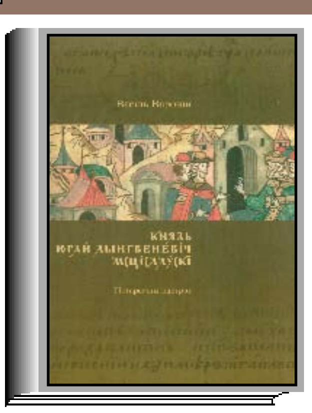

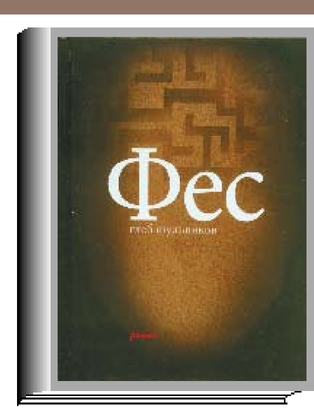

1. Мікуліч, М.У. Паэзія Заходняй Беларусі (1921 — 1939) / М.У. Мікуліч; навук. рэд. У.В. Гніламёдаў. — Мінск: Беларуская навука, 2010. — 462 с.

У манаграфіі на багатым фактычным і навукова-тэарэтычным матэрыяле аўтар даследуе заканамернасці развіцця паэзіі Заходняй Беларусі як мастацкай сістэмы, яе сувязі з жыццём, грамадска-сацыяльнымі працэсамі, народна-вызваленчым рухам. М. Мікуліч выяўляе асаблівасці вядучых стылявых плыняў, што існавалі ў творчай спадчыне Л. Родзевіча, К. Сваяка, Н. Арсенневай, У. Жылкі, М. Машары, М. Танка, В. Таўлая і іншых паэтаў, дынаміку іх развіцця і ўзаемадзеяння.

2. Варонін, В.А. Князь Юрай Лынгвеневіч Мсціслаўскі: Гістарычны партрэт / Васіль Варонін. — Мінск: Тэхналогія, 2010. — 63 с.

Гістарычны партрэт — жанр навуковага даследавання, які дае, бадай, найбольш магчымасцей для таго, каб падаць мінулае вобразна, яскрава, дынамічна, персаналізавана. Частка работы, напісаная ў гэтым жанры, набліжаюцца да мастацкай літаратуры. Унук Альгерда і Дзмітрыя Данскога, Юрый Мсціслаўскі ўваходзіў у кола найвышэйшай знаці Усходняй Еўропы, браў удзел у многіх важных падзеях эпохі. У кнізе закрануты шэраг актуальных пытанняў царкоўнай гісторыі. Асаблівая ўвага нададзена Мсціслаўскаму княству — вотчыннаму ўладанню Юрая. Выданне змяшчае дакументальны дадатак і ілюстрацыйны матэрыял.

3. Смирнов, Н.И. Секретный узел: Тайная война в Беларуси (1939 — 1944) / Николай Смирнов. — Минск: Літаратура і Мастацтва, 2010. — 248 с.

Разам з войскамі дзеючай арміі, партызанамі і падпольшчыкамі свой уклад у справу выгнання нацысцкіх акупантаў з нашай зямлі ўнеслі фарміраванні НКУС СССР і БССР, ваенная контрразведкі, разведаддзелы штабаў франтоў, Цэнтральны і Беларускі штабы партызанскага руху, іншыя ўстановы і падраздзяленні. У кнізе ідзе гаворка пра некаторыя малавядомыя эпізоды вайны 1939 — 1944 гадоў на тэрыторыі Беларусі.

4. Глобус, Адам. Новае неба: вершы — Мінск: Галіяфы, 2010. — 192 с.

У новы зборнік вершаў Адама Глобуса ўвайшлі лепшыя вершы з ужо добра вядомых чытачу кніг паэзіі "Парк", "Скрыжаванне", "Вершы: пра каханне, пра п'янства і смерць", а таксама "Новыя вершы". Паэзія Адама Глобуса прываблівае яркай вобразнасцю, арыгінальнасцю формы. Малюнкі, створаныя словамі, дапаўняюцца ілюстрацыямі, выкананымі самім аўтарам.

5. Шульпяков, Г. Фес / Глеб Шульпяков. — Москва: Время, 2010. — 208 с.

"Гэтая кніга была напісана ў гасцініцах, таму аўтар хацеў бы з удзячнасцю пералічыць месцы, у якіх яна на працягу двух год з'яўлялася на свет". Так распачынае слова "Ад аўтара" ў гэтай кнізе Глеб Шульпякоў. Імітуючы псіхалагічны трылер, а затым і травелог, "Фес" паслядоўна разбурае выбраныя жанравыя межы і ператвараецца ў мастацкае даследаванне прадстаўніка першага вольнага пакалення Расіі на фоне свайго часу. Раман "Фес" — спроба апісаць унутраны і знешні свет героя праз падарожжа па лабірынце, які раней ці пазней трэба прайсці кожнаму чалавеку.

З кнігамі знаёміла
Марына ВЕСЯЛУХА

Водгукі дасылайце на электронны адрас аўтара: himarina@tut.by

Кнігі для агляду прадастаўлены магазінам "Кніжны салон". Тэл. 385-60-89

Ваўкі — побач

Мікола МЯТЛІЦКІ

Каго з нас у маленстве не палохалі ваўкамі? Бывала, калі агорнуць вечаровыя прыцемкі вёску, а ты ўсё яшчэ ў сяброўскім хаўрусе гойсаеш у ваколіцах, вяртаешся запозна, то за астылай вячэрай пачуеш ад рассердаванай бабулі: “От ужо швэндала! І ваўкоў не баіцца”.

Жылі, трэба прызнацца, мы ўсе са спалошнай аглядкай на лес, быццам ён і ўпраўду быў поўны-перапоўны тымі ваўкамі. Памятаю і сягоння свае першыя сцярожкія крокі між гонкіх баравых сосен, калі пяцігадовым хлапчуком ледзьве не дрыжачымі нагамі ступаў услед за бацькам і ўсё аглядаўся: дзе ж тыя ваўкі? Здавалася, што іх зубастыя пысы так і цікуюць, пражэрліва ўпіваюцца жахотнымі вачыма з-за кожнага дрэва.

Потым, падросшы і пасмялеўшы, не раз пасміхаўся сам з сябе, з даўніх дзіцячых зляканняў. Калі і былі тыя ваўкі ў лесе, дык недзе ў самай гіблай яго частцы, куды, мабыць, і не ступае нага чалавека.

Памятаю, як некалі вечарам, калі быў ужо трэцякласнікам, пераступіла парог нашае хаты вёрткая бабуля-суседка — Мікалаева Ганначка. Як вохкала і трэслася ўся, расказваючы бацькам пра тое, што сягоння бачыла мяне аднаго аж у Шохавым Мосе — самым гіблым і страшным лясным урочышчы. Бацька неяк пасмешліва-несур’ёзна, нават няўважліва, слухаў старую, збянтэжаную маімі бескантрольнымі гойсанкамі па лесе, і тая, у парыве яшчэ большага гневу, выпаліла:

— Дык там жа ваўкі!!!

— Мабыць, сама баіцца-трасецца, дык хоча, каб так вот тросся і кожны, — з нейкай вясёлай злараднасцю па-філасофску заключыў бацька, калі ўстрывожаная суседка, буркнуўшы штось няўцешлівае, падалася за дзверы.

…Мінулі гады. Сколькі ходжана-пераходжана па родным лесе і па самых розных лясах Беларусі! Я заўсёды ступаў волкімі грыбнымі імшарынамі з чутаю смеласцю і думкай, калі і ёсць тыя ваўкі недзе, дык толькі ў казках. І тут, у здаўна знаёмых лясах па-над Віліяй, ужо тры дзясяткі гадоў хаджу з пачуццём сардэчнае замілаванасці, бо такія яны прасветленыя, агніста-верасовыя па восенях, якраз у тую грыбную пару, калі, вылучыўшы тыдзень-другі, дабіраюся да цешчынай апусцелай хаціны. Яна стаіць на стромым рачным беразе ў зморлівай адзіноце. Даўно зніклі не такія шматлікія суседскія хаты — адны гаспадары яшчэ ў былыя часы, калі вёсачку ўнеслі ў спіс неперспектыўных, падаліся за свет шукаць шчасце-долю, а другія, болей аселыя, датэпалі свае, небам адмеранае, жыццёвымі сцежкамі. Лес падступіўся як не да самага рачнога ўзбярэжжа, пакінуўшы па-за шатамі сосен сцены гэтае хаты ды пазнаку-сцяжыну колішняй вуліцы, што прастуе пад назіркам электрычных слупоў да ацалелае суседскае хаты і якую, акружаную здзічэлымі бэзавымі шатрамі, я называю не без гумару Напалеонаўскім праспектам. Ды не, не ў гонар даўняга французскага імператара, які непадалёк адсюль у 1812 годзе фарсіраваў Вілію, напаткаўшы пасля ўзятае без бою Вільні першае супраціўленне рускіх войск на слаўным Лідзянскім полі, а ў гонар астатняга маладзейшага жыхара маіх Перавознікаў Полюся (Напалеона) Вансовіча, хто прадаў сваё селішча камусь з грашавітых невядомцаў-нуварышаў, а сам таксама згубіўся за светам.

Гэты верасень па-сапраўднаму ашчаслівіў грыбамі. Як звычайна, пабываўшы на Свяце беларускага пісьменства (а яно на гэты раз праходзіла ў маіх родных Хойніках, што само па сабе прыдало асаблівага настрою), я адразу ж падаўся на знаёмыя перавозніцкія грыбныя сцежкі студзіць залішнія эмоцыі. Роздумна блукаў па вакольных лясах — сабраў маладзенькія баравічкі на Белай гары і ля Доўгага балота, нарэзаў некалькі кашоў любімых тубыльцамі курачак як не ля хаты, напаткаў падасінавікаў і махавікоў на знаных мясцінах каля кар’ера, убіўся ў першыя апенькі за лясным азярком у непралазным кустоўі, усолад паласаваўся познімі, самымі спелымі і самымі смачнымі брусніцамі ў прыазёрным бары, з жадобаю набраць журавін уціснуўся ў заазёрныя прыбалаткі, пабачыўшы з жалем, што яны пазаліваныя вадой і ягад жаданых сёлета нямашака, і вось, нарэшце, дачакаўся першых рыжыкаў. Пра гэтыя грыбы, што, як зліткі чырвонага золата, ляжаць на далоні, столькі сказана і напісана, што іх слава, здаецца, толькі гукні, адзавецца рэхам з усіх лясоў Беларусі. Іх тут, над Віліяй, збіралі і нашы вядомыя пісьменнікі — вялікія знаўцы рыжыкавай грыбной адысеі — Максім Лужанін, Анатоль Вялюгін, Барыс Сачанка. І вось — зноў высыпалі рыжыкі. Першыя патрапіліся на маладых пасадках каля Вансовічавага плота. Я аблазіў усе барозны — абмацаў касматую траву як не дрыжачымі пальцамі. Такое няведамае хваляванне творыць у душы гэты магічны грыб! Амаль поўнае вядзерца. Самы час шыбаваць на галоўныя рыжыкавыя плантацыі. А яны — маладыя непралазныя хвойнікі, што вымахалі-падняліся на колішніх лясгасаўскіх палях. Рыжыкі ў свой час, пакуль не пасталелі прырэчныя хвойнікі, раслі тут паўсюдна. Проста за платамі. А зараз перабраліся вось у далекаватыя маладзенькія хвойнікі. Не збеглі зусім, але адышліся падалей ад цікаўных вачэй залётных грыбнікоў. І вось я хаджу-цераблю лесапасадкі — адзін, без усялякіх канкурэнтаў. Каму яшчэ ахвота прымаць гэты прахалодны росны ранішні душ! Увесь вымакнеш наскрозь, пакуль дабярэшся ў знанае грыбовішча.

Памятаецца, як некалі ўпершыню пачуў гэты рыжыкавы азарт у тутэйшых мясцінах. Тады, пасля студэнцтва, я толькі што стаў працаваць у штотыднёвіку “Літаратура і мастацтва”. І Анатоль Вялюгін, мой літаратурны настаўнік, дазнаўшыся, адкуль я ўзяў жонку і якая гэта лясістая глухамань, абрадавана папрасіў: “Бульбу капаць паедзеш — набяры рыжыкаў. Яны любяць расці якраз па такіх надрэчных маладых хвойніках”. Анатоль Сцяпанавіч прынёс тады мне адзін з нумароў часопіса “Полымя”, дзе была змешчана аповесць яго жонкі Наталлі Кедалавай “Брат мой Рыжык” і сказаў: ”Вось табе і навуковы дапаможнік па тым, як трэба саліць рыжыкі. Пачытаеш — навучышся!” Бульбу тады талакой выкапалі за паўдня. Стаяла сонечнае вераснёўскае надвор’е, хапіла часу і настрою на рыжыкі. Тым болей што і вандраваць не трэба было за імі нейкія там вёрсты. Побач, ля хаты ўсе барозны пад маладымі соснамі імі ўзняты-падпёрты. Ажно шэсць кашоў мы з Ірынай нарэзалі. Дый саліць іх аказалася вельмі ж проста: абцірай ласкутом і так чыстую шапку, кладзі ўніз рыжык шапачкай на дно эмаліраванай каструлі, ашчадна пасыпай соллю. І гэтак за слоем слой. Потым — пад гнёт. Праз некалькі мінут яны ўжо купаюцца ва ўласным соку. Спецыі, Вялюгін сказаў, пакладзём потым, як прывязём.

З якой нечуванай радасцю я вяртаўся ў Мінск! Усе тры вываркі і ўсе магчымыя каструлі былі запоўнены рыжыкамі — стаялі-чакалі. Аднак гэту маю радасць пахмуры падбухторшчык рыжыкавай авантуры Анатоль Вялюгін умомант абсек, калі пачуў, колькі набраў рыжыкаў.

— Іх не расце столькі! Паганак нейкіх набраў! — адвярнуўся і не стаў гаварыць.

Я пашкадаваў, што не захапіў некалькі грыбоў на паказ. Ужо ў лістападаўскія дні, перабраўшыся цераз раку на лодцы, цешча датэпала ў суседняй зарэчнай вёсцы да пошты і патэлефанавала: зжальцеся, забярыце гэтыя рыжыкі, няма ў што нават капусты паставіць. Вось тады зноў я падступіўся да Анатоля Вялюгіна. Ён і сам ужо добра астыў і быў болей згаворлівы. Тут жа дамовіўся з адным паэтам, палымянскім аўтарам, і мы па галалёдзістай дарозе рушылі асцярожліва ў Перавознікі. З якім прачулым задавальненнем дзяліў тыя рыжыкі паміж яго і маімі сябрамі незабыўны Анатоль Сцяпанавіч!

Колькі іх, грыбных успамінаў, на перавозніцкіх лясных сцежках! Куды ні глянеш — успышка памяці. Хаця б вось гэты сад над стромаю. Даўно ні хаты тут, ні хлява. Адны забытыя Богам і людзьмі дрэвы. А я ж памятаю ўсё да драбніц — і хату, якую спалілі ачмурэлыя п’янчугі, і бабульку Стасю, якую ў той пажар ледзьве ўратавалі. Вынеслі і паклалі на снег. Усё сышло, усё травой забуцвела. Адно рослыя яблыні над травяной шчэццю — малінаўка і дзве антонаўкі ды чародка здзічэлага сліўніку. А яшчэ булькоча-цячэ Вілія пад абрывам, быццам гаворыць пра плыткасць нашага жыцця чалавечага.

Тут дарога прастуе паўз малады рослы бярэзнік — прыгажосць казачная. Па левую руку гэткі ж малады кудлаты хвойнік. Над самай рачной стрaмнінай. Яна крута сыходзіць уніз, пабраная тым жа сасняком. Дзе-нідзе раскопіны-пазнакі колішніх рачных пад’ездаў — як зялёныя тунэлі. Рака тут, на перакатах, мелкаводная, і трактары ў былыя часы, калі яшчэ не было перавозніцкага парома, пераязджалі ўброд плыткую Вілію якраз у гэтым месцы. Ідзеш, радуешся святлу мройліва-задумнага верасня, ранішняя рыжыкавая пагудка паддае спрыту нагам — дзе яны, дзе самыя неверагодна прыгожыя грыбы, падобныя цуду? Якія там ваўкі ды іншыя страхі — суцэльная радасць.

Гэты ранак быў бяссонечны, змрочны. Аднак не дажджлівы. Я ўжо выбавіўся з чацвёртага па ліку, апошняга, рыжыкавага хвойніку і, несучы вядро і мяшок, падняўся на пагорысты ўскраек рослага баравога лесу, кудою ў бок ракі праставала візіра-лінія. Перааараная ўлетку ў пагрозліва-спякотныя дні, яна ўжо ўзялася маладжавай травой. Грузка ступаючы, я ішоў да недалекаватай прасветліны — там знаёмая дарога паўз бярэзнік, рачная строма, дзе колісь так раслі рыжыкі і дзе бралі мы іх з незабыўным Максімам Лужаніным. Можа, ад усяго помнага такой дарагой застаецца ў памяці гэта прырэчная мясціна. Тут слынны паэт прасіў мяне адступіцца падалей і даць памаліцца ім, рыжыкам. А колькі было яго ўспамінаў пра супольныя грыбныя вандроўкі з Якубам Коласам. І якой шчырасцю гучала прызнанне: “Мы з дзядзькам Якубам маглі выпіць літру гарэлкі, закусваючы адным рыжыкам!” О, як узрастала пасля гэтых слоў цана саміх рыжыкаў! А я вось і зараз нясу іх столькі, што па коласаўскіх і лужанінскіх мерках не хапіла б гарэлкі ні ў адным з вакольных магазінаў.

Ужо віднеўся прырэчны бярэзнік — праломіна святла ў ранішняй хмурасці. Я зірнуў на гадзіннік — пачатак адзінаццатай. Яшчэ не паспеў падняць грыбную паклажу, узяць яе ў дзве рукі, каб рушыць далей, як заўважыў: лінію ў нейкім дзясятку крокаў пераходзяць два шэрыя сабакі. Падумалася, што нехта з быстрыцкіх грыбнікоў рушыць бярэзнікам. Сабакі, згледзеўшы мяне, спыніліся — нейкі момант часу пазіралі ў мой бок, нязрушна стоячы. Я ішоў ім насустрач, шукаючы вачамі гаспадара. У адкрытым вачам бярэзніку было пуста. І толькі цяпер я пабачыў, якія яны аднолькава шэрыя і падобныя, як дзве кроплі вады, гэтыя сабакі. З прыапушчанымі хвастамі. Няўжо ваўкі?! Тут, дзе так часта ходзяць людзі? Ля самае дарогі? Пастаяўшы хвіліну, нечаканыя спадарожнікі падаліся на другі бок дарогі. А я пайшоў сваім шляхам — на строму. Тут застаўся ўсяго адзін рыжыкавы лапік — ускраек над самым абрывам. Памятаю, што нешта падняў. З радасцю кіруюся з сасонніку, паблізу дарогі. І тут… не веру вачам: мне насустрач выходзяць гэтыя ж шэрыя стрэчныя сабакі. Стаю як укапаны ўсё ў тых жа здагадках — ваўкі ці сабакі? А яны на адлегласці не болей трох метраў робяць вакол мяне круг, потым другі. Першы ідзе прысадзіста павольна, як крадучыся, другі — як бы збоку, але не на роўных, больш як на паўкорпуса далей. Дзіўна. Ніякага страху. Толькі цікавасць. І ўжо выразна разумею — разгледзеўшы да драбніц: гэта ваўкі. Сапраўдныя мацёрыя ваўкі, хоць яшчэ і не паджарыя, абшарпаныя часам і воўчым жыццём. Воўк і ваўчыца. Тая, што ззаду, — ваўчыца. Здаецца, ніжэйшая.

На завяршэнні другога круга воўк — думаю, гэта ён — садзіцца насупраць, на адлегласці нейкіх трох-чатырох крокаў. Ён пільна ўзіраецца ў мяне. Вочы магічна цьмяныя, цёмна-рудыя. Пашча сашчэплена. Пыса шырокая. Губы як бы ходарам ходзяць, адкрываючы раз-пораз вострыя клыкастыя зубы. О Божа, які ён прыгожы! Грудная клетка ўбрана ворсам з белаватым начосам. Як арэол. Якая самапавага і самазадаволенасць ва ўсёй паставе!

— Ну, што рассеўся, людзей не бачыў? — весела-з’едліва пытаюся.

А дзе ж ваўчыца? І тут кмечу, што яна ад яго наводдаль. Ля самой стромы. Уткнуўшыся носам у траву, шыбуе ў мой бок. Ідзе, як крадзецца. Разумею, што ідзе па маім следзе. Панюхае, запаволіцца і зноў ідзе. Трымаю ў руках вядро, мяшок, нож. Смешны нож, са сталовага набору. І вось ваўчыца пад самымі маімі нагамі. Не падымаючы носа, трэцца бокам аб бот. Я чую каленам яе шорсткую поўсць. Здалося, яна нават на нейкае імгненне прыпынілася. Стаю нязрушна, бясстрашна. Нешта з падсвядомасці даводзіць: яны нічога дрэннага табе не зробяць. Дый хіба могуць нанесці табе крыўду такія прыгожыя звяры? Так закахана адданыя адно аднаму? Чую, як воўчая бакавіна адарвалася ад маёй нагі. Ваўчыца гэтак жа прыземіста ўчэпіста падбіраецца да свайго магутнага ўладнага гаспадара. Сядае каля яго, уздымае галаву — да мяне бокам. Нейкі момант пазірае на яго як бы тужліва, цягуча. Здаецца, вось-вось узвые. Я ўжо разумею, што самае страшнае адбылося. Стаю нязрушна, упіўшыся ў воўчыя вочы не менш пільным паглядам. Яны і ўпраўду магічныя, воўчыя вочы. Няўжо яны гіпнатызуюць сваіх ахвяр? І вось воўк схіляе галаву да грудзей. Ён быццам пакрыўджаны і зняважаны маім бясстрашшам — ужо і за ваўка не прымаюць! Вось стаіць дурань нейкі і думае, што я сабака! Ды не. Я так не думаю. Я ўжо дакладна ведаю — гэта ваўкі. Бачу, якія ў іх аднолькава падобныя, у ёлачку, хвасты. Бачу выразна, да варсінкі, поўсць. Дый сабакі, мабыць, даўно б азваліся брэхам.

Першай паднялася ваўчыца. Нейк запаволена, бы нехаця, гэтак жа павольна ступіла ў рослы маліннік пад хвоямі. Воўк таксама лена, нават не паказаўшы вачэй, рушыў за ёй. Я пільна ўзіраўся ўслед. Пачуў, як зноў выраслі рукі. Быццам па іх уніз скацілася неймавернае перанапружанне ўсяго цела. Уся сіла волі была сціснута ў грудзях. Па тым, як адыходзілі, здагадваўся: болей не вернуцца.

Ішоў нетаропка знаёмай дарогай і весела думаў: а што б было, каб ваўкі праявілі сваю воўчую агрэсію? Ці паспеў бы скаціцца са стромы? Плёснуцца ў халодную ваду ракі? Наўрад ці! Воўк быў на адлегласці скачка — сціснутая спружына. Каб зачапіў ваўчыцу, хаця б нагой штурхануў — наляцеў бы ўраз. Ды не было ў іх гэткага хіжага намеру — душою чуў. Была ўсяго толькі цікаўнасць. Дый свой жа, перавозніцкі. А ваўкі, як вядома, там, дзе жывуць, не чыняць патраву.

Усё ж назаўтра замяніў сталовы нож на больш востры кухонны. Ступаў той жа візірай. Узіраўся ва ўсе вочы — ваўкоў нідзе не было. Не было іх і ва ўсе астатнія дні. Падтруньваў з самога сябе — добра, што сустрэўся на людной дарозе. А што, калі б у гіблым месцы, дзе сам страх ваўчыны жыве-бытуе ў нашым уяўленні з маленства? Я ж такія месцы наведваў і наведваю, але ніякіх ваўкоў там не бачыў ніколі. Дый ці дурні яны — мокнуць у гіблых балотах? Яны — побач. Ступаюць нячутна, сочаць за намі і не робяць нам зла. З жахам згадаў, што некалі, жывучы ў сваім выселеным Бабчыне, пішучы кнігу, вандраваў па знаёмых лясных мясцінах. Колькі бачыў тады воўчых слядоў па лясных жвірах каля закінутага свінакомплексу! Усё ўсцяж стаптана. Думаў, што начамі прыходзілі, сцежкі тарылі. А яны ж, выходзіць, побач ступалі, сачылі з-за хвой, чулі і бачылі. Але не выйшлі, не кранулі, нават прысутнасцю абазначанай не напалохалі. І тут, над Віліяй, столькі гадоў паралельна хадзілі. Ды вось жа, дарогі ўсё ж такі перасекліся. Магчыма, знянацку. Цягнуліся, сытыя і стомленыя, з начнога палявання. А мо хто забраў вывадак? Можа, шукалі вінаватага? Гэтак прынюхваліся. Пытанні, пытанні. І ўсе яны без адказу.

І згадалася мне чутае некалі ў Перавозніках. Аднаго мясцовага жыхара з зарэчнай вёсачкі, якраз на нашым баку, ваўкі зімой аж на хваіну загналі. Той няведама як забраўся на такую вышэчу, так лямантаваў: “Я на сосне седза! Мене вількі з’ядо!”, што на крык-покліч збегліся жыхары як не ўсяго ваколля. А той усё не злазіў — яму здавалася, гледзячы зверху, што пад хвояй усё яшчэ ваўкі топчуцца, а не людзі. І што тут скажаш, сапраўды ваўкі — непрадказальныя.

Мастакі ў чаканні з’езда

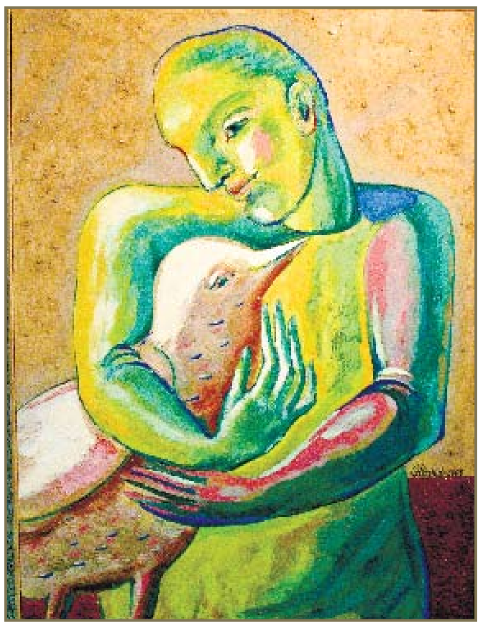

Беларускі саюз мастакоў — адна з буйнейшых творчых грамадскіх арганізацый краіны — рыхтуецца да свайго чарговага, дваццатага па ліку, з’езда, які адбудзецца 15 снежня. На сёння суполка налічвае 1055 членаў. Як звычайна, адбудуцца справаздача старшыні БСМ Уладзіміра Савіча, выступленні ў спрэчках і выбары кіраўніцтва саюза.

Сталічныя вернісажы

Літаральна напярэдадні з’езда ў Палацы мастацтва ўрачыста адкрыюцца дзве рэспубліканскія выстаўкі. Адна з іх — “2-я Беларуская біенале жывапісу, графікі і скульптуры” — працягвае традыцыю творчых справаздач айчынных мастакоў ды адзначае працяг новага этапу ў нацыянальным выяўленчым мастацтве як неад’емным складніку агульнаеўрапейскага культурнага кантэксту. Другая — экспазіцыя “Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва-2010” — прадстаўляе сучасны стан гэтага віду мастацтва ў Беларусі. Увазе наведвальнікаў прапануюцца кераміка і шкло, габелены і батык, створаныя мастакамі розных пакаленняў за апошнія тры гады.

А ў Нацыянальнай бібліятэцы нашай краіны гэтымі днямі экспануецца традыцыйная выстаўка “Арт-крок”, арганізаваная НББ і Міжнароднай гільдыяй жывапісцаў. Яна праходзіць у межах праекта Міністэрства культуры Беларусі “Зямля пад белымі крыламі”. У “Арт-кроку-2010” бяруць удзел каля пяцідзесяці айчынных мастакоў, сярод якіх Сяргей Давідовіч, Генадзь Драздоў, Алесь Забаўчык, Васіль Касцючэнка, Уладзімір Кожух, Алесь Ксяндзоў, Уладзімір Рынкевіч, Зміцер Сурыновіч, Фёдар Ястраб. Штогод мастакі прадстаўляюць свае новыя работы. Такі падыход дае магчымасць самага непасрэднага знаёмства з жывым творчым працэсам, што цікава і шырокім глядацкім колам, і ўсім аматарам і знаўцам мастацтва. Вольнасць выбару і час выканання твораў дазваляе прасачыць развіццё найноўшых мастацкіх тэндэнцый, таму ўражанні ад экспазіцыі самыя разнастайныя, колькасць яе ўдзельнікаў робіць гэту творчую акцыю вельмі паўнаважнай і прадстаўнічай.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: Наталля Рачкоўская “Імгненні цішыні”; Марта Шматава “Час кантрастаў”; Уладзімір Клімушка “Адбітак сонца”.

Фота аўтара

Інбелкульт вяртаецца?

Урадам краіны, па прапанове Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, прынята рашэнне стварыць Інстытут культуры Беларусі. З інфармацыі, атрыманай намі ў міністэрстве, вынікае, што дзейнасць новай установы арыентуецца на гістарычныя традыцыі, закладзеныя нашымі выдатнымі папярэднікамі, — заснавальнікамі і рупліўцамі Інстытута беларускай культуры. Аднак, нават пераймаючы легендарнае слова “Інбелкульт” у якасці скарочанага варыянту сваёй назвы, Інстытут культуры Беларусі ставіць перад сабой мэты і задачы, абумоўленыя рэаліямі ўжо сённяшняга часу і клопатам пра духоўна-інтэлектуальную перспектыву нацыі.

Як вядома, Інстытут беларускай культуры — Інбелкульт, або ІБК, стаў першай у гісторыі Беларусі вышэйшай шматгаліновай навукова-даследчай установай. Заснаваны 30 студзеня 1922 г. у Мінску на базе Навукова-тэрміналагічнай камісіі Наркамасветы БССР, ён праіснаваў да 1928 г., калі быў пераўтвораны ў Беларускую акадэмію навук. А вось цяперашні Інстытут запачаткаваны на базе Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў (у нейкім сэнсе спадкаемцы расфарміраванага некалькі гадоў таму Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры), які да гэтага часу ўваходзіў у склад структурных падраздзяленняў БДУ культуры і мастацтваў.

У дзейнасці Інстытута культуры Беларусі вызначаюцца чатыры прыярытэтныя напрамкі: навукова-метадалагічнае, прагнозна-аналітычнае забеспячэнне дзейнасці ўсёй сферы культуры і мастацтва краіны; павышэнне кваліфікацыі супрацоўнікаў культуры і мастацтва; ахова гісторыка-культурнай спадчыны і рэстытуцыя культурных каштоўнасцей; шырокая прэзентацыя беларускай культуры за мяжой, падтрымка супрацоўніцтва з беларусамі замежжа.

Лана ІВАНОВА

Зямля Фердынанда Рушчыца

З дня нараджэння Фердынанда Рушчыца — выдатнага жывапісца, графіка, тэатральнага дэкаратара і педагога — споўнілася 140 гадоў. З яго імем асацыюецца станаўленне і развіццё выяўленчага мастацтва Заходняй Беларусі; яго — прафесара і дэкана-стваральніка мастацкага факультэта Віленскага ўніверсітэта Стэфана Баторыя — з удзячнасцю і павагай згадвалі беларускія мастакі Сергіевіч, Жынгель, Сеўрук, Чурыла…

Краёвы паляк, што паходзіў са старажытнай праваслаўнай шляхты ВКЛ — Рошчыцаў, нарадзіўся ў мястэчку Багданава на Валожыншчыне і атрымаў прафесійную мастацкую адукацыю ў Пецярбургскай Акадэміі мастацтваў у прафесара А. Куінджы. Каля 30 гадоў мастацка-арганізацыйнай і педагагічнай практыкі Ф. Рушчыца, уладальніка французскага ордэна Ганаровага легіёна, звязана з Вільняй; перыядычна ён бываў у Кракаве ды Варшаве, і ўсё ж асноўныя творы напісаў на Міншчыне. У тым ліку і знакамітую “Зямлю”, якая тады, дарэчы, не была зразумета ні ў Пецярбургу, ні ў Варшаве, але сталася нязгаснай зоркай-павадыром для беларусаў.

“Добразычліўцы” раілі тады мастаку пісаць матывы больш паэтычныя і звыклыя — “млыны” ды “ручаінкі”. Нібы ў адказ-выклік на тую параду, хуткім часам з’явіліся такія палотны майстра, як “У свет” (мае ў сваім зборы Львоўскі музей) і “Эмігранты” (Літоўскі мастацкі музей), — жывапісныя шэдэўры з надзвычай балючай сацыяльнай праблематыкай.

На схіле жыцця, у “родным гняздзе” вывучаючы сваё генеалагічнае дрэва і парадкуючы архівы, мастак-ліцвін згадваў і падкрэсліваў свае беларускія карані.

Урачыстасці з нагоды 140-годдзя гэтай буйной еўрапейскай мастацкай постаці пройдуць у Літве і Польшчы. Сціплай вечарынай у форме выстаўкі аднойкарціны мастака, чые рамантычна-ўзнёслыя творы да гэтага часу натхняюць чыстыя душы, мяркуе адзначыць адметную дату Нацыянальны мастацкі музей Беларусі ў сваім філіяле — Доме Ваньковічаў. Акурат непадалёк ад таго месца, дзе пры канцы пазамінулага стагоддзя стаяў дом Рушчыцаў...

Сяргей ГВАЗДЗЁЎ

На здымках: партрэт Фердынанда Рушчыца і яго “Зямля”.

Радуемся разам

XXII Міжнародны музычны фестываль імя І. Салярцінскага праходзіць у Віцебску. Да традыцыйнай навукова-асветніцкай праграмы сёлета далучаныя і Міжнародныя Шагалаўскія чытанні. Фестывальныя канцэрты ладзяцца пераважна ў зале абласной філармоніі, а таксама ў Віцебскім музычным каледжы імя І. Салярцінскага, і працягнуцца да 22 снежня. У ліку іх удзельнікаў — Ансамбль салістаў “Класік-Авангард” Беларускай дзяржаўнай філармоніі, аркестр Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра, Струнны квартэт імя І. Стравінскага з Санкт-Пецярбурга, артысты балета пецярбургскага Марыінскага тэатра, піяністы з ЗША, Ізраіля, Расіі, скрыпач Рауль Суарэс і піяніст Жозеф Авіла з Венесуэлы, спявачкі Сіні Туомісала (Фінляндыя) і Каміла Эдзіасэн (Нарвегія). Гучыць музыка Ф. Шапэна, Д. Шастаковіча, Р. Шумана, С. Рахманінава, П. Чайкоўскага, А. Глазунова, К. Сен-Санса, Э. Грыга, М. Равэля, Л. Яначака, Б. Бартака...

Сусана Цырук, якая восенню ажыццявіла ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры пастаноўку арыгінальнага мюзікла “Аднойчы ў Чыкага” і рыхтуецца ўвасобіць тут класічную “Сільву”, на мінулым тыдні прызначана галоўным рэжысёрам БДАМТ. Нагадаем, што музычна-тэатральны Мінск ведае яе як таленавітую дачку незабыўнага маэстра Юрыя Цырука, аднаго з заснавальнікаў і кіраўнікоў Дзяржаўнага камернага аркестра Беларусі, якая ў 1989 г. скончыла факультэт “Рэжысура музычнага тэатра” Санкт-Пецярбургскай кансерваторыі імя М. Рымскага-Корсакава і амаль 10 гадоў працавала рэжысёрам-пастаноўшчыкам у НАВТ оперы і балета Беларусі, затым выкладала ў нашых ВНУ, а з 1999 г. стала рэжысёрам пецярбургскага Марыінскага тэатра. Немалы пералік оперных спектакляў, аперэт, мюзіклаў, пастаўленых ёю на сцэнах Мінска, гарадоў Расіі і Еўропы, а таксама аўтарскіх лібрэта і хітоў да мюзіклаў. Сусана Цырук мае на мэце не ператвараць БДАМТ у тэатр аднаго рэжысёра, а папаўняць рэпертуар спектаклямі майстроў розных тэатральных школ і стыляў, што будзе цікава для гледача і карысна для прафесійнага развіцця артыстаў.

“Достоевский вопрос” — монаспектакль з удзелам беларускага акцёра Валерыя Шушкевіча — прызнаны лепшай пастаноўкай на фестывалі камерных спектакляў паводле твораў Ф. Дастаеўскага, праведзеным у Старой Русе (Ноўгародская вобласць Расіі). Дарэчы, В. Шушкевіч, артыст НАДТ імя М. Горкага, яшчэ тры дзясяткі гадоў таму ўражваў сваімі самастойнымі работамі ў пазатэатральных пастаноўках У. Матросава з музыкай А. Залётнева, якія паказваліся на розных камерных пляцоўках Мінска. У тым ліку быў і знакаміты ў свой час спектакль “З нагоды мокрага снегу...”, створаны на аснове “Запісак з падполля” Ф. Дастаеўскага. На фестывалі ў Старой Русе В. Шушкевіч адзначаны прызам за лепшую мужчынскую ролю.

Лана ІВАНОВА

На здымку: галоўны рэжысёр БДАМТ Сусана Цырук.

Фота аўтара

Метамарфозы акцёрскага шчасця

Праз фізіку — да слязы Марсэля Марсо

Экспазіцыя, прысвечаная найноўшай гісторыі айчыннага сцэнічнага мастацтва, займае ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі цэлы паверх. Тут, нібы ў зачараваных лабірынтах закуліснага свету, сярод афіш і архіўных фотаздымкаў, старых праграмак і пастановачнага рэквізіту, тэатральных строяў і асабістых рэчаў, якія належалі колішнім кумірам публікі, пачуваеш сябе падарожнікам па мінулых сезонах, па даўніх часах... Гэты гасцінны дом называюць музеем адраджэння эмоцый. Так, яго рупліўцы імкнуцца прадоўжыць жыццё самых тонкіх і эфемерных мастацтваў: скіроўваючы ўвагу наведвальнікаў на знакавыя экспанаты, сабраныя тут, дапамагаюць уявіць, а значыць і ўзнавіць, цудоўныя імгненні, абудзіць хвалю шчырых эмоцый ад стасункаў з магічным светам творчасці. А свежы ўток у атмасферу музея ўносяць традыцыйныя сустрэчы зацікаўленай публікі з нашымі сучаснікамі — вядомымі дзеячамі мастацтва.

Нядаўна ў гэтых сценах пабываў народны артыст Беларусі, акцёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Аляксандр Ткачонак. Да візіту госця-юбіляра, які адзначыў сваё 60-годдзе, супрацоўнікі музея ўсталявалі стэнды з падборкай яго фотаздымкаў у спектаклях, і атрымалася "персанальная дэкарацыя" для жывога і непаўторнага акцёрскага маналога.

Зрэшты, А. Ткачонак, крыху збянтэжаны нязвыклай для сябе роляй "музейна-культурнага рарытэта", не толькі дзяліўся ўспамінамі, спавядаўся перад аўдыторыяй. Ён прымаў віншаванні, слухаў кампліментарныя рэплікі калег, адказваў на пытанні...

Пра што гаварыў герой сустрэчы? Пра тое, што тэатр — гэта такая творчасць, якой, нібы матыльку-аднадзёнку, наканавана эфемернае жыццё. Спектакль, здавалася б, адзін і той жа, заўтра — ужо новы, і ён будзе іншы, нават калі на сцэну выйдуць тыя самыя акцёры. Зняты на стужку, нават з прысутнасцю публікі ў кадры, спектакль не здатны перадаць жывы подых залы і ўспрымаецца ўжо як тое, што адышло. Як спектаклі, так і самі тэатры, і перыяды ў іх гісторыі бываюць розныя: жывыя, яскравыя — і не надта... Вось і ў тэатры імя Максіма Горкага, дзе Аляксандр Ткачонак працуе ўжо 35 гадоў, з дня заканчэння колішняга Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, бывалі розныя часіны. Такія нават, калі гэты шчыры і сумленны акцёр-праўдалюбца па ўласным жаданні звольніўся, год пражыў па-за тэатрам, актыўна супрацоўнічаў з кіно, не прыняўшы перспектыўных прапаноў ні з Купалаўскага, ні з ТЮГа. Ды ўрэшце быў запрошаны, вернуты ў калектыў горкаўцаў.

Няпросты акцёрскі лёс А. Ткачонка склаўся наогул шчасліва. Прынамсі, ён у гэтым не сумняваецца: "Мой педагог, рэжысёр Уладзімір Маланкін, папярэджваў: у цябе, маўляў, складаная індывідуальнасць, таму рыхтуйся да таго, што будзеш або іграць шмат, або нічога. Нават пры наяўнасці таленту і жадання працаваць павінна быць шанцаванне. Мы, акцёры, — прафесія... залежная. Залежым ад рэжысёра, ад драматурга, ад калег, якія працуюць поруч. І патрэбны сапраўды шчаслівы збег вельмі многіх акалічнасцей, каб цябе "на тэатры" заўважылі". На такія акалічнасці шанцавала. Калі б не яны, дык Аляксандр Леанідавіч, пэўна, прысвяціў бы сваё жыццё фізіцы, якой сур'ёзна захапляўся са школьных гадоў. Схільнасць да навук дакладных, дасведчанасць у сакрэтах побытавай тэхнікі, спанатрапанасць у будаўнічым рамястве тлумачыць "генетычнай спадчыннасцю": адзін з дзядоў быў майстар на ўсе рукі; другі, ляснік, таксама любіў штукарыць; бацька, інжынер-электроншчык, чараваў за хатнім сталом над рознымі механізмамі, "перабіраў" старыя тэлевізары. Маці працавала эканамістам.

Як жа ён "атруціўся тэатрам"? Праз экран-лінзу першага тэлевізара маркі "КВН", глядзець які хадзілі да суседзяў. Убачаная перадача з удзелам славутага міма Марсэля Марсо настолькі ўразіла, што Аляксандр пабываў на адзіным у Мінску гастрольным канцэрце вялікага артыста і нават узяў у яго аўтограф! Потым, застаючыся сам-насам, пачаў пераймаць свайго куміра і прыдумваць уласныя пластычныя эцюды. Гэтымі сцэнкамі весяліў аднагодкаў. Потым яго "ўцягнулі" ў гурток школьнай самадзейнасці. Потым прыйшоў у тэатральную студыю мінскага Палаца піянераў, якой кіраваў Валерый Мароз. А потым — праваліў уступныя іспыты ў БДТМІ з прычыны... прафесійнай няздатнасці.

Цяпер ён разумее, чаму педагогі вынеслі такі жорсткі прысуд: "Я прыйшоў з тэатральнай самадзейнасці — паспяховы і ўпэўнены ў сваёй дасведчанасці. І не ведаў, што ў інстытуце патрабуецца першародная "гліна", з якой педагогі "лепяць" будучага прафесіянала. Я вельмі балюча перажываў свой правал. Год папрацаваўшы на заводзе халадзільнікаў, пайшоў служыць у войска, дзе з мяне "выбілі" ўсё акцёрства, але выбару свайго я не мяняў і ў 1968 годзе рызыкнуўў зноў паступаць у інстытут — ва ўжо належнай кандыцыі "неапрацаванай гліны". І мяне прынялі. Сёння я не надта люблю глядзець на ігру артыстаў-аматараў, на іх саматужны, "вулічны" ўзровень. Артыст — гэта прафесія, якой трэба валодаць! Дарэчы, усялякія камедыйныя тэлешоу і серыялы, "мыльныя оперы" нівелююць нават добрых артыстаў, бо не даюць спажыву для ўнутранай распрацоўкі вобраза, ды і цікавых вобразаў не прапануюць".

Збег акалічнасцей паспрыяў таму, што Аляксандр Леанідавіч стаў адным з вядучых майстроў рускай сцэны ў Беларусі. Аднак у яго творчай біяграфіі ёсць каларытныя вобразы, спакроўленыя з беларускай мовай, адметнай нацыянальнай псіхалогіяй (ролі ў студыйных і тэлепастаноўках, а таксама на горкаўскай сцэне — у "Раскіданым гняздзе" Янкі Купалы, у "Знаку бяды" паводле Васіля Быкава). Сталічны інтэлігент, дзіця горада, тонка разумее дух беларускай зямлі: адкуль гэта? Паводле пашпарта, А.Ткачонак нарадзіўся ў Чашніках, дзе на той час працавалі яго бацькі, ды вырас у Мінску. Але хоць і гадаваўся "на асфальце", мае глыбінную сувязь з прыродай, абагаўляе лес, адчувае мелодыку народнай мовы, бо з маленства гасцяваў у Бешанковіцкім раёне, у бабулі ды дзеда-лесніка... Ён мог быць запатрабаваны і ў рэпертуары першага тэатра краіны, і ў спектаклях коласаўцаў, і ў трупе Беларускага рэспубліканскага ТЮГа, тым болей, што адпаведныя запрашэнні былі. Чаму ж аддаў перавагу тэатру імя М. Горкага?

Таленавітых і дыхтоўна падрыхтаваных да прафесійнай дзейнасці выпускнікоў курса Уладзіміра Маланкіна чакалі ў лепшых тэатрах рэспублікі, куды на пасады галоўных рэжысёраў прыйшлі яркія маладыя творцы. Купалаўскую трупу ўзначаліў Валерый Раеўскі, тэатр імя М. Горкага — Барыс Луцэнка. Абодва рэжысёры запрашалі на працу траіх сяброў-аднакурснікаў: Аляксандра Ткачонка, Андрэя Кармуніна і Аляксандра Джалалава, Ткачонку прапаноўвалі таксама прыязджаць у Віцебск, у тэатр імя Якуба Коласа. Уладзімір Маланкін параіў хлопцам ні ў якім разе не разрываць сваё акцёрскае трыа, разам уладкоўвацца ў адзін з тэатраў. Але ад прапановы Валерыя Раеўскага адмовіліся двое: Андрэй Кармунін, бо ў Купалаўскім працаваў яго знакаміты бацька — Павел Кармунін, ды Аляксандр Джалалаў, бо прыехаў вучыцца ў Мінск з Баку і не ведаў беларускай мовы. Захаваўшы сяброўскую салідарнасць, трое маладых акцёраў выбралі тэатр Барыса Луцэнкі...

Пра творчую індывідуальнасць Аляксандра Ткачонка, пра яго лепшыя сцэнічныя і экранныя вобразы, якія ўпрыгожваюць гісторыю і сённяшні дзень айчыннага мастацтва, напісана нямала. Чарадою характараў і лёсаў прайшлі некаторыя з іх перад гледачом падчас юбілейнага тыдня спектакляў з удзелам акцёра — пад рубрыкай "Дорогие мои старики". Аляксандр Леанідавіч не без іроніі кажа, што яго біяграфія можа выклікаць асацыяцыю з гісторыяй вядомага героя Оскара Уайльда: "Гэта як "Партрэт Дарыяна Грэя", толькі наадварот! Мяркуйце самі. З маладых гадоў я іграў пераважна ўзроставыя ролі: нават у Палацы піянераў мне даручалі ролю дзядулі-прафесара, а літаральна з першых дзён працы ў тэатры давялося тэрмінова ўводзіцца ў спектакль "Адзіны спадкаемца" — на ролю галоўнага героя, старога Жэронта, якую іграю і дагэтуль. Атрыбутыка ўзросту, пастава, хада, пластыка, характарыстыкі маўлення — гэта ўсё знешні антураж, які ўяўляе сабою не самы складаны бок узроставай ролі. Самае галоўнае — дамагчыся адпаведнага ўнутранага адчування, праз погляд, праз вочы ўвасобіць чалавека, які пажыў ужо нямала на гэтым свеце.

І вось цяпер, жартам кажучы, партрэт "пасталеў", а душа пачала маладзець: калі я магу іграць пажылых людзей практычна без узроставага грыму, мне прапанавалі ўвасобіць персанаж, які маладзейшы за мяне гадоў на 20! Гэта галоўны герой вядомай п'есы А. Сухаво-Кабыліна "Вяселле Крачынскага", якую ставіць Кавальчык-старэйшы (яго сын — галоўны рэжысёр нашага калектыву, а Міхаіл Станіслававіч сёння жыве ў Валгаградзе і ўзначальвае там оперны тэатр). Дык вось, гэта першы выпадак, калі ў рэпертуар узялі п'есу з разлікам на мяне. Крачынскі жыве і дзейнічае ў рэаліях XIX стагоддзя. Ён — гулец, і не толькі ў літаральным сэнсе слова: ён гуляе людзьмі, ён іграе на чалавечых пачуццях, маніпулюе імі. І я мушу корпацца ў сабе, каб дзесьці ва ўласных глыбінях "адкапаць" тое, чым з'яўляецца мой персанаж і што, праз часавую дыстанцыю, перагукаецца з нашай рэальнасцю. І, знаходзячы, — спраецыраваць, як рэха, на сённяшні дзень".

Ролі не выпрошваў: іх Аляксандру Ткачонку прапаноўвалі самі рэжысёры, хаця далёка не ўсё з прапанаванага яму падабалася. І наконт ганаровых званняў не хадайнічаў, не ставіў перад сабой мэту іх "заваёўваць", бо для людзей яго кшталту ўзровень прафесійнай творчасці вымяраецца іншымі вышынямі. Званні "прыйшлі" як знакі прызнання: у 30 гадоў стаў заслужаным артыстам БССР, потым — народным... Яго настойліва агітавалі пераязджаць у Маскву — адмовіўся: "Не паехаў і не збіраўся. Гэта не мой горад. Я мінчанін. Асабліва адчуваю гэта, калі прыязджаю з гастроляў: з такім задавальненнем вяртаюся ў свой родны Мінск!". Вядома, з прыемнасцю А. Ткачонак выходзіць на родную сцэну, асабліва калі ідзе яго ўлюбёны "Дзядзечкаў сон" паводле Ф. Дастаеўскага.

Ён аддае перавагу характарным ролям, змяшанню жанраў у спектаклях. А яшчэ — мабыць, ад часоў знаёмства з творчасцю Марсэля Марсо — любіць маску клоўна: "Я не хаваюся за маскай. Яна дае мне магчымасць быць унутрана свабодным, дае шырокую амплітуду самавыяўлення ў вобразе. Люблю клаўнаду — высокага кшталту, якая нічога не мае агульнага з камікаваннем, скіраваным на тое, каб толькі пасмяшыць публіку, скажам, стракатымі штанамі. У высокай, трагікамічнай клаўнадзе закладзена брэхтаўскае вырашэнне вобраза: гэта калі нібыта з вачэй артыста фантанамі пырскаюць бутафорскія слёзы, а па шчацэ, можа, і незаўважна для публікі, цячэ сапраўдная, жывая сляза..."

Акцёр, на думку Аляксандра Ткачонка, існуе ў паўзе, а не ў мностве прамоўленых тэкстаў. Для майстра тэатральнага пераўвасаблення важна не толькі арганічна да яе падысці: важна, каб і глядач быў разам з ім у гэтай паўзе, бо менавіта тут і адбываецца самы галоўны абмен — энергетычны, духоўны! Ні выразны фотаздымак, ні дасканалы відэазапіс, ні віртуальная трансляцыя не здатныя зафіксаваць такі стан... Ці не таму ёсць яшчэ дзівакі, а насамрэч — проста дасведчаныя людзі, якія любяць хадзіць у тэатр, якія па-дзіцячы радуюцца кожнай магчымасці адчуць яго жывы подых. І ўдзячныя тым, хто і ў музейных сценах падтрымлівае дух жывога тэатра.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: народны артыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Ткачонак на сустрэчы ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі.

Фота Віктара Кавалёва

№ 49 10 снежня 2010 г. Лім

Слова краязнаўцы

Вольга Чарненка, дырэктар Дзяржынскага гісторыка-краязнаўчага музея, разважае пра ўнёсак краязнаўцаў у напісанне сапраўднай гісторыі Беларусі:

— У 1990-я гады мы атрымалі вельмі забытаную гісторыю Беларусі, іншы раз нават не зусім праўдападобную. Ды і ў савецкія часы такога панядца, як гісторыя Беларусі, амаль не існавала, падручнік па гэтай дысцыпліне быў тоненькай кніжыцай, якая не давала сапраўднага ўяўлення пра лёс нашай Айчыны пачынаючы з сівой даўніны. Тыя ж, хто не сутыкаўся з гістарычнай навукай пасля школы, не маглі валодаць грунтоўнымі ведамі. Таму краязнаўства я лічу адным з найважнейшых кірункаў пры зборы гістарычных фактаў, бо ў кожным раёне маецца свая, асаблівая, гісторыя. Потым з гэтых маленькіх досведаў мы даведваемся пра тое, што адбывалася ў нашай краіне на працягу многіх стагоддзяў.

Згадзіцеся, на самай справе мы шмат чаго не ведалі. І тут не абышлося без перагібаў. Калі раней Беларусь разглядалася толькі ў складзе Расійскай імперыі, потым Савецкага Саюза, былі гады (пачатак 1990-х), калі гісторыя вывучалася зусім пад іншым вуглом: адмаўлялася ўсё добрае, што было з канца XVIII ст. да канца XX ст. Таму вывучаць падзеі па падручніках таго часу было складана. Паступова даследчыкі прыйшлі, скажам так, да больш рэальнага выглумачэння гістарычных фактаў. Неадночы заўважала, што калі мы пачынаем расказваць людзям старэйшага пакалення пра Вялікае Княства Літоўскае, пра тое, што мы мелі адну з першых канстытуцый у Еўропе, што былі вельмі блізкія да Заходняй Еўропы, распавядаем пра станоўчыя і адмоўныя моманты ўваходу беларускіх земляў у склад Расійскай імперыі — гэтыя факты для некаторых экскурсантаў як сапраўднае адкрыццё.

Супрацоўнікі музея даследуюць галоўным чынам гісторыю раёна, збіраюць інфармацыю пра знаных людзей роднага краю. Волю лёсу гэтыя землі з 1921 па 1939 год былі прыгранічнымі, а станцыя Негарэлае — уязнымі варотамі з Захаду ў Савецкі Саюз. У 1932 годзе тут арганізавалі адзіны ў Беларусі польскі нацыянальны раён. Ідэя быццам і добрая, але немагчымая для ўвасаблення. Этнічных палякаў тут жыло няшмат. У 1937-м гэты працэс завяршыўся вельмі сумна: арыштавалі ўсіх кіраўнікоў раёна, дырэктараў школ, рэдактара газеты… Вось з такою, сапраўднаю, гісторыяй мы і знаёмім жыхароў і гасцей Дзяржыншчыны.

Даследчык мінулага

Учора, 9 снежня, Ігару Пракаповічу споўнілася 50 гадоў. Сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі, на яго творчым рахунку зборнікі паэзіі "Шляхі наканаванага бязмежжа", "Намагнічаны космас", "Рэха малітваў", "Луска вечнасці", "Я вас каханнем растрывожу" і іншыя.

Ігар Пракаповіч — вядомы краязнаўца. Ім многа зроблена для даследавання прыроды Пастаўскага раёна. Ён аўтар такіх кніг, як "Фізічная геаграфія Пастаўскага раёна", "Адкуль паходзяць назвы. Назвы рэк і азёр Пастаўскага раёна", "Крыжы і камяні", "Манькавічы", "Мястэчка над возерам", "Насельніцтва Пастаўскага краю", "Ваколіцы Пастаў". У 2009 годзе пабачыла свет аб'ёмная праца "Чароўны край — Пастаўшчына".

Але сфера яго інтарэсаў не толькі краязнаўства, але і літаратура, геаграфія, гісторыя, тапаніміка, педагогіка.

Аркадзь НАФРАНОВІЧ

Музейны ўнікат

Інвестыцыі ў гісторыю

Калекцыя артэфактаў, што захоўваюцца ў фондах Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь — найбуйнейшая ў краіне. Колькасць прадметаў у ёй набліжаецца да 400 тысяч. Не так даўно збор музея папоўніўся новым унікальным прадметам — срэбнай манетай часоў князя Вітаўта. Значную ролю ў набыцці гістарычнай каштоўнасці адыграла дапамога з боку ААТ "Белзнешэканамбанк".

У Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі адбылася ўрачыстая прэзентацыя гэтага рарытэта, падчас якой міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка заўважыў: "Сімвалічна, што манета, звязаная з часам праўлення Вітаўта, вярнулася да гледача, калі мы адзначаем 600-годдзе Грунвальдскай бітвы. Падобныя праекты ствараюць новыя магчымасці пазнаёміцца з рэаліямі гісторыі нашай краіны". Старшыня праўлення ААТ "Белзнешэканамбанк" Павел Калаур падчас цырымоніі перадачы прадмета падкрэсліў: "З усіх сумесна рэалізаваных праектаў гэты мае асаблівае значэнне як для нас, так і для беларускай культуры ў цэлым. Гэтая манета — самы ранні і, бадай, самы каштоўны з усіх экспанатаў, да набыцця якіх спрычыніўся Белзнешэканамбанк. Яе вывучэнне дапаможа атрымаць невядомыя раней звесткі пра станаўленне грашовай сістэмы на тэрыторыі сучаснай Беларусі".

"Так склалася гісторыя, што многія экспанаты апынуліся па-за межамі краіны.

Але цяпер настаў час "збіраць камяні", пры гэтым абапірацца на дапамогу мецэнатаў, што для нас надзвычай важна. Каля трох год таму ўпершыню рэалізавалі сумесны праект з Белзнешэканамбанкам, і цяпер штогод ён дапамагае музею ў набыцці ўнікальнага прадмета. Пры гэтым існуе дамова, што рарытэт павінен абавязкова мець дачыненне да беларускай гісторыі", — звярнуў увагу прысутных дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі Сяргей Вечар. Расказаў ён і пра далейшы лёс гэтага ўнікальнага прадмета: праз некаторы час пасля прэзентацыі манета вернецца ў фонды музея, але пазней яна будзе экспанавацца сярод вырабаў са срэбра і золата. Потым зойме пачэснае месца ў нумізматычным кабінеце, што будзе створаны ў новым будынку музея.

Марына ВЕСЯЛУХА

На здымках: срэбная манета XV ст.

Срэбная манета ручной чаканкі з назвай "пенязь" (ці дынарый) датуецца 1380 — 1400 гг. і адносіцца да перыяду праўлення вялікага князя Вітаўта. З аднаго боку манеты размешчаны выканаы па крузе кірылічны надпіс неўстаноўленага зместу, з другога — выява льва з раскрытай пашчай. Манета, што папоўніла калекцыю Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі — несумненная гістарычная і нумізматычная каштоўнасць. Да моманту яе знаходжання быў вядомы адзіны экземпляр манеты такога тыпу, знойдзены ён у вільнюскім Ніжнім замку ў 2001 годзе і захоўваецца ў Нацыянальным музеі Літвы. Артэфакт, што зойме месца ў калекцыі Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі, быў знойдзены ў верасні 2009 года ў ваколіцах Навагрудка.

Бярэзіна як сімвал супрацоўніцтва

У Барысаве прайшлі мерапрыемствы, прымеркаваныя да 198-й гадавіны пераправы арміі Напалеона цераз Бярэзіну ў лістападзе 1812 года.

Ва ўрачыстай цырымоніі ўшанавання памяці воінаў, якія загінулі ў вайне 1812 года, прыняў удзел Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Францыі ў Рэспубліцы Беларусь Мішэль Рэнэры. Ён усклаў вянок да манумента на могілках ля вёскі Студзёнка, дзе былі перазахаваны рэшткі больш як трохсот салдат арміі Напалеона. Французскі госць пабываў ля помнікаў на Брылёўскім полі і ўсклаў да іх кветкі. Ушанавалі памяць воінаў, якія загінулі, і прадстаўнікі Барысаўскага райвыканкама.

Мерапрыемствы прадоўжыліся ў Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя І. Х. Каладзеева, дзе прайшла Другая міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Каладзееўскія чытанні". Адкрыла канферэнцыю дырэктар бібліятэкі Г. М. Слесарэнка. Яна падкрэсліла: "Наш знакаміты зямляк зрабіў шмат для таго, каб увекавечыць памяць воінаў, што загінулі на Бярэзіне ў 1812 годзе. Найбуйнейшая ў Еўропе калекцыя кніг, дакументаў, успамінаў, карт па вайне 1812 года была сабрана менавіта ім і стала неаспрэчным унёскам у развіццё культуры. Цяпер мы, яго паслядоўнікі, збіраем новую калекцыю літаратуры па вайне 1812 года. Спадзяёмся, што кожны год нас будзе наведваць усё больш навукоўцаў, гісторыкаў, краязнаўцаў з розных краін, бо чытанні вырашана зрабіць штогадовымі".

Слова было прадастаўлена Надзвычайнаму і Паўнамоцнаму Паслу Францыі ў Рэспубліцы Беларусь Мішэлю Рэнэры. "Я вельмі задаволены тым, што падзеі, звязаныя з пераправай арміі Напалеона праз Бярэзіну, выклікаюць такую вялікую цікавасць у значнай колькасці людзей, — адзначыў спадар Мішэль. — Напярэдадні 200-годдзя тых гістарычных падзей. Спадзяюся, што сумесна з беларускім бокам мы распрацуем план урачыстых мерапрыемстваў, прымеркаваных да юбілейнай даты".

Спадар пасол распавёў пра пагадненне аб супрацоўніцтве, якое было падпісана ў лістападзе гэтага года паміж кіраўнікамі нацыянальных бібліятэк Францыі і Беларусі, і назваў гэты дакумент адным з першых крокаў у падрыхтоўцы да святкавання 200-годдзя пераправы Напалеона праз Бярэзіну. Плануецца зрабіць і віртуальную рэканструкцыю калекцыі Івана Каладзеева. Прэзентацыя гэтага беларуска-французскага праекта адбудзецца падчас юбілейных урачыстасцей.

Падчас канферэнцыі з паведамленнямі і дакладамі выступалі навукоўцы, бібліятэкары, даследчыкі з Беларусі ды Расіі. Кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычнай навукі БДПУ імя М.Танка Ігар Груцо прэзентаваў новую кнігу "Скарбы Напалеона: гісторыя, версіі, пошукі, картаграфія". "Падзеі на Бярэзіне — найвялікшая трагедыя Еўропы пачатку XIX стагоддзя, — падкрэсліў Ігар Аляксеевіч. — Памяць пра гэтыя падзеі, закладзены ў ёй духоўны патэнцыял і ёсць сапраўдны скарб, які трэба толькі рэалізаваць. Магчыма, сумесна з французскім бокам будзе праведзена праца, у выніку якой з сімвала трагедыі Бярэзіна ператворыцца ў сімвал міжнароднага супрацоўніцтва".

Гісторык, прафесар Парыжскага ўніверсітэта, прэзідэнт Асацыяцыі фонду Напалеона Тэры Шафран, які прыбыў у Барысаў разам з вялікай групай французаў — аматараў гісторыі, звярнуўся да ўдзельнікаў канферэнцыі са словамі аб вялікім значэнні гістарычнай памяці для яго суайчыннікаў. Аспірантка кафедры гісторыі Уральскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта (г. Екацярынбург, Расія) Алена Постнікава, якая вывучае гісторыю арміі Напалеона ў аспекце гістарычнай памяці еўрапейскіх народаў, выступіла з дакладам "Швейцарцы ў бітве на Бярэзіне ў 1812 годзе". А яе суайчыннік, краязнаўца з Екацярынбурга, прадстаўнік клуба ваеннагістарычнай рэканструкцыі "Горны шчыт" Аляксандр Архіпаў (цікавіцца падзеямі на Бярэзіне ўжо каля трыццаці год) прадставіў на разгляд гісторыкаў даследаванне па тэме "Бярэзіна, хутар Заніўкі ў 1812 годзе".

Выступілі таксама кандыдат гістарычных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Ш. Бекцінееў, загадчык чытальных залаў Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзеева І. Карпава, бібліятэкар залы беларусікі і краязнаўства Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзеева Л. Ціхановіч, супрацоўнік Калінкавіцкага дзяржаўнага краязнаўчага музея У. Лякін, гісторык зала беларусікі і краязнаўства Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзеева А. Балябін, загадчык філіяла "Музей баявой славы" Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка С. Палякоў ды іншыя навукоўцы, краязнаўцы, гісторыкі — даследчыкі падзей 1812 года.

Алена БЯРЭЗІНА

На здымку: Мішэль Рэнэры ўсклаў кветкі да помніка воінам, якія загінулі на Бярэзіне ў 1812-м.

Фота аўтара

У Вілейскім раёне 11 лістапада ўпершыню прайшла акцыя памяці салдат, якія загінулі ў час Першай сусветнай вайны. Гэты дзень для правядзення акцыі быў абраны невыпадкова, бо менавіта 11 лістапада 1918 года маршалам Форшам (узначальваў франка-англійскія сілы на французскім фронце) у Камп'енскім лесе была падпісана капітуляцыя Германіі, якая па сутнасці і сталася заканчэннем Першай сусветнай. Удзельнікі акцыі памяці, арганізатарамі і ініцыятарамі якой выступілі Вілейскі райвыканкам, Вілейскі краязнаўчы музей і мастак Барыс Цітовіч, навуковы супрацоўнік музея, наведалі месцы пахавання салдат, усклалі кветкі да помнікаў, памаліліся за супакой душ ахвяр гэтай страшнай вайны.

Рэанімаваць памяць

Распачалася акцыя з лясных могілак у Вілейцы, дзе пахаваны астанкі воінаў, якія загінулі ў час Першай сусветнай вайны. Пасля ўдзельнікі паездкі наведалі вёску Бараўцы, дзе пабудавана капліца ў памяць Мікалаеўскай вайны. На месцы, дзе сёння стаіць рэканструяваная капліца, да 1973 года размяшчалася святыня, яна была знішчана ў савецкі час.

Наступным месцам прыпынку экскурсіі стала вёска Жарсцвянка, дзе быў вялікі вайсковы лагер Камарышкі. У 2000 годзе тут устаноўлены крыж у час сумеснага велапрабегу беларускіх курсантаў і курсантаў акадэміі Бундэсвера. Удзельнікі праехалі па лініі былога фронту, на шляху заязджалі і на месцы баявой славы Другой сусветнай. Барыс Цітовіч, які ў гэты дзень выконваў ролю экскурсавода, распавёў прысутным: "Пазней я атрымаў ліст ад лейтэнанта Бундэсвера, там ён пісаў, што самы светлы і цікавы момант падарожжа ў Беларусь — калі на магіле рускіх салдат з калегамі з Беларусі ставілі крыж".

У вёсцы Нарач удзельнікі паездкі-акцыі наведалі магілу айца Пятра Сасноўскага. Ён амаль 50 год служыў у храме ў гэтай вёсцы. Барыс Барысавіч расказаў прысутным: "Нам пашанцавала, што айцец Павел пакінуў летапіс, які ён вёў з канца XIX ст. да 1939 года. У ім аказаліся і старонкі, прысвечаныя перыяду Першай сусветнай вайны. Менавіта дзякуючы запісам айца Паўла мы даведаліся пра многія воінскія падраздзяленні, якія змагаліся на нашым участку фронту". Святар Павел Сасноўскі ў час Першай сусветнай быў узнагароджаны высокай афіцэрскай узнагародай — ордэнам Святой Ганны III ступені. Ён быў забіты ў 1944 годзе разам з падлеткам Васілём Занкавічам. У 2006 годзе на магіле айца Паўла і Васіля ўстаноўлены новы помнік і крыж, які знайшлі на гарышчы царквы пры рамонце. "Калі паглядзець на здымак 1916 года, — падкрэсліў Барыс Барысавіч, — на ім дакладна бачна, што гэты крыж стаяў на купале царквы і пад ім шмат год служыў айцец Павел".

Могілкі № 16 Другой рускай імператарскай арміі сталі наступным прыпынкам на шляху ўдзельнікаў акцыі. Другая імператарская армія ваявала менавіта на нашым участку фронту, дзве трэці яе другога саставу складалі выхадцы з беларускіх зямель (ён набраны менавіта тут). "Лёс гэтых могілак уражвае, — распавёў Барыс Цітовіч. — У 1960-х гг. тут быў адкрыты кар'ер, астанкі нашых продкаў вывезены на будаўнічыя пляцоўкі раёна". У 2002 годзе на могілках устаноўлены крыж, зроблены агульнымі намаганнямі сельскага савета і грамадскасці, на ім — словы з малітвы, якой адпявалі воінаў у час Мікалаеўскай вайны. Ні-

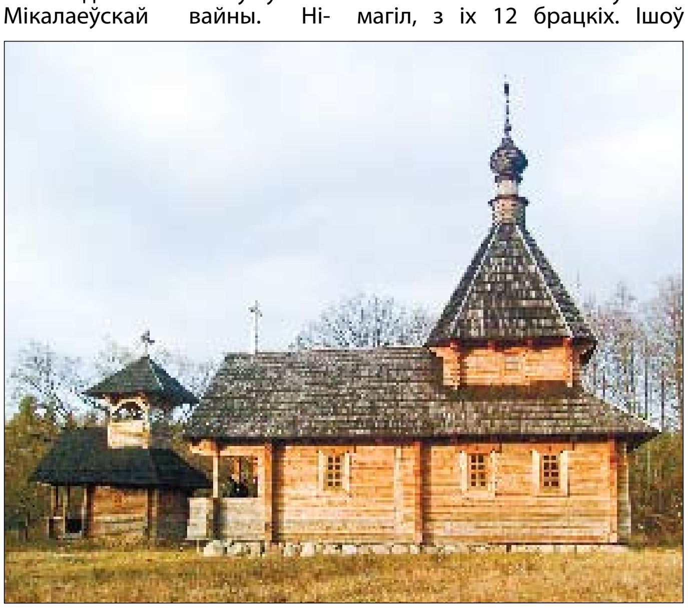

жэй — два камяні з надпісамі на беларускай мове. Маленькія крыжыкі — на магілах воінаў Данскога палка. Злева — камень, на якім невялікая інфармацыя пра ахвяры войнаў, а яшчэ — камень у памяць пра рускасельскую царкву, што была знесена разам з могілкамі. На асобным помніку абазначаны ўвесь участак фронту, які праходзіў праз Вілейскі раён.

Наступным прыпынкам на шляху падарожнікаў сталі могілкі вёскі Папоўцы. У час вайны недалёка ад вёскі знаходзіўся перадавы перавязачны атрад 29-й пяхотнай дывізіі XX армейскага корпуса 2-й Рускай арміі. На камені, што ўстаноўлены тут, — імёны загінулых, якія сталі вядомымі з дакументаў Маскоўскага ваенна-гістарычнага архіва. "Як толькі ў мінулым годзе мы ўстанавілі гэты помнік, — паведаміў Барыс Цітовіч, — у архіве знайшлі яшчэ дзесяць прозвішчаў салдат, таму на гэтым месцы плануецца паставіць яшчэ адзін камень з наноў адкрытымі імёнамі".

Пабывалі ўдзельнікі паездкі-акцыі і на месцы дыслакацыі лазарэта № 1 29-й пяхотнай дывізіі 2-й рускай арміі 20-га армейскага корпуса. "Сталася так, — расказаў Барыс Барысавіч, — што з гэтага месца пачалося маё вывучэнне гісторыі Першай сусветнай. У 1974 годзе мы пасяліліся тут недалёка ў вёсцы, і восенню таго ж года я натрапіў на гэтыя магілкі. І калі стаў распытваць мясцовых жыхароў, стала вядома, што тут стаяў абоз і быў лазарэт, на брустверы была агароджа, на магілах — крыжы з імёнамі і воінскімі званнямі. Тут 99 магіл, з іх 12 брацкіх. Ішоў час, пасля прыходу бальшавікоў да ўлады крыжы пачыналі падаць, і ніхто не рызыкаваў іх падымаць. Крыжы згнілі, імёны на іх сышлі ў нябыт". Цяпер на могілках стаіць капліца, якую таксама зрабілі сумеснымі намаганнямі.

У гэтым жа лесе — месца дыслакацыі лазарэта, што цягнецца на 400 метраў. Па заключэнні спецыялістаў, яно цудоўна захавалася, нават можна адрозніць аперацыйную зямлянку з асобнымі ўваходамі, маленькія дапаможныя зямлянкі. Непадалёк у лесе ёсць і асаблівы камень, які атрымаў назву "Камень сораму". "Праводзілі тут пленэр, на якім працавалі мастакі з розных краін, — распавёў Барыс Цітовіч. — Адзін немец, скульптар з Брэмена, на камені зрабіў надпіс старажытным гатычным шрыфтам на нямецкім дыялекце і пакінуў пераклад. У тэксце ён просіць прабачэння за два паходы немцаў на гэтыя землі. Аказалася, што яго бацька ў час Другой сусветнай служыў у СС. І таму нямецкаму скульптару здавалася, што, калі ён прыедзе ў Беларусь, яго па твары адразу вылічаць і заб'юць. "Мае сваякі пралілі шмат крыві, і я не магу нічога лепшага зрабіць, як пакаяцца, — казаў ён. — Мне за іх сорамна".

Наведалі ўдзельнікі акцыі-паездкі і храм-помнік — Барысаглебскую капліцу, што ўзведзена ў вёсцы Заброддзе. У яе прытворы — музейная экспазіцыя. На такі варыянт блаславіў Уладыка Філарэт, які два гады таму быў у гэтых мясцінах. У невялічкім музеі сабрана сапраўды вялікая калекцыя прадметаў часоў Першай сусветнай. Фотаздымак айца Пятра Сасноўскага з братам, асобная інсталяцыя, прысвечаная "Свянцянскаму прарыву", вінтоўка Мосіна, фота Хайрэма Максіма, які вынайшаў кулямёт…

"У нашых краях ваявала многа знакамітых людзей, — распавёў Барыс Барысавіч, — нават удалося натрапіць на след паэта Мікалая Гумілёва, які служыў у 5-м Александрыйскім палку (гэты полк размяшчаўся непадалёк). Тут ваяваў Валянцін Катаеў, у Смаргоні начальнікам шпіталя была дачка Льва Талстога, Міхаіл Булгакаў служыў хірургам у Баранавічах, Сяргей Ясенін, як і Аляксандр Вярцінскі, былі медбратамі".

Нягледзячы на тое, што праграма паездкі-акцыі была дастаткова насычанай, яе ўдзельнікі не змаглі наведаць усе памятныя месцы. "Згодна карце 20-га армейскага корпуса, у гэтых мясцінах ёсць яшчэ, каля дзесяці пахаванняў, — заўважыў Барыс Цітовіч. — Іх трэба знайсці, удакладніць, пазначыць. У Смаргоні ў хуткім часе будзе створаны вялікі мемарыяльны комплекс. З аднаго боку, гэта добра, з іншага ж — сапраўдныя пахаванні салдат будуць знікаць, забывацца, тым больш, калі яны неўпарадкаваныя. На жаль, безыменных, недагледжаных магіл усё яшчэ застаецца многа. Але калі сёння ёсць сярод нас маладыя людзі, ёсць і дынаміка ў вырашэнні пытанняў, распрацоўцы гэтай невычэрпнай і трагічнай тэмы. Паглядзіце здымкі, можа, і вы знойдзеце фота свайго дзеда, прадзеда ў форме салдата Першай сусветнай вайны".

Марына ВЕСЯЛУХА

На здымках: памятны знак на могілках № 16 Другой рускай імперскай арміі (вёска Рускае Сяло); Барысаглебская капліца — храм-помнік у вёсцы Заброддзе.

Фота аўтара

Быў там, дзе небяспека

Месца, дзе пахаваны Павел Цітоў, партызан, удзельнік буйных вайсковых аперацый, доўгі час было невядомым яго родным. Толькі ўпартыя дваццаціпяцігадовыя пошукі, пераадоленне "сакрэтнасці" ў 1968 годзе дазволілі знайсці магілу героя яго малодшаму брату Кірылу.

Павел Цітоў нарадзіўся ў 1918 годзе ў вёсцы Кочышча Ельскага раёна Палескай вобласці. Па ўрыўкавых звестках, што захавалі архіўныя дакументы і мемуарная літаратура, з 1939 г. вучыўся ў Мінскай юрыдычнай школе, адкуль быў выпушчаны ў 1941 г. у ліку лепшых навучэнцаў. Быў накіраваны ў Брэсцкую вобласць на працу. У хуткім часе вайна прыпыніла работу.

У дзеючай арміі з 22 чэрвеня 1941 г. Спачатку разам з вайсковымі часцямі ён адступае, але недалёка ад Баранавіч трапляе ў нямецкі палон. У хуткім часе ўцякае з палону і рухаецца ў кірунку ракі Бярэзіны. Паколькі нямецкія часткі перагарадзілі магчымыя шляхі да адступлення, Павел Цітоў прымае рашэнне спыніцца на радзіме сваёй жонкі Вольгі ў вёсцы Волма Чэрвеньскага раёна. Тут ён наладжвае сувязь з партызанскай групай атрада імя газеты "Правда" і далучаецца да дзейнасці партызанаў. Гэта адбылося 28 верасня 1942 г.

Толькі ў кастрычніку 1942 г. пры актыўным удзеле Паўла Цітова каля "Рыбгаса" быў узарваны грузавы аўтамабіль з нямецкімі салдатамі, разгромлены нямецкі аўтамабіль на шашы Чэрвень — Магілёў. У той жа перыяд у складзе партызанскага атрада "Полымя" ён удзельнічаў у разгроме варожых гарнізонаў у вёсках Сітнікі і Матарова, нападзе на нямецкі гарнізон у мястэчку Смілавічы. Значная шкода ворагу была нанесена ў лістападзе таго ж года, калі група партызанаў, у складзе якой быў і Павел Цітоў, напала на прадуктовую базу немцаў у саўгасе "Любін".

У студзені 1943 г. Павел Цітоў атэставаны на прысваенне звання малодшага лейтэнанта дзяржбяспекі, прадстаўлены да ўзнагароджання ордэнам Чырвонага Сцяга.

Як згадваў камандзір партызанскага атрада Г. М. Раманаў: "Цітоў заўсёды быў там, дзе пагражала небяспека". Так здарылася і 23 чэрвеня 1943 г., калі група партызанаў з чатырох чалавек, у складзе якіх быў і Павел Цітоў, прыбыла на "спатканне" з пухавіцкай паліцыяй да вёскі Ліпнуць (магчыма, Г. М. Раманаў меў на ўвазе вёску Ліпнікі Пухавіцкага раёна. — Рэд). Але гэта былі не перамовы, а варожая засада. Тым, хто апынуўся ў акружэнні ворагаў, прапанавалі здацца, але дзякуючы ўласнай смеласці і рызыкоўнасці ,партызаны выйшлі пераможцамі з гэтай нечаканай сітуацыі.

Як сведчаць архіўныя дакументы, толькі ў чэрвені — жніўні 1943 г. праз агентурную сетку, што была наладжана Цітовым у Мінску, у горадзе правялі 9 дыверсій. Удзельнічаў ён і ў выкананні пэўнага ўрадавага задання — падрыве чыгуначнага палатна на ўчастку Седча — Міханавічы. У выніку праведзенай аперацыі быў знішчаны варожы блокпост, забіта шасцёра нямецкіх салдат.

На баявым шляху Паўла Цітова яшчэ шмат падзей і перамог, але варожая куля заўчасна прыпыніла яго зямны шлях. Камандзір партызанскага атрада імя Чапаева партызанскай брыгады "Полымя" Г. М. Раманаў згадваў: "Павел Цітоў — памочнік камандзіра атрада па агентурнай разведцы — і начальнік разведкі Мікалай Свідзінскі пачулі страляніну ў баку вёскі Міжрэчча, калі яны знаходзіліся ў лесе каля вёскі Вугалец, і па трывозе выехалі ў кірунку вёскі Міжрэчча. Партызаны дасягнулі краю лесу. Атрад нямецкіх салдат пачаў рухацца да вёскі Вугалец. Павел Цітоў, жадаючы папярэдзіць аб небяспецы жыхароў Вугальца, на коні паскакаў у бок вёскі і знік з поля зроку. Але ў яго было замала часу! Гэта прывяло да таго, што Павел Цітоў нарваўся на ланцуг карнікаў і быў цяжка паранены".

Таварышы па зброі і жыхары вёскі знайшлі яго раніцай наступнага дня ў лясным гушчары за 150 метраў ад дарогі ў непрытомным стане. Тады Павел Цітоў быў яшчэ жывы, але ва ўмовах партызанскага шпіталя раненні ў жывот аказаліся смяротнымі.

У матэрыялах Беларускага штаба партызанскага руху, якія захоўваюцца ў Цэнтральным Архіве Міністэрства абароны Расійскай Федэрацыі, ёсць звесткі пра палітрука Цітова Паўла, які быў забіты 10 снежня 1943 г.

Як пісаў у сваіх успамінах камандзір атрада Г. М. Раманаў: "З любімцам атрада, які геройчна загінуў, ратуючы людзей, прыйшлі развітацца і аддаць яму апошнюю даніну не толькі партызаны, але і жыхары вёскі Вугалец. Павел Цітоў пахаваны на могілках вёскі Вугалец з усімі партызанскімі ўшанаваннямі".

У мемуарах П. І. Іваненкі, камандзіра партызанскага атрада імя газеты "Правда", дыслакацыя якога была ў Чэрвеньскім раёне Мінскай вобласці, таксама згадваецца пра "геройчную гібель ветэранаў партызанскай барацьбы ў тыле ворага" — Паўла Цітова, Мікалая Свідзінскага і іншых.

Анатоль ЦІТОЎ

Пачну з агульных сцвярджэнняў. Па розных падліках, у замежных краінах сёння знаходзіцца ад трох да чатырох мільёнаў (!) нашых суайчыннікаў. Гэта і карэнная насельніцтва на памежных тэрыторыях (Беласточчына, Латгалія, Віленскі край, Смаленшчына), і перасяленцы (Сібір, Казахстан), і эмігранты (краіны Амерыкі, Заходняй Еўропы, Аўстралія). А калі сюды дадаць яшчэ продкаў і нашчадкаў нашых суайчыннікаў, утворыцца велізарная колькасць асоб, якія па розных прычынах мусілі пакінуць радзіму і працаваць на карысць іншых краін, стаць для іх (часцей за ўсё) бясплатнай донарскай крывёю. У адных выпадках — элітарнай, інтэлектуальнай, у другіх — працоўнай, а то і жабрачай.

Рыхтуецца да друку

Работа над энцыклапедычным даведнікам "Беларусы ў свеце" была распачата пад маім навуковым кіраўніцтвам у Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Францыска Скарыны пры Міністэрстве адукацыі Беларусі яшчэ ў 1993 годзе ў адпаведнасці з тагачаснай аднайменнай дзяржаўнай праграмай. Першыя чатыры гады яна вялася на грамадскіх пачатках Міжнароднай асацыяцыяй беларусістаў, якая стварыла значную інфармацыйную базу. У 1997 годзе кіраўніцтва і фінансаванне будучага даведніка ўзяў на сябе тагачасны Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей. Тады ж было вырашана падзяліць работу на дзве часткі: так званыя блізкае і далёкае замежжа. Першае выданне першай часткі пабачыла свет у 2000 годзе пад назвай "Беларусы і ўраджэнцы Беларусі ў памежных краінах" аб'ёмам 42 аркушы. Яно складалася з чатырох раздзелаў: I. Агульныя артыкулы; II. Арганізацыі, установы, падзеі; III. Выданні; IV. Персаналіі. Кніга (выдавецтва "Энцыклапедыкс") была ілюстравана, хоць і небагата, атрымала добрыя ацэнкі ў друку.

Аднак неўзабаве аказалася, што па розных прычынах у выданне не ўвайшлі многія персаналіі. Асабліва гэта датычылася асоб, якія дасягнулі грамадскіх, навуковых, культурных поспехаў у апошнія гады. Таму той жа камітэт у 2006 годзе вырашыў рыхтаваць другое, значна дапоўненае выданне аб'ёмам ужо 62 аркушы. Да канца года работа была выканана. Але ў гэты час выявілася, што паколькі камітэт рэфармаваўся, няма сродкаў на выданне даведніка. І ўсё адно інфармацыя назапашвалася.

І вось сёлета, пасля арганізацыі Міністэрствам культуры Кансультатыўнага савета па справах беларусаў замежжа, куды ўвайшлі кіраўнікі суполак суайчыннікаў памежных краін, работа над даведнікам зноў зрушылася з месца: знайшліся дабрадзеі. Другое, дапоўненае выданне падтрымаў савет Федэральнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі "Беларусы Расіі". На адрас аўтарскага калектыву (рэдакцыя газеты "Голас Радзімы", праспект Незалежнасці, 44 — 23, 220005, Мінск-5) пачалі паступаць новыя, дадатковыя артыкулы з вялікай прасторы — ад Уладзівастока да Санкт-Пецярбурга і Калінінграда. У падрыхтоўку ўключыліся нашы землякі і калегі ў Казахстане, Латвіі, Літве, Малдове, Польшчы, Украіне, Эстоніі. Рэдакцыйную работу над томам, які павялічваецца да 83 — 85 аркушаў, аўтарскі калектыў плануе закончыць да Новага года. Распаўсюджанне мяркуецца весці праз тыя ж суполкі нашых суайчыннікаў у памежных краінах.

А ці могуць уключыцца ў распачатую справу чытачы "Літаратуры і мастацтва"? Безумоўна, могуць, але толькі на працягу снежня 2010 года. Калі ў вас ёсць знаёмыя або сваякі за мяжой, якія заслугоўваюць артыкулаў пра іх, то напішыце і дашліце кароткую біяграфічную даведку (абавязкова са здымкам) або знайдзіце кампетэнтнага аўтара. Максімальны памер — старонка тэксту 14-м шрыфтам (2000 знакаў). І абавязкова ўлічвайце нашы крытэрыі! У даведніку будзе сабрана інфармацыя пра беларусаў і ўраджэнцаў Беларусі ў яе цяперашніх дзяржаўных межах, а таксама пра продкаў і нашчадкаў нашых суайчыннікаў за мяжой, калі яны сваю беларускасць чымсьці істотным засведчылі (належнасцю, напрыклад, да беларускіх арганізацый, напісаннем твораў на беларускай мове або адпаведным запісам у дакументах).

Увогуле ж "планка" ў даведніку досыць высокая. Гэта не значыць, што ў нас дзейнічае нейкі табель аб службовых рангах. Ёсць, скажам, у нас артыкул пра радавога рабочага-беларуса з Украіны, але на яго рахунку некалькі дзясяткаў запатэнтаваных вынаходніцтваў. "Герой" нашых персанальных артыкулаў найперш павінен быць Асобай — не простым выканаўцам нейкай справы, а яе ініцыятарам ці арганізатарам, чалавекам, вядомым у сваёй прафесіі ці згуртаванні. Напрыклад, сярод вайскоўцаў перавага аддаецца (калі няма дадатковых падстаў) генералам і адміралам, сярод навукоўцаў — дактарам навук, акадэмікам, лаўрэатам. А з літаратараў, натуральна, выключаюцца графаманы, хаця на адлегласці "выкрыць" іх даволі цяжка. Калі рыфматворца адначасова выдае добрую газету нашай замежнай суполкі або ўзначальвае яе, а ў дадатак яшчэ і добры журналіст ці інжынер, то месца яму ў даведніку забяспечана.

Адным словам, нам патрэбны Асобы, якімі мы можам, маем права ганарыцца. А на нашай старонцы ў газеце "Літаратура і мастацтва" будзем аддаваць перавагу пісьменнікам, дзеячам мастацтва.

Мы не толькі вядзём работу над выданнем пра суайчыннікаў у памежных краінах, але і імкнёмся папоўніць базы дадзеных пра беларусаў у так званым далёкім замежжы.

Адам МАЛЬДЗІС

На здымку: выстава, зладжаная згуртаваннем беларусаў у Амерыцы.

У будучы даведнік

Галоўная беластоцкая беларусістка

Цітка Лілія (4. 12. 1959, мяст. Крынкі Падляшскага ваяв., Польшча), доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускай культуры Універсітэта ў Беластоку (з 2008).

Л. Цітка закончыла аддзяленне рускай філалогіі гуманістычнага факультэта філіяла Варшаўскага ўніверсітэта ў Беластоку (1983). На факультэце русістыкі і прыкладной лінгвістыкі таго ж універсітэта абараніла ў 1994 г. кандыдацкую дысертацыю (дактарат). Абарона ж доктарскай (доктара габілітаванага) адбылася на філалагічным факультэце ўніверсітэта імя Мікалая Каперніка ў Торуні (2007).

Навуковыя дасягненні Л. Ціткі знайшлі ўвасабленне ў трох кніжных выданнях на польскай мове. Гэта "Слоўнік гістарычных асабовых назваў Беласточчыны (XV — XVIII стст.)" (т. I — II. Беласток, 1997 — 1998, у сааўтарстве з З. Абрамовіч і Л. Дацэвіч), "Асабовыя назвы паўночнага Падляшша ў XVI стагоддзі" (Беласток, 2001), "Хроніка Быхаўца" на фоне гісторыі і геаграфіі беларускай мовы" (Беласток, 2006). У іх, а таксама ў артыкулах вучонай, змешчаных у калектыўных зборніках і часопісах, найперш даследуецца старабеларуская мова ў пісьменстве Вялікага Княства Літоўскага, асабліва ў помніках, што нарадзіліся ў Супрасльскай лаўры, — іх фанетыка, словаўтварэнне, лексіка ў розных тыпах тэкстаў, а таксама анамастыка Падляшша (антрапаніміка, тапаніміка, урбаніміка на польска-беларуска-літоўскай мяжы, аналізаваная ў моўна-этнічным і рэлігійна-культурным аспектах).

Пад кіраўніцтвам Л. Ціткі кафедра беларускай культуры ўніверсітэта ў Беластоку праводзіць шматгранную навуковую і асветную работу, арганізуе так званыя "беларускія чацвяргі", на якія прыязджаюць вучоныя з іншых гарадоў.

Ян ЧЫКВІН,
г. Беласток

Невядомая раней спецыяльнасць…

Усходазнаўства, арыенталістыка — і зараз прыцягальны, часам загадкавы кірунак дзейнасці. Што ўжо казаць пра XVIII — XIX стагоддзі!.. У свой час вядомы і ў Беларусі даследчык Ю. І. Крачкоўскі зазначыў, што ў Расіі яшчэ мала ведаюць усходазнаўцаў "з ваеннага асяродку" і што "такія несумненна былі, і нельга іх усіх залічыць без разбору ў групу перакладчыкаў-практыкаў".

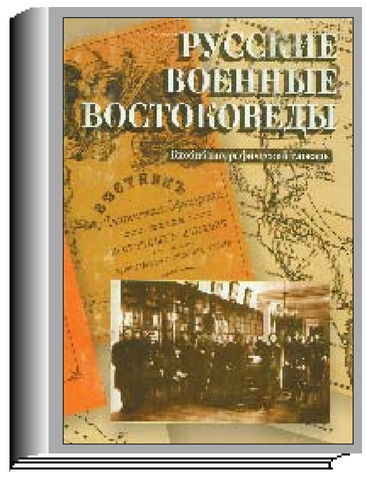

У паслярэвалюцыйны перыяд рускае ваеннае ўсходазнаўства, яго ўнікальная школа і традыцыі перажылі ўпадак і забыццё. Доўгі час нават гаварыць пра існаванне ў Расіі ваеннага ўсходазнаўства як самастойнага кірунку ў даследаваннях Усходу лічылася навукова несур'ёзным. І тым не меней ваеннае ўсходазнаўства, якое ўзнікла ў першай палове XIX стагоддзя як прыкладная, навукова-практычная форма даследаванняў, да 1917 г.ператварылася ў асобную галіну ведаў пра Усход у самым шырокім разуменні. З'явілася некалькі буйных ваенна-ўсходазнаўчых цэнтраў: у Санкт-Пецярбургу, на Каўказе (Тыфліс), у Туркестане (Ташкент), на Далёкім Усходзе (Хабараўск, Уладзівасток, Харбін). У пачатку XX стагоддзя ў Рускай арміі нават з'явілася невядомая дагэтуль спецыяльнасць "Афіцэр-усходазнавец" ("Афіцэр-арыенталіст"), якая была ўключана ў штатны расклад пагранічных ваенных акруг, карпусоў, дывізій, асобных крэпасцей і пастоў.

Сучасны даследчык Міхаіл Казбекавіч Басханаў падрыхтаваў і выдаў біябібліяграфічны слоўнік "Рускія ваенныя ўсходазнаўцы да 1917 года" (Масква, выдавецкая фірма "Восточная литература" РАН, 2005 год). Даведнік складаецца больш як з 400 артыкулаў, у кожным з іх прыводзяцца біяграфічныя даныя, кароткая характарыстыка ваенна-ўсходазнаўчай дзейнасці і бібліяграфія. М. Басханаў уводзіць у навуковы ўжытак таксама імёны шмат каго з ураджэнцаў беларускіх губерняў Расійскай імперыі — Гродзенскай, Віцебскай, Мінскай, Віленскай, Магілёўскай. Так, у слоўніку, як правіла, не ўказваюцца дакладныя месцы нараджэння персанажаў. І ўсё ж выданне ў якасці фундаментальнага апірышча можа паспрыяць далейшай адаптацыі многіх постацей у стасунках з Беларуссю. Найперш хацелася б, каб увагу на працу звярнулі беларускія энцыклапедысты.

Родам з Віленскай губерні — капітан Іван (Ян) Віктаравіч Віткевіч (1808 — 1839). За ўдзел у рэвалюцыйным руху ў 15-гадовым узросце накіраваны радавым на Арэнбургскую лінію. Больш як 10 гадоў праслужыў салдатам. Вывучыў усходнія мовы. Надрукаваў важныя звесткі пра Бухарскае ханства. Падарожнічаў па Афганістане і Персіі. 30 сакавіка 1839 г. вярнуўся ў Пецярбург — прывёз дарожныя дзённікі, справаздачы, тапаграфічныя здымкі і планы гарадоў і крэпасцей Усходняй Персіі і Афганістана. Павінен быў быць прынятым Імператарам. Але раніцай 9 мая 1839 года маладога чалавека знайшлі мёртвым у нумары гасцініцы "Парыж".

Ураджэнец Беларусі — Міхаіл Пятровіч Урончанка (1801 — 1855). Яго імя якраз добра вядомае. Дарэчы, Урончанка — перакладчык на рускую мову твораў Байрана, Гётэ, Шэкспіра, Міцкевіча. У бібліяграфіі літаратуры пра нашага земляка ўкладальнік згадвае працы В. П. Грыцкевіча. У тым ліку і артыкул з часопіса "Весці АН БССР" (1977, № 5).

З дваран Курляндскай губерні (але падкрэслена: "Ураджэнец Віцебскай губерні… Адукацыю атрымаў у Полацкім кадэцкім корпусе…") — генерал-маёр Мікалай Ільіч Гатшалк (21.09.1871 — ?). Асобныя артыкулы — пра генерал-маёра Міхаіла Уладзіміравіча Грулёва (ураджэнец Віцебскай губ., у 1910 — камендант Брэсцкай крэпасці), палкоўніка Пятра Карлавіча Залескага (1850 — 26.11.1916, з дваран Гродзенскай губ.), генерал-маёра Васіля Андрэевіча Калаура (06.02.1843 — 1919, з дваран Мінскай губ.), генерал-маёра Барыса Мікалаевіча Кастальскага (13.02.1868 — 21. 01. 1943, з дваран Віленскай губ.), капітана Вячаслава Яўгенавіча Кірылава (22.09.1877 — ?, з дваран Віцебскай губ.), генерала ад інфантэрыі Аляксандра Вісарыёнавіча Камарова (24.08.1830 — 27.09.1904, з дваран Віцебскай губ.), генерал-лейтэнанта Аляксандра Мікалаевіча Карульскага (21.08.1863 — ?, ураджэнца Мінскай губ.), капітана Івана Мікалаевіча Кохана (17.09.1878 — 30. 05. 1915, з сялян Віленскай губ.), штабс-капітана Мікалая Аляксандравіча Палявога (04.10.1875 — ?, з сям'і ганаровага грамадзяніна Мінскай губ.).

Несумненную цікавасць выклікаюць і іншыя "беларускія" постаці ваенных усходазнаўцаў. Як, прыкладам, Іван Канстанцінавіч Сярэбранікаў (12.10.1865 — ?). Генерал-лейтэнант. З патомных ганаровых грамадзян Віцебскай губерні. Усходазнаўчую адукацыю атрымаў на курсах мовы індустані (урду) пры штабе Туркестанскай ваеннай акругі (1899 — 1901). Аўтар грунтоўнага даследавання "Інда-брытанская армія".

З дваран Мінскай губерні — генерал-лейтэнант Канстанцін Мікалаевіч Смірноў (19.05.1854 — ?). У 1904 годзе — камендант крэпасці Порт-Артур. З патомных дваран Гродзенскай губерні — палкоўнік Леў Мікалаевіч Скурат (14.11.1871 — ?), які ў 1905 — 1917 гг. кіраваў разведкай у Афганістане і Усходняй Персіі. З дваран Магілёўскай губ. — генерал-лейтэнант Міхаіл Рыгоравіч Чарняеў (1828 — 04.08.1898) першы ваенны губернатар Туркестанскага краю.

Сапраўды, праца М. Басханава — унікальная крыніца звестак пра рускіх ваенных усходазнаўцаў, у тым ліку — і нашых суайчыннікаў.

Мікола БЕРЛЕЖ

Рыцар пяра

Люблю я больше всех на свете
Вас, честных рыцарей пера,
Готовых часто до утра
Стоять у алтаря газеты.
Не ради славы или денег,
Как, может быть, иной поймёт —
Вам кажется, без этих бдений
Она и дня не проживёт.
И пусть над вами посмеётся
Успех, изменчивый, как ртуть.
Но счастье, если удаётся
В газету солнце завернуть!

Гэты верш пра журналістаў яшчэ ў 1972 годзе я прысвяціў Раману Ярохіну. Тады нам падавалася, усё жыццё наперадзе, мы былі поўныя творчых сіл, працавалі ў адной газеце — "Советской Белоруссии" — і цалкам аддавалі ёй сябе, як каханай жанчыне. Спачатку я трохі пабойваўся Рамана Аляксеевіча. Ён манументальна сядзеў за сваім сталом у аддзеле культуры, які ўзначальваў, з незадаволеным тварам паглыбляўся ў рукапісы, што патрабавалі дапрацоўкі, размалёўваў іх алоўкам. Пазней сам адчуў, як цяжка сядзець перад рэдактарам, які мае рацыю і таму катэгарычны. Заўжды прыгадвалася класіка: "И будь спокоен, как вода / в графине, перед прокурором". Але мала хто заставаўся спакойным. Праводзіўшы недарэчнага аўтара, Ярохін выходзіў на калідор пакурыць, імкнучыся не паказаць, што ён таксама хвалюецца.

У яго быў закон рэдактарскай этыкі: чытаць абсалютна ўсе кнігі, на якія заказваў рэцэнзіі альбо на тыя, што прыходзілі "самацёкам". Наведваць усе кінатэатры, паказы, канцэрты ці то мастацкія выставы, пра якія ішла размова ў артыкулах, нават калі пісалі іх вядомыя прафесіяналы, такія, як, напрыклад, Тацццяна Арлова, альбо Дзіна Манаева, альбо Барыс Бур'ян. У маёй немалой журналісцкай практыцы мне больш не давялося сустрэць загадчыка аддзела культуры ў часопісе ці газеце, які рабіў бы гэтак жа. Зразумела, была тут і асцярожнасць партыйнага журналіста: памылкі ў той час не дараваліся. Тым больш што столькі маральных праблем паўставала перад ім! Газета першая ў рэспубліцы — уладная, шырокавяшчальная: тыраж амаль паўмільёна. Не было аўтара, які б, выдаўшы кнігу, не спяшаўся прыйсці з ёю сюды, на праспект Леніна, 79.

Зараз у двухпакаёвай кватэры Ярохіна без малога палову плошчы займаюць кнігі. Асобныя шафы прысвечаны выданням з дарчымі надпісамі. Па іх цалкам можна скласці характарыстыку Рамана Аляксеевіча, і такая яна атрымліваецца, кажучы канцылярскай моваю, станоўчая, што Ярохін мала каму гэтыя аўтографы паказвае. А што было рабіць пісьменнікам, нават з імем, калі кніга, на якую напісана некампліментарная крытыка, была яе вартая? Таму і аўтарытэтных нядобразычліўцаў у Ярохіна ў той час было не менш, чым сяброў. Здаралася, адрынутыя аўтары тут жа ішлі да галоўнага рэдактара газеты Аляксандра Зініна, і часта ім удавалася дабіцца свайго: зняць артыкул ці перарабіць яго. Аляксандр Кандрацьевіч глядзеў далей, чым Ярохін, ён усё ж такі быў палітыкам. Сустрэчы са слаўтымі, многія з якіх перараслі ў шматгадовае сяброўства, далі магчымасць Ярохіну пазней напісаць кнігу "Интонация вздоха" (2005), якая стала з'явай у беларускай журналістыцы. Нездарма прадмову да яе напісаў Іван Шамякін, і літаральна за два тыдні да сваёй смерці ў тэлефоннай размове з аўтарам доўга і цёпла гаварыў пра кнігу Янка Брыль.

Наглядзеўшыся на тое, як Ярохін размаўляе з класікамі, і справіўшыся з пачуццём няёмкасці, рашыўся і я паказаць яму вершы, якія ўжо два гады ляжалі ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". Традыцыйна рукапісы аддзел паэзіі выдавецтва аддаваў на чытанне двум рэцэнзентам. Маім ашчаслівілі Уладзіміра Нядзвецкага і Фёдара Яфімава. Першы кнігу ўхваліў, другі цалкам "зарэзаў". Рукапіс адклалі. Ярохін да "Советской Белоруссии" доўгі час працаваў старшым рэдактарам у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Шмат рукапісаў прайшло праз яго рукі. У мяне ёсць копія фотаздымка: Ванкарэм

У яго быў закон рэдактарскай этыкі: чытаць абсалютна ўсе кнігі, на якія заказваў рэцэнзіі альбо на тыя, што прыходзілі "самацёкам". Наведваць усе кінатэатры, паказы, канцэрты ці то мастацкія выставы, пра якія ішла размова ў артыкулах, нават калі пісалі іх вядомыя прафесіяналы, такія, як, напрыклад, Тацццяна Арлова, альбо Дзіна Манаева, альбо Барыс Бур'ян. У маёй немалой журналісцкай практыцы мне больш не давялося сустрэць загадчыка аддзела культуры ў часопісе ці газеце, які рабіў бы гэтак жа.

Нікіфаровіч, Алесь Адамовіч і Раман Ярохін "пацеюць" над рукапісам рамана "Сыны ідуць у бой". Дай, думаю, параюся з вопытным чалавекам.

І вось сяджу я насупраць каржакаватага, упэўненага ў сабе калегі, пад кашуляю якога, добра памятаю, бачная была цяльняшка (потым даведаўся, што на фронт Ярохін пайшоў добраахвотнікам і ваяваў у 11-м паветрана-дэсантным палку плячо да пляча з марской пяхотай) і скоса назіраю за выразам яго твару. Патроху зморшчыны на яго ілбе сталі разгладжвацца. Над вершамі, на яго думку, трэба было яшчэ папрацаваць. Не скажу, каб такое заключэнне мяне ўзрадавала. Мне здавалася, што нічога ў напісаным кранаць было нельга. Пагутарылі. Не сказаць, каб надта горача, але як там у Маякоўскага: "Флейта и немножко нервно". Дні праз тры з вялікай нелюбоўю да сябе зноў зайшоў у кабінет Ярохіна: усё ж такі з чымсьці ў яго заўвагах нельга было не згадзіцца. Ён узрадаваўся, выпраміўся, за радушнасцю схаваў задавальненне, што перамог. Я перапрацоўваў радкі і паказваў праўку. Іншы раз не толькі сябе, але і яго ненавідзеў. За ўпартасць, за нежаданне, як мне тады падавалася, зразумець відавочнае. Аднойчы нават напісаліся вершы; ведаючы іх, Раман Аляксеевіч да гэтых часоў не здагадваецца, хто быў іх натхняльнікам. Таму што там ёсць крыўдныя для яго радкі:

Но почему он счастлив,
если прав,
А в прямоте его
нет снисхожденья?
Искать в глазах его
сердечное движенье —
Что в костыле
искать сустав.

"Кастыль" нарадзіўся таксама не выпадкова. На вайне Раман Аляксеевіч быў моцна кантужаны; засыпанага зямлёй, таварыш выцягнуў яго амаль з магілы. Уратавалі сібірака, вярнулі да жыцця, але ў шпіталях ён правёў не адзін год. А на кастыль абапіраўся яшчэ некалькі гадоў. Затое як ён яму дапамог аднойчы! Прыёмная камісія БДУ, куды Ярохін хацеў і надта спяшаўся з апошняга свайго шпіталя, ды ўсё роўна спазніўся, адмовілася прымаць дакументы: верасень на дварэ, заняткі ўжо ідуць, прыходзьце на наступны год. Ярохін — да рэктара. Той — няўмольны. Хлопец у бесказырцы пабляднеў, напружыўся і ўзняў кастыль над падлогай. Гэтага аказалася дастаткова, каб праблема была вырашана.

…У рэшце рэшт, праца над кніжкай вельмі зблізіла нас. А выйшла яна, "На счастье", у 1972 годзе: Ярохін паехаў да тагачаснага галоўнага рэдактара "Мастацкай літаратуры" Уладзіміра Шахаўца і папрасіў прачытаць рукапіс. Той адразу паставіў яе ў план выпуску.

Другім кабінетам Рамана Аляксеевіча была дарога. Ён пастаянна некуды з'язджаў. Няма, пэўна, на карце Беларусі месца, дзе б ён не пабываў. Адусюль прывозіў нарысы пра людзей, роздумы наконт тых ці іншых падзей, крытычныя артыкулы. Цікавы факт: аднойчы ў Пінску яго шукае "худзенькае дзяўчо з ямачкамі на шчоках". У вучнёўскім сшытку вершы. Дзяўчынку суправаджае настаўніца: "Ці не маглі б вы паглядзець? Наша Жэня збіраецца ў сельгасінстытут паступаць. Можа, лепш ва ўніверсітэт, на філфак?" Праз некалькі гадоў Жэня Янішчыц, ужо загадчык аддзела паэзіі часопіса "Маладосць", пры сустрэчы скажа яму: "Я ж ваша хрэсніца. Так, вы мой хросны бацька. Гэта ж вы пры той сустрэчы ў Пінску сказалі мне: "Вашы вершы пахнуць Ясельдай". І гэтак упэўнена параілі мне ісці ва ўніверсітэт, на філфак, што я вам адразу паверыла".

Пасля адной яго камандзіроўкі — у Полацк — і артыкула ў газеце, які з'явіўся ў выніку яе, Савет Міністраў БССР прыняў рашэнне аб рэстаўрацыі Сафійскага сабора. Цяпер гэта гучыць будзённа, але тады, у 1967-м, гэта было нібы гром з яснага неба. Ярохін сваім умяшальніцтвам спыніў земляныя работы на Верхнім замку, у сямідзесяці метрах ад Сафійскага сабора. Там, дзе калісьці знаходзіўся дзядзінец старажытнага горада, бульдозер днём і ноччу знішчаў культурныя напластаванні. Дзякуй, журналіст прыехаў своечасова.

Было і такое: Ярохін спяшаецца ў глухую вёску Еськаўка Горыцкага раёна да сляпой паэтэсы Ніны Кавалёвай: яна складае кнігу і моліць Ярохіна, як шматгадовага завочнага кансультанта, дапамагчы ёй у гэтым. Але як аформіць камандзіроўку? Дзеля гэтага ён прымае ўдзел у рэйдзе міністэрстваў — культуры і сельскай гаспадаркі — з праверкай падрыхтаванасці сельскіх культасветвучылішчаў да зімы. Пра што і напіша востры артыкул у газету.

А пасля адной яго камандзіроўкі — у Полацк — і артыкула ў газеце, які з'явіўся ў выніку яе, Савет Міністраў БССР прыняў рашэнне аб рэстаўрацыі Сафійскага сабора. Цяпер гэта гучыць будзённа, але тады, у 1967-м, гэта было нібы гром з яснага неба. Ярохін сваім умяшальніцтвам спыніў земляныя работы на Верхнім замку, у сямідзесяці метрах ад Сафійскага сабора. Там, дзе калісьці знаходзіўся дзядзінец старажытнага горада, бульдозер днём і ноччу знішчаў культурныя напластаванні. Дзякуй, журналіст прыехаў своечасова. Падключыў усіх, ад каго залежала спыніць вандалізм: гаркам, гарвыканкам, таварыства аховы помнікаў, заручыўся падтрымкай Акадэміі навук. Пайшоў да сакратара ЦК КПБ Аляксандра Кузьміна. І ўсё гэта — у самыя кароткія тэрміны.

Пэўна, сяброўства — гэта нейкае сааўтарства душ. Нездарма з'явілася яно ў нас і ў газеце. Нашы публікацыі нараджаліся з паездак па Расіі (Уладзімір, Масква, Казань, Какушкіна, Ульянаўск), з замежжа (Лондан, Парыж, Стакгольм, Хельсінкі — паездкай за мяжу нас прэміраваў Саюз журналістаў БССР за лепшыя нарысы года). Мы сумленна збіралі матэрыял пра Леніна, карыстаючыся адкрытымі ў той час звесткамі пра вялікага чалавека, натхняючыся тым, што бачылі ў музеях свету. Іншыя, незнаёмыя нам тады, цяжкія для сэрца і цяжка спасцігальныя факты, якія патрабавалі больш глыбокага падыходу да асэнсавання супярэчлівай асобы правадыра рэвалюцыі, адкрыліся толькі на пачатку дзевяностых. Таму кніга "Сэрца памятае", апублікаваная ў 1977 годзе, атрымалася, зразумела ж, павярхоўнай, як і сотні на гэтую тэму, па-савецку правільнай. Ды і смеласці Вазнесенскага, які ўжо тады пісаў, што на замежных прылаўках "ветчина и прочая антисоветчина", у нас не аказалася. Я, праўду кажучы, шкадую пра тое. Так, была цэнзура, грошы там хлопцы атрымоўвалі не дарэмна, і ад нашай ветчыны не засталося б і на скварку, але мы былі сляпымі не спецыяльна. У нас сядзела праграма, устаноўленая з дзяцінства. Бацькамі, школай, арміяй, інстытутам, усім ладам жыцця… У адрозненне ад мяне, Раман Аляксеевіч, зрэшты, і цяпер не лічыць, што тая праграма была такой ужо дрэннай. Яму цяжэй, чым мне, адасобіцца ад яе: пры сацыялізме, што з усіх апошніх сіл трымаў курс на перамогу камунізму, ён жыў усё ж такі на пятнаццаць гадоў больш. Цяпер пры сустрэчах мы абыходзім гэтую тэму.

Затое з-за мяжы ён прывёз яшчэ адну кнігу. Ужо сапраўдную. Ідэя напісаць яе нарадзілася нечакана. У Руане нас сардэчна прымаў сам мэр горада. І вось на ўрачыстым прыёме, за віном (камуністычнага колеру), пасля абавязковай на такіх застоллях песні з кінафільма "Нармандыя-Нёман" узнікла размова пра французскае Супраціўленне. І раптам Раман Аляксеевіч пытаецца ў галоўнага гаспадара мерапрыемства: ці ведае ён, што ў іх Супраціўленні прымалі ўдзел беларускія дзяўчаты, а адна з іх нават атрымала званне лейтэнанта французскіх унутраных сіл? Зрэнкі ў мэра акругліліся, і ён усклікнуў: "О, як гэта нова! Гэта ж невядомая старонка гісторыі. Ці магу я папрасіць прыслаць мне кнігу пра гэта?" "Так, прышлю", — вымавіў Ярохін і тут жа спахапіўся: кнігі ж такой няма. Але сказаць пра тое пасаромеўся. І палічыў, што даў слова. Вярнуўшыся дамоў, стаў яго выконваць. Праз некалькі гадоў ён горда паклаў перада мною (тады ўжо выдаўцом) даволі аб'ёмісты рукапіс дакументальнай аповесці "Дзяўчаты нашы за Вердэнам". Некалькі раздзелаў з яе ўжо былі апублікаваны ў часопісе "Нёман", але ж французу ён абяцаў кнігу. Хутка яна была выдадзена.

Абавязковасць, дакладнасць, скрупулёзнасць — гэтыя якасці Ярохіна мне даводзілася назіраць шмат разоў. Пра тое ж сведчаць і яго архівы, якім таксама знайшлося месца ў кватэры. Яны проста непад'ёмныя. Раман Аляксеевіч ніколі не выкідвае праўленыя рукапісы, чарнавікі, накіды будучых прац. Захоўвае нават некаторыя палосы, якія вычытваў на начных дзяжурствах па газеце. Некаторыя з іх маюць гістарычную каштоўнасць (сярод такіх, напрыклад, паласа з ананімным артыкулам "Вопреки исторической правде", скіраваным супраць Васіля Быкава; удалося тады Ярохіну дабіцца ў Аляксандра Зініна некалькіх скарачэнняў асабліва пасквільных месцаў і нешта згладзіць, але зняць артыкул было немагчыма: быў асабісты загад сакратара ЦК КПБ Пілатовіча). Іншыя палосы проста шкада выкідваць. Так што, як жартуе сам Ярохін, архіварыус — яго другая спецыяльнасць…

На святы ён не надзявае ордэнаў і медалёў: кажа, што неяк няёмка звінець імі перад сваякамі. А на вуліцу ўжо даўно не выходзіць. Нядаўна ўгаварылі яго зняцца ў караценькім дакументальным фільме з нагоды юбілею, што набліжаўся. Я якраз зайшоў да яго ў гэты час. Рамана Аляксеевіча доўга не маглі ўпрасіць здымацца без стужачкі ад бесказыркі, якая, як на злосць, кудысьці знікла. І раптам падумалася, што многія з нас, людзі яго пакалення і таго, што за ім, без перабольшвання, не бачаць айчынную журналістыку без Ярохіна, гэтаксама ж, як ён сябе без той, мілай яго сэрцу стужачкі ад франтавой бесказыркі.

Юрый САПАЖКОЎ

Беразіно — гарадок невялічкі, з ліку тых, дзе кожны ведае кожнага і таму гучна можа вітацца з суседам праз дарогу. Гарадок ціхі, люд паважны і нетаропкі, і прыезджаму можа падацца, што нават сам час тут крыху запаволіўся — у іншых мясцінах грыміць, нясецца некуды заклапочанае дваццаць першае стагоддзе, а тут нібыта з дваццатым яшчэ не развіталіся. Але гэтак толькі падаецца. Насамрэч, бярэзінцы шмат у чым нават апярэджваюць час. Бо ў горадзе ўжо цяпер ёсць тое, пра што іншыя райцэнтры могуць пакуль што хіба толькі марыць: ёсць свой фестываль. Тэатральны. І сёлета ён прымаў удзельнікаў і гасцей на шчодрай бярэзінскай зямлі ўжо ў сёмы раз.

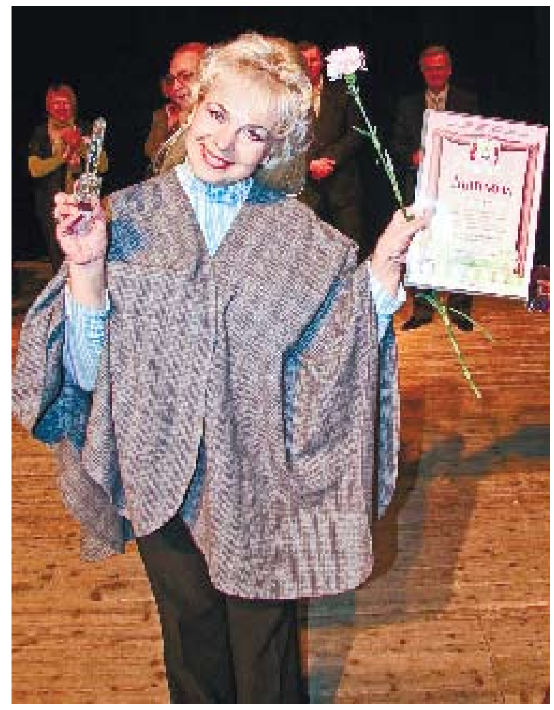

«Бярэзінская рампа»: «Тэле-шоу» на сцэне

Ідэя праводзіць у Беразіне фестываль аматарскіх тэатраў Мінскай вобласці шмат у чым спрацавала дзякуючы няўрымслівасці рэжысёра Народнага тэатра Бярэзінскага дома культуры Мікалая Пытляка. Сваёй нястомнай і самаадданай працай ён падрыхтаваў мясцовую публіку да ўспрымання тэатральнай падзеі належным чынам. У Беразіне з'явіліся сапраўдныя аматары тэатра са сваёй ацэнкай ідэі драматычнага твора і акцёрскай інтэрпрэтацыі. А шмат каго з бярэзінцаў Мікалай Мікалаевіч проста нават далучыў да сцэны. Для яго тэатральная трупа — зусім не тое, што павінна быць стабільным і абмежаваным па колькасці. Для кожнага спектакля рэжысёр збірае пэўны склад выканаўцаў. І каму з землякоў ён прапануе паспрабаваць сябе ў якасці артыста заўтра — вядома толькі яму аднаму.

VII абласны фестываль народных тэатраў "Бярэзінская рампа" распачаўся менавіта спектаклем саміх бярэзінцаў паводле даволі вядомага твора Міхаіла Рошчына "Валянцін і Валянціна". Твор пра каханне, першае і ранняе, і з-за гэтага ледзь не загубленае тымі, хто апынуўся побач з закаханымі. Спачатку падавалася, што выбар няўдалы. Героі, актуальныя ў 1970-я гады, пакутуюць з-за праблем, якіх сёння для маладых не існуе. Рэаліі, нормы паводзін, антураж, гутарка — усё памянялася. Але пасля пятнаццаці хвілін дзеі зала пачала суперажываць. Плакала, успыхвала, спрабавала абмяркоўваць тое, што бачыла на сцэне. І праблемы Валянціна і Валянціны аказаліся не такімі ўжо далёкімі ад нас. Бо каханне заўжды ранімае і крохкае і заўжды мае патрэбу ў парадзе і абароне мудрых сталых людзей, пажадана бацькоў.

Другі дзень трохдзённага фестывалю быў самым насычаным па праграме. З раніцы ў зале стаяў вясёлы смех — законная рэакцыя на выступленне гасцей з Калінінградскай вобласці, артыстаў Інтэрнацыянальнага музычна-драматычнага тэатра-студыі "Лабіау". Яны паказвалі камедыю паводле бессмяротнага твора Леаніда Філатава "Пра Фядота-стральца". Традыцыяй "Бярэзінскай рампы" стала запрашэнне на фестываль аднаго з тэатраў, што працуе па-за межамі Мінскай вобласці альбо нават іншы час па-за межамі Беларусі. Рашэнне паказаць у Беразіне спектакль гасцей з Расіі апраўдала сябе. Такога ўсплёску гумару, такой зладжанасці рухаў і ансамблевай гарманічнасці ніхто нават не чакаў.

Пасля расіян на сцэну выйшлі маладыя артысты са Слуцка. Яны нагадалі нам любімы твор пра вайну — аповесць Барыса Васільева "А зоры тут ціхія". Ігралі з любоўю і павагай да сваіх герояў. Але, мабыць, публіка чакала большага. І сапраўды, вялікай арыгінальнасцю работа слуцкага рэжысёра Аляксандра Туміловіча не адрознівалася. Асабліва ж шкада было, што пры перанясенні на сцэну аповесці цэлы шэраг момантаў, якія маглі б быць разыграны і паказаны, сталіся ўсяго толькі пераказанымі апавядальнікам-нашчадкам адной з гераінь.

Жодзінскі народны тэатр, што дзейнічае пры Палацы культуры аўтазавода, прапанаваў гледачам складаны філасофскі твор — трагікамедыю "Аднакласнікі" паводле п'есы Юрыя Палякова. Герой-афганец, што дваццаць гадоў не выходзіць з комы; экс-каралева прыгажосці; паэт, што ператварыўся ў бамжа; святар маленькай райцэнтраўскай цэркаўкі; школьная выдатніца, якая заблыталася ў жыцці і мужчынах; круты бізнесмен, якога ўсе ненавідзяць, але кожны марыць выпрасіць у яго грошай і, урэшце, аўстралійскі госць, якому ўсе зайздросцяць, не ведаючы, як цяжка яму існаваць там, за акіянам. Усё гэта — аднакласнікі, і лёсы іх пераблытаны гэтак неспасціжна і моцна, што дзіву даешся. Ненавязліва і тактоўна жодзінскія артысты даказалі гледачам, што душэўныя каштоўнасці ва ўсе часы застаюцца важнейшымі за матэрыяльныя.

Нясвіжскі тэатр паказаў ваенную драму "Я заўжды ўсміхаюся" Якава Сегеля. Завяршалі фестываль тэатральныя калектывы з Салігорска і Барысава. Першыя паказалі смешную камедыю Георгія Марчука "Калі заспявае певень", а другія — вартую зайздрасці нават некаторых прафесійных тэатраў, дасканала прадуманую і філігранна адточаную версію п'есы Андрэя Курэйчыка "Тэле-шоу".

Кампетэнтнае журы з прафесіяналаў, якое ўзначальвала народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч, пасля доўгіх спрэчак — бо галасы разыходзіліся і прэтэндэнтаў на галоўныя прызы хапала — прыйшло да высновы, што дыплом лаўрэата паедзе ў Калінінградскую вобласць. Бярэзінскі тэатр быў адзначаны "за ансамблевасць спектакля". Нясвіжскі — "за ўвасабленне ваенна-патрыятычнай тэматыкі", Жодзінскі — "за ўвасабленне твора сучаснага аўтара", Барысаўскі — "за высокі ўзровень майстэрства ў выкарыстанні сродкаў сцэнічнай выразнасці". Дарэчы, Барысаў атрымаў таксама ўзнагароды ў такіх намінацыях, як "Лепшая рэжысёрская работа" (Уладзімір Буйко) і "Лепшая жаночая роля" (Зоя Міхалькевіч). У намінацыі "Лепшая мужчынская роля" перамог салігорскі артыст Сяргей Клязовіч.

Ірына МАСЛЯНІЦЫНА

На здымках: Валянцін і Валянціна бярэзінскага тэатра — гэта Рамэа і Джульета XX стагоддзя; Зоя Міхалькевіч з Барысава была прызнана лепшай артысткай; на паказе спектакля "Пра Фядота-стральца" — смяяліся ўсе.

Фота Паўла Цыбіна

У наступным нумары

"Чырвоны аловак" — назва манаграфіі, працу над якой завяршае доктар гістарычных навук Аляксандр Гужалоўскі. Яе тэма, безумоўна, — новая і цікавая для ўсіх, неабыякавых да гісторыі беларускага кінематографа (які, дарэчы, у наступную пятніцу, 17 снежня, адзначае чарговы дзень свайго нараджэння), тэатральнага, філарманічнага мастацтва, самадзейнай мастацкай творчасці. Аўтар даследуе механізм цэнзурнага кантролю відовішчаў у БССР, грунтуючыся на архіўных матэрыялах 1920 — 30-х гадоў. Нашы чытачы атрымаюць унікальную магчымасць пагартаць старонкі будучай кнігі вядомага гісторыка, завітаўшы на "Сядзібу муз".

З глыбінкі

«Прамень» і паэзія — узаеманатхненне

Бібліятэкі заўсёды патрэбны людзям. Яны сталі больш сучаснымі, аснашчаны камп'ютарамі і па-ранейшаму верна служаць свайму чытачу, прапануючы і добрую кнігу для душы, і неабходную інфармацыю для працы. Ідэальна, калі ў такой установе працуюць неабыякавыя да літаратуры людзі (бо, на жаль, бывае і наадварот), і тады бібліятэка становіцца культурна-асветніцкім цэнтрам незалежна ад таго, дзе знаходзіцца і якую плошчу займае.

Менавіта такім культурным асяродкам з'яўляецца бібліятэка № 10 у Гродне, дзе ўжо 12 гадоў працуе клуб аматараў кнігі "Прамень". Створаны ён па ініцыятыве загадчыцы Ніны Міхайленка, чалавека апантанага, які ўсе свае веды і творчыя здольнасці аддае асвеце наведвальнікаў, павышэнню іх культуры і развіццю духоўнасці. Клуб ад самага пачатку ставіў сваёй мэтай папулярызацыю творчасці лепшых дзеячаў літаратуры і мастацтва Гродзеншчыны, прывіццё любові да слова.

Члены клуба — людзі розных прафесій. Яго старшыня Міхаіл Антановіч, напрыклад, былы вайсковец, добра ведае беларускую літаратуру, захапляецца гісторыяй роднага краю. Настаўніца Лілія Сухарукава — прыхільніца паэзіі Юркі Голуба. Ніводнай тэатральнай прэм'еры Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра не прапускае Наталля Гардзей.

Шмат цікавых сустрэч адбылося ў клубе з вядомымі людзьмі горада: мастакамі, вучонымі, артыстамі, спевакамі, тэатральнымі дзеячамі. Але найбольш папулярнымі, як прызнаюцца "праменцы", з'яўляюцца вечары паэзіі. Чарговая сустрэча была прысвечана творчасці вядомага паэта Пятра Сямінскага і яго маладых калег Дзмітрыя Радзіёнчыка і Антона Янкоўскага, якія, дарэчы, ужо выдалі свае першыя зборнікі вершаў. Быў запрошаны на вечарыну таксама паэт-аматар Рыгор Гармаш. З задавальненнем слухалі прысутныя паэтычныя творы ў выкананні саміх аўтараў на беларускай, рускай і ўкраінскай мовах, цікавіліся новымі кнігамі паэтаў, іх творчымі планамі. Бібліятэцы, якая стала адным з любімых месцаў сустрэч з аматарамі літаратуры, гродзенскія паэты падарылі свае новыя кнігі.

Людміла КЕБІЧ

ЛіМ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі"

РВУ "Літаратура і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

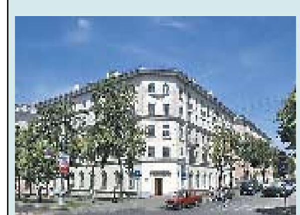

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарава, 19
Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 284-84-61
намеснік галоўнага рэдактара — 284-66-73
Аддзелы:
публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
навін — 284-44-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у Інтэрнэце:
www.lim.by

Набор і вёрстка камп'ютарнага цэнтра РВУ "Літаратура і Мастацтва".
Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 63856
Наклад 2970
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк 9.12.2010 у 11.00
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 7
Заказ — 5968
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
ISSN 0024-4686